

Νέοι βγῆμοι

ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΥ
ΜΗΝΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΣΤΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΠΑΣ	Ἐνθῆμο—Εἰκόνες ἀπ' τῆ χώρα τοῦ δειλινοῦ—Μικρὸ πένθος
	Ἡ Ἐπαρχιακὴ Σελήνη—Γαλήνη—Τὰ Βλέφαρα—Ἡ Ἄννα (ποιήματα)
ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ	Τὸ Συναισθηματικὸ Θέατρο (μελέτη)
ΑΡΗΣ ΔΙΚΤΑΙΟΣ	Μῦθος (πεζὸ)
ΓΙΑΝΝΑ ΧΡΙΣΤΟΦΗ	Ἡ Στιγμὴ στὸν πρῶτο τόνο (ποίημα)
ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΣ	Παραλλαγὴ ἀριθ. 2 (νουβέλλα)
ΑΝΤΡΕ ΝΤΟΤΕΛ	Ἀπὸ τὸ Μικρὸ Φωτεινὸ Βιβλίον (Μεταφρ. ΜΕΛΙΣΣΑΝΘΗ)
ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ	Ὁ Ἥχος τοῦ Κώδωνος (θεατρικὸ)
PIER LUIGI MARIANI	Ποιήματα (Μετάφρ. ΡΙΤΑ ΜΠΟΥΜΗ ΠΑΠΑ)
ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ	Πύρινος Δρόμος (νουβέλλα—τέλος)
ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑΣ	Οἱ Τρεῖς Μάγοι (ποίημα)
ΒΑΣΙΛΗΣ ΛΙΑΣΚΑΣ	Ὁ Λόγος τοῦ Ἀνέμου (ποίημα)
ΣΑΒΒΑΣ ΧΟΤΖΗΣ	Τὸ Σπίτι τῆς Πριγκίπου (ποίημα)

Ο ΜΗΝΑΣ

Σημειώματα—Κριτικὴ βιβλίου—Ζωγραφικὴ

Ἐκδόται:

Γ. ΖΑΦΕΙΡΑΤΟΣ & Β. ΞΥΝΟΣ

Σαπφοῦς 4 Ἀθήναι

Τηλ. 52.801

2

ΑΘΗΝΑ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1949

ΝΕΟΙ ΡΥΘΜΟΙ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΣΤΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

(Κατοικία οδός Χειμάρρας αριθ. 59 Ἀθήναι)

ΕΚΔΟΤΑΙ: Γ. ΖΑΦΕΙΡΑΤΟΣ & Β. ΞΥΝΟΣ

Ὁδός Σαπφούς αριθ. 4 Ἀθήναι

Τηλ. 52.801

Συνδρομές: Ἐσωτερικοῦ Δραχ. 50.000 Ἐξαμ. 25.000 Ἐξωτερικοῦ Λίρες 5 Δολλάρια 20

Ἐμβάσματα στὸν Ἐκδότη Γ. ΖΑΦΕΙΡΑΤΟ καὶ Σία Ὁδός Σαπφούς αριθ. 4 Ἀθήνας

Χειρόγραφα, βιβλία, ἐπιστολές κ.τ.λ. στὸν Ἀρχισυντάκτη ΓΙΑΝΝΗ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗ

Ὁδός Σαπφούς αριθ. 4 Ἀθήνας

(Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Βιβλία κρίνουμε ὄσα μᾶς στέλνονται σὲ δυὸ ἀντίτυπα)

ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ:

ΓΙΑΝΝΗ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗ: Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ (Ποίημα)

ΝΙΚΟΥ ΠΑΠΠΑ: Ο ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟ ΑΙΤΗΜΑ (Μελέτη)

ΑΗ ΤΟ ΣΟΥΝΙΟ

Τ. ΒΑΣΣΑΜ

ΝΕΟΙ ΡΥΘΜΟΙ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΣΤΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΕΤΟΣ Α΄.

ΑΘΗΝΑ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1949

ΤΕΥΧΟΣ 2

ΕΝΘΥΜΙΟ

Από σκληρά διαμάντια τόχουν φτιάξει τόνομά σου
υπέροχη ποιητή που κατοικείς βαθειά μου
σά νάχουμε την ίδια ψυχή.
Που θα με πᾶς δούκα τῆς Δανιμαρκίας
μέ την ἀέρινη αιώρα τῆς ἀμφιβολίας σου
βαθειά κρεμασμένη στην καρδιά μου ;
Περπατάμε κι' οἱ δυὸ μεγάλα κύματα
ξεσηκώνοντας σάν πέλαγος τῆ γειτονιά
μέσα ἀπὸ τὶς ἀγορὲς καὶ τὰ προάστεια
σάν τὰ θνηταῖα ἀγάλματα μόνοι
μέ τὸ λαμπρὸ θόρυβο τῶν νειάτων μας.
Δὲν ἤρθαν ἀπόψε οἱ μικρὲς θυγατέρες
ξεχαστήκαν πάνω στὰ λουλούδια
κι' ἐμεῖς διαβήκαμε τόσο ἐλαφροὶ
σά νάμαστε μιὰ μακρονῆ ἀνοιξη
σά νάμαστε δυὸ ποιήματα δοξασμένα
ἐσὺ κι' ἐγὼ κι' ἡ πολύχροτη ἱστορία μας
ἐρωμένοι τῆς μικρῆς Ἐλεονώρας
ποῦχε πάντα καὶ τὶς δυὸ καρδιὲς ὑποσχεθεῖ
στάσπρο τοπίο τοῦ μικροῦ θανάτου τῆς
σὲ μιὰ μέρα που τὴ φρότωσαν μᾶερινες ὑπόρξεις
σὲνα τραγούδι ποῦναι σά μικρὴ λαβωματιά.

Νὰ τὸ θυμᾶσαι... Ὅταν θάποσεισθεῖς στὰ κρῖα δωμάτια
ἐκεῖ που γεννηθῆκαν οἱ ἀδελφοί σου
στάθιχτα κρεβάτια που τρέμουν σάν πλοῖα
σαυτὰ που ξεψυχήσαν οἱ πρόγονοί σου
θᾶκούσεις τὰ λόγια που χᾶιδεψαν τὰ νειάτα σου
σά νάτανε φτεροῦγες ἀπὸ παιδικὰ πουλιά.
Θὰ φέρεις ξαφνικὰ τὴν παλάμη σου
στὸ στόχο τῆς ἀνάστατης καρδιάς σου
θὰ θυμηθεῖς τὴν ἐγνοια τοῦ πατέρα που σάν ἀθήρεψε
μέσ' ἀπὸ τὶς γενειάδες τῶν προγόνων
καὶ σοῦδωσε ἓνα μέτωπο γιὰ θησαυρὸ
νὰ τὸ προβάλεις καθαρὸ ἀτὸ ἐνάντιο μήνυμα

νά τὸ δροσίξεις στὰ βαθειὰ κι' ὀρητικὰ ποτάμια
κι' ὅταν θ' ἀνοίξεις τὸ βιβλίο πάνω ἀπ' τὰ τριαντάφυλλα
χορτάτος ἀπὸ στεναγμούς καὶ νηστικός ἀπ' ὅλα
θὰ τραγουδήσεις τὴ βαθειὰ πηγὴ τοῦ θρήνου σου
οὐά νάτανε ἀπ' τὴ γειτονιά τραγοῦδι τῶν ζητιάνων
καὶ τότε ξέρω μὲ ποιὰ ροῦχα θὰ ντυθεῖς
καὶ τότε ξέρω πόσο θάσαι λυπημένος
ὅσο σοῦ φαίνομαι κι' ἐγώ. Μπορεῖ καὶ πιὸ πολὺ...

ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΧΩΡΑ ΤΟΥ ΔΕΙΛΙΝΟΥ

I

Τί θὰ κάνουμε ἀπόψε πού δὲν ἔχουμε τίποτα
οὔτε τὴν ποίηση στὴν καρδιά μας
οὔτε μιὰ δραχμὴ συγκίνηση γιὰ νὰγοράσουμε
τὴν καλησπέρα τῶν ἀνθρώπων
νὰ κλάψουμε καὶ νὰ ζωγραφίσουμε τὸν οὐρανὸ
πού δὲ χωράει τ'ἀνάστημά μας ;
Τί θὰ κάνουμε ἀπόψε κάτου ἀπ' τὰ παράθυρα
ζητιανεύοντας τ'ἀνοιγμά τους
βέβαιοι γιὰ τὸ σκοτάδι καὶ τὴν λησμονιά ;
Ἔχω ἓνα ῥόδο μέσα στὴν καρδιά μου
τὸ φύτρεψε ὁ παλπούς μου μὲ τὰ χέρια του
πίνει τὸ αἷμα μου ὅπως ἔπινε καὶ τὸ δικό του
ἔχω κρατήσει τὰ ὄνειρά μου ἀσκέπαστα
ἓνας μικρὸς φαντάρος ἀπὸ τὸ χωριό σου
ἀνεβοκατεβαίνει στὰ μάτια μου
τὸνομά του τὰ χρωματιστὰ λόγια του
ἐκεῖνα τὰ μεγάλα βήματα ἀπὸ βραδυπορία
ἀξίζουν σὰν περὶπατοι μὲς στὰ μικρὰ προαύλια
ἀξίζουν ὅπως τὰ διαμάντια τῆς αὐγῆς.

Στάσου ! Θὰ πέσεις στὸ κενὸ πού σὲ λησμόνησε
στὸ γκρεμὸ τῆς καθημερινῆς σου μοίρας
ἐκεῖ πού χωράει ὁ οὐρανὸς
καὶ δὲ χωράει μιὰ σταγόνα.
Στάσου ! Τὰ πόδια σου εἶναι ὑπνωτισμένα
ὄνειρεύονται τὰ καλντερίμια τὰ τρικαλινὰ
πάτησαν πάνω στὰ κορμιὰ τῶν γαπωνέζων
στὴ Μπούρμα καὶ στὶς ριζοφυτιές.
Ἐπὶ πάνω μας ἔστησαν οὐράνια τόξα
φωτισμένα ἀπὸ δειλινὰ ρουμελιώτικα
ἀπὸ κάτου μας περπατᾶν φαρμακωμένα πρόσωπα
δὸς μου τὸ χέρι σου
σῆκωσέ το σημαία νὰ χαιρετήσεις
τὰχρογιάλια τῆς παιδικότητος τὴν Πίνδο τῶν στίχων μου
ἀπλωσέ το στὰ μάτια σου ἴσχυο
νὰ δεῖς τὸ στρατὸ πού θὰ πολεμήσει γιὰ τὸν ὕπνο μας
τὸ στρατὸ πού θὰ φορέσει τὸ σταυρὸ σου

στὴν τραχηλιά του εὐλογία
νὰκούσεις τὰ βήματα τῆς ἱστορίας σου
καθὼς θὰ περνάει πάνω σ'ένα μεγάλο σκελετὸ
ἀπ' ὅλα τὰ σιδερένια κόκκαλα τῶν προγόνων σου
ὅταν ἀκόμα ἦταν μαμουθ καὶ δεινόσαυροι
κι' εἶχαν γιὰ κατοικία τὰ παρθενικὰ δάση τοῦ παρελθόντος
ἴσαμε σήμερα πού ἀνυψώνει ὁ προάνθρωπος
τὶς τρώγλες τῶν πολυκατοικιῶν
καταμεσίς στὴ συφορὰ του
στήλωσε καὶ ταῦτί σου στὴν πυρκαγιὰ τῶν λόγων μου
ν' ἀκούσεις τὸν ἥλιο πὼς περπατᾶει
πὼς τρίζει τ'ἀμάξι του καὶ τὰ ἠλεκτρικὰ καρφία
κι' αὐτὸ τὸ ματωμένο παραμῦθι :
ἀπ' τὸν καιρὸ πού γεννήθηκε ἡ ποίηση
οἱ λόγοι στὰ ξενυχτισμένα κοινοβούλια
οἱ ἀποφάσεις στὸ κόκκινο Κρεμλίνο μυστικά
στὰ συνέδρια οἱ χειραφίες ἀπ' τοὺς διπλωμάτες
τὰ μεγάλα ζήτω κάτω ἀπὸ τὸ θρόλο μας
πόσο αἷμα ἀνθρώπινο κοστίσαν
δίχως νὰ τὸ λογαριάσει κανένας ποτέ...

IV

Ροῦχα παλὰ καὶ στεγνωμένα στὸ φεγγάρι
νύχτα ἀπὸ γαλήνη ἀράγιστη
ἔπεσε στὰ χωράφια σὰν πλατεῖα φτερούγα
εἶναι ντυμένος μὲ τὸ παραμῦθι
γιαυτὸ καὶ δὲ σ'ἀγγίζει τίποτα
καὶ περπατᾶς μὲ παραμιλητὸ
βαρεῖα τὰ πόδια σου στὰ ὄνειρα βουτηγμένα
τὴ βλέπεις τὴν ἀγάπη μου κυλισμένη στὶς ῥόδες τῶν λεω-
[φορείων

θὰ τὴ ζητιάνευαν οἱ γυναῖκες ἂν εἶχαν ταπεινότερα μέτωπα
θὰ τὴν κέρδιζαν οἱ ἄνθρωποι ἂν ἦταν τυχεροὶ σὰν τὰ λαχεῖα
φόρεσε τὴν κροιακάτικη ματιά
τὸ πουκάμισο στὸ ἄλλοτινὸ ἄσπρο ξεπλυμένο
καὶ ζητιανεύεις τὸ λουλούδι πού πάτησαν τὰ πόδια σου
μιὰν ὥρα πρὶν ἀπ' τὸ μεσαίωνα μιὰν ἀνοιξὴ πρὶν ἀπ' τὸ
[μεσονύχτι

γιὰ νὰ ντυθεῖς πρωῒνος καὶ ἀταίριαστος
τὴν ὥρα αὐτὴ πού σὲ φωνάζουν
οἱ φωνές καὶ τὰ κύματα
μέσ' ἀπὸ αὐτοκρατορικούς καὶ λυπημένους κήπους.

ΟΙ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ ΑΓΓΕΛΟΙ

ΜΙΚΡΟ ΠΕΝΘΟΣ

Ερχεται πάλι ἡ ἀνοιξὴ
κυρία μὲ χαρούμενα φορέματα
λουλούδια χωρὶς ὀνόματα μᾶς τριγυρίζουν

λουλούδια πάνω στον κάμπο μικρά μνήματα
μήνες ευαίσθητοι ώρες από νοσταλγία πικρή
κι' ή μικρή μου αδερφή πεθαμένη!
Έχω καιρό να χαιρετήσω τον τάφο σου
έχω καιρό να σου προσφέρω ένα κύπελλο απ' τὰ όνειρά μου
πίνω τον ύπνο σου γεμάτο παραμύθια
πόσο θά φοβάσαι μόνη μέσα στο μνήμα σου
πόσο θά κρυώνεις γυμνή μες στο χώμα
ένα χειμώνα αγάιδευτη
δίχως τὸ σκέπασμά σου.
Μικρή κι' ανήξερη νοικοκυρούλα
λαφάκι από πηδήματα και λαχτάρα
τὸ ρολόγάκι τῆς μικρῆς καρδιάς σου ακούρδιστο
ή μπούκλα τῶν μαλιῶν σου στήν αναπνοή μου
μεγάλη μαργαρίτα βαρεμένη από σκληρή βροχή
σουστείλα τ' αδερφάκι μας γρήγορα για να σ' εὔρει
για ναίμαι μόνος να σ' κλαίω περισσότερο
για να σ' δείχνω στον πατέρα μας ζευγάρι
τέτοιο χρώμα από Μάρτιο
τέτοιο φῶς από γαλάζιο
ένα πένθος μικρό όπως εσύ θα τὸ σκεπάσει.
Τώρα πούθε ή ανοιξη
περαστική και πάμφωτη έλεγεία
τώρα πούναι από κορδέλες παιδικές τὰ όνειρά μου
τώρα που θα περπατᾶς κι' εσύ σε τόξα από ούρανό
ώ να μπορούσα σαν άγγελος
σε μιὰ κλίνη παιδική
σαν κι' εσένα κι' εγώ να πεθάνω...

Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΦΙΛΗ

Στάλαξες μέσα μου άρωμα από τη νεότη σου
από τότε που ήσουν δώδεκα χρονῶ
μέσα σε πολιτείες παιδικότητας που τριγυνοῦσες
με τὰ μικρά τάρνακια σε χωμάτινες πλαγιές
θυμάμαι τὰ βιβλία σου
μικρές σελίδες γεμισμένες παραμύθια
και τὰ νερά που έτρεμαν στα μάτια σου
μα αλήθεια είμαστε ποτε κι' οί δυο δέκα χρονῶν;
Πάνω στη λυπημένη πλάκα του μετώπου μου
σκάλισες τόννομά σου
είναι τὰ γραμματα από σκληράδα και μολύβι
είναι τὰ δάχτυλά σου από τρυφεράδα κι' αϊθέρα
ένα φίλο που είχα τον παλιό λύχο μου
ένα αδερφάκι που γνώριζες ό ύπνος τῶν χειρῶν σου
μιὰ καλησπέρα που απόμεινε στο δρόμο απ' τη φωνή σου
μιὰ στιγμή που γέμισε τη ζωή μου απ' τὸ φιλί σου
είναι ένα χοῶμα απ' τη μική περιπέτεια
που άρχισε απ' τὸ γειτονικό σου παραθύρι
και τη θάψαμε στον κήπο τῆς μικρῆς γειτονιάς

με τὰ τριαντάφυλλα και τὰ σπουργίτια.
Τὸ τετραδίό σου τὸ βιβλίό που δεν έγραφα
γεμάτο από όνόματα παιδικά
οί φίλοι μας που έγραψαν στη ζωή τη φήμη των
εσύ που έχεις πεθάνει
μακρονό άρωμα στέλνουν στα χρόνια μου
από παληά υδρία που κάπου έχει σπάσει.
Τὰ μεταξωτά από ήλιο μαλάκια σου
μεγάλο στεφάνι γύρω απ' τόννομά μου
σε θυμάμαι σαν ανθινο άρωμα περαστικό
στη μεθυσμένη μνήμη τῶν άπιαστων πραγμάτων
κατηφορώντας στη βοή και στα σοκάκια του χαμοῦ
πόσες φορές μου φάνηκες πῶς ήσουν
πόσες φορές νόμιζα πῶς θα σε ξανάβλεπα
μα πουθενά δεν ήσουν
κι' εμεινε πάντα ή δειλία και τὰ βηματάκια σου
στα ξενυχτισμένα πεζοδρομία τῶν καιρῶν.
Θα σαναγνωρίσω. Ω, θα σαναγνωρίσω κάποτε
από τις φιλενάδες που θα σου κρατοῦν τὸ φόρεμα
απ' τὰ μικρά σου πόδια κι' από τη δειλία σου
με την ποδιά τῆς Κυριακῆς που χάθηκες
πῆρε τὸ χοῶμα ή γειτονιά και πια δεν ξεμερώνει
έκει που πήγες είναι άσπρη κι' ή νυχτιά
έκει που βγάζουν χιόνι τὰ μικρά σου ξεμερώματα
αθῶοι έρωμένοι σε συνοδεῦουν
ακούς φωνές ακούς τον ύπνο και τὰ περπατήματα
πάνω στους διαδρόμους πούναι σα στοές σχολείου
κι' είσαι σανάχτορα που τὰ κρατοῦν
παράθυρα από παραμύθια τῆς σιγῆς σου
και πίνεις ύπνο με κουτάλια άγγελικά
σε μιὰ βαθειά βροχή απ' τὰ όνειρά σου.

Η ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΣΕΛΗΝΗ

Ηρθε απόψε από μακρὰ τὸ φεγγάρι
μεγάλο πένθος έφερε κι' άναψε φωτιά στους δρόμους
στα σπίτια τῆς επαρχίας που νύσταζαν
άπλωσε πανοράματα μεγάλα
θα τ' έφεραν άρωμα άρχαγγελικά
από τις ξακουσμένες πολιτείες τῶν ούρανῶν κυλώντας
και τράβηξε γλυκά να κοιμηθει
στα σκοτεινά μουσεια τῶν επίπλων
και στους κοιτῶνες που ξάπλωσαν τὰ φορέματα
οί κόρες κεντημένα με χιλιάδες ανοιξεις.
Έφερε για τους κήπους χαιρετίσματα
από τους παραδείσους άστεριῶν παρθένων
στάθηκε στη Χαλκίδα να χαιρετήσει την άγούπνια του Μα-
ριάμπα
σεργιανίζει με την έλεγεία του Λαφόργκ στα χέρια του
και διαβάξει τὰ παράξενα κείμενα του παιδιού του Μον-
τεβιντέο

θεωρεῖ πῶς τὸ εἰρωνεύονται γι' αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι
λυπάται γιὰ τὴν παλιολομένη ἱστορία του
γιατὶ κάθε βραδυὰ τὸ κοιματίζουσι τὰ γυμνά δέντρα
καὶ τὸ λυγίζουσι σὲ γκιουρτάνια οἱ ἀσίγγανοι στὸν κάμπο μας
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα ἀπ' τὰ πολλὰ φεγγάρια
θέλω κι' ἐγὼ νὰ κοιμηθῶ διακόσια τόσα χρόνια
σὰν τὰ παλιὰ ἀγροκτήματα ἑκατὸ χιλιάδες στρέμματα
νὰ σεργιανίζουσι πάνω μου θρόμβοι ἀπ' τὴν πανσέληνο
δώδεκα βράδρια πού περνάει ὁ κύκλος σου ἀπὸ τίποτα
κι' ἀπ' ἄργυρο σφυρήλατο τῶν γύφτων τῆς Βοημίας.
Μᾶς κράτησε ἡ μητέρα στὸ ζευγάρι τῶν χειρῶν της
μὰ βγήκα ἀπὸ τὴν χαρμαμάδες νὰ τὸ ὑποδεχθῶ
σελήνη ταξιδιώτισσα ἀπ' τὴ Μόσχα καὶ τὸ Οὐάσιγκτον
τὰ μικρὰ σπιτάκια τῶν κινέζων
τὴν εἶχαν καρφώσει φαναράκι μπρὸς στὴν πόρτα τους
ὅταν εἶσαι κάτω ἀπ' τὰ πόδια μας
βαθὺ σκοτάδι γύρω κι' ὁ οὐρανὸς πανόραμα τῶν κόσμων
ἀρχίνησες ἀπὸ ψιλὴ κλωστή ματόφρυδὸ μου
ὀλόχρυση κλωστή πέντε ἡμερῶν
στὸν οὐρανὸ δρεπάνι καρφωμένο
δὲ θάφίσεις πιά νὰ κοιμηθῶ.

Ἐκεῖ πάνω στὴν πρωτεύουσα εἶναι ἀλοιώτικος ὁ δίσκος σου
στοὺς οὐρανοξύστες χτυπάει στὸ ἑκατοστὸ πάτωμα
καὶ κλείνουν μὲ θυμὸ τὸ ἀσήμι τῆς ὀρμῆς του
στὸ πέλαγος τοῦ Καραβαϊκοῦ στὸν Πηνειὸ μὲς στὰ καλάμια
γελᾶν ἀναιδέστατα τὰ ὑπερωκεάνεια
καὶ βιάφονται μὲ τὸ χρῶμα σου
κι' οἱ φοβισμένες ἀγριόχηνες σὲ φωνάζουν.

Ἐδῶ στὴ μικρὴ ἐπαρχία μου τὰ βλέπεις ὅλα καὶ μᾶς ξεμνα-
[λίξεις

σὰ μιὰ κυρία πού δὲν εἶχε ἄλλοῦ νὰ βουλευτεῖ
καὶ πέρασε μὲ τὰ ἀνθισμένα της φορέματα
σπάζοντας τὴν φλέβες μας καὶ τὰ ποτήρια
πέρνοντας τὰ κρυφὰ πουλιὰ ἀπὸ τὴν καρδιά μας
τραγουδώντας τὰ λίγα λόγια μας.

Συλλογίζουμαι τὸν Παλαμᾶ κεῖ κάτω στὸ ψαροχώρι
θαρχόσουν πάνω ἀπ' τὸ μέτωπό του προβολέας ἀπὸ ὕπνο
νὰ τοῦ χαϊδέψεις τὴν ἀσάλευτη ζωὴ
νὰ γιατί γράφω τόσο μεγάλα ποιήματα
καὶ χάνουν οἱ ἀναγνώστες τὸ σκελετό τους
μέσα στὰ παραμύθια πού μᾶς φέρνεις ἀπὸ τὸν ἀγύριστο...
φεγγαράκι μου λαμπρὸ φέξε μου νὰ περπατῶ...

Μὰ σὺ εἶσαι ἓνα μεγάλο ὄνειρο κρεμασμένο στὴν ἀχτίδες σου
φεγγάρι ἀπὸ ἑκατὸ οὐρανοῦς
τὰ σπιτία μας γέμισαν μὲ τὴ δόξα τοῦ ὑπαίθρου
μὲ τὴ ζεστὴ καρδιά τοῦ παιδιοῦ
διάλυσες τοὺς χειμῶνες πού κρυβόσουν παγωμένο
ἤρθαν οἱ μαθήτριες ποῦναι ἐρωτευμένες μὲ τὴ γεωγρα-
[φία τους

μαῖσθηματικά χρώματα καὶ μὲ τὰ ποτάμια
καὶ μὲ ῥωτᾶν γιὰ τὸ χρυσὸ παραμῦθι σου

τί νὰ τοὺς πῶ καὶ πῶς νὰ τοὺς τὰρχίσω ;
εἶσαι μιὰ τρικυμία ἀπὸ κατάφωτα κύματα
μιὰ κλωστή πού περπατᾶει μὲ φορέματα ἀπὸ Μάη
κανένας δὲν εἶναι σπῆτι μας
ἂν χτυπήσει ὁ ξένος κανένας δὲ θὰ βρεθεῖ νὰ τοῦ ἀνοίξει
παρὰ ἡ σελήνη σὰν ἓνας ξυπνημένος πρόγονος
πού κατοικεῖσε αἰῶνες ἐκεῖ...

Γ Α Λ Η Ν Η

Ποιὸς ἀναψε φωτιά μὲ τὴν πανσέληνο
στὴ μοναξιά μας τὴν πικρὴ ;
Γαλήνη ἀπὸ φτερὸ καὶ ψίθυρο
μόλις ἄκουσα τὸ Θεὸ νὰναπνέει
γαλήνη ἀνεμισμένη μὲ πελώριους κύκλους
τί μέγας κρότος θάκουσεῖ
τὸ πέταλο τοῦ ῥόδου πού θὰ πέσει !

Τ Α Β Λ Ε Φ Α Ρ Α

Τὰ βλέφαρα τῶν αὐριανῶν μας ἡμερῶν
ὄραϊα εἶναι καὶ μεγάλα
ὅπως καὶ τὰ βλέφαρα τῶν ἀγνωστῶν μας κοριτσιῶν
ἀφοῦ σκεπάζουν μάτια ἀπὸ σκοτάδι
τὰ βλέφαρα τῶν αὐριανῶν μας ἡμερῶν
κατεβασμένα σῶνειρα καὶ παραμύθια
σκεπάζουν τὴν ψυχὴ μας καὶ τὰ ποιήματα
καὶ τὴν χιμαῖρες τῶν ἀνθρώπων
τὰ βλέφαρα αὐλαῖες ἀπὸ ἀπρίλιο
τὰ πέπλα τοῦ παραμυθιοῦ θὰ ἀνοίξουν
καὶ μέσα στὴν κατάπληξή τους θὰ σταθοῦν
σὰ δυὸ περίφημες ἀπάτες...

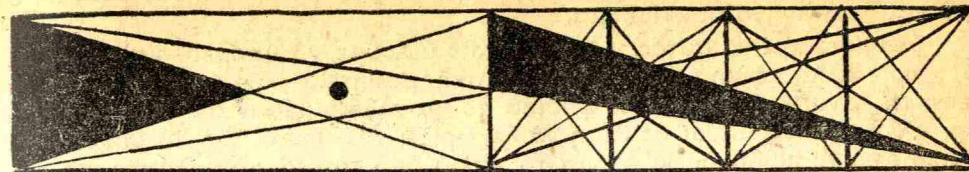
Η Α Ν Ν Α

Στὸ μπουγάζι τῆς λεωφόρου Πανεπιστημίου

τὰ βήματά σου θύμιζαν τοὺς δρόμους τῆς Νέας Ὑόρκης
 φοροῦσες ἄσπρα ἀπὸ ἕφασμα λουλουδιῶν
 τὸ φόρεμά σου γύρα ἀπ' τὸ κορμί σου
 μύριζε τὸν ἀέρα τοῦ Ἀτλαντικοῦ
 μὰ εἶχες μιὰ ζέστα ἀπ' τὴν Ἑλλάδα μὲς στὸ αἷμα σου
 φορτωμένη ἀπ' τὴν Κεφαλλονίτισα μητέρα
 ποὺ μὲβλεπε βαθειὰ στὴν καρδιά.
 Δυὸ μάτια ἀπὸ καθάριο ἤλεκτρο
 ἔλαμπαν μέσα ἀπὸ τὰ περασμένα
 κάτω ἀπὸ ἓνα μέτωπο βασιλικὸ
 μιὰ καλημέρα γεμάτη ἀπὸ ἀστροπή
 κι' ὕστερα σέχασα ὅπως χάνονται μὲς στοὺς αἰῶνες
 τὰ σαράντα χρόνια μου
 ἀρωματισμένα μὲ ποιήματα...
 Στὸ Πέορλ Χάρμπορ σοῦριξαν οἱ γιαπωνέζοι μπόμπες
 μοῦ τὰ διηγῆθηκαν ἓνα πρωτὶ
 κοντὰ στὴν ἑλληνικὴ θάλασσα ποὺ σοῦ μοιάζει σὰν ἀδερ-
 [φούλα

ποὺ σοῦ κράτησε τὸ μεγάλο σου παιδί
 ἐκεῖ κάτω ποὺ βαθαίνει σὲ ἀπέραντα μίλια
 στὰ παράλια τῆς Ἀργεντινῆς.
 Βγῆκα νὰ ζητιανέψω σήμερα ἓνα χαμόγελο
 μιὰ καλημέρα κρεμασμένη στὸ μπαλκόνι
 ἀνθισε ἀπὸ τὸ στόμα σου
 εἶσαι ἓνας πίνακας φανταστικὸς τοῦ Βαλσάμ
 φυσίει ἀσθενικὴ ὡς μέτρια πίκρα στὰ βήματά σου
 εἶσαι σὰ νὰ κατάγεσαι ἀπ' τὸ παιδικὸ χωριό μου
 κρατῶς τὶς χιλιάδες τῶν γυναικῶν ποὺ μάγάπησαν
 περπατᾶς μὲ τὰ πόδια τῶν λουλουδιῶν
 ἀναπνέεις μὲ τὴν ἀνάσα μου
 γιαντὸ φοβᾶμαι μὴν τὴν ξυπνήσεις
 τὴ μικρούλα Ἄνναμπελ - Λῆ
 ἀπὸ τὸν ὕπνο της μὲς στὰ τραγούδια
 γιαντὸ φοβᾶμαι μὴ σὲ λερῶσω μὲ τὴν ἀγάπη μου
 μὴ καὶ σὲ ζῶσω μὲ τὰ φτερά μου
 καὶ μοῦ φύγεις γιὰ τὸ ἀνυπολόγιστο τίποτα
 ἀπὸ ὅπου σῆφερε ἡ ὑπογραφή μου
 ἄγαλμα στημένο στὰ ὑπνοβατικὰ μεσάνυχτα
 στὸ βάθρο τῶν ματιῶν μου στεριωμένο
 ἀπὸ σκληρὸ θρόϊσμα καὶ πέτρα τοῦ ψιθύρου
 νανοίξεις στὴ ζωὴ μου τὸ κλειστὸ παράθυρο
 ποὺ ἡ γλάστρα μὲ τὸν ὕπνο φουτεμένο ἀνθίζει
 νὰ μὲ ρωτάει ἡ φωνή μου δίχως λύπηση
 ὑπῆρξες; δὲν ὑπῆρξες;....

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΠΑΣ

ΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ο θεατρικὸς λόγος ὅπως καὶ ὄλες οἱ ἄλλες μορφές τέχνης ἔτυχε κατὰ καιροὺς πολλῶν μεταχειρίσεων καὶ πειραματισμῶν, ποὺ ἄλλοτε τὸν ἀνύψωσαν ἴσαμε τὴν ἀληθινὴ τέχνη καὶ ἄλλοτε τὸν ἔσυραν στὰ τρίστρατα ἑνὸς ξεπεσμοῦ καὶ μιᾶς ἀφόρητης κενολογίας. Καὶ τοῦτο γιὰ τὸ εἶδος αὐτὸ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι νὰ γίνεται διάλογος καὶ ἀντίλογος, δηλαδὴ νὰ δημιουργεῖ τὸ δράμα σὰν λόγος καὶ σὰν σκηνικὴ παράσταση, ὑπόκειται ἄμεσα στὶς κάθε λογῆς ἐρμηνεῖες, καὶ τεχνουργίες, καὶ διαμορφώσεις τῆς ὕλης καὶ τοῦ σχήματος ὅπου τελεῖται ἢ λειτουργικὴ τῆς θεατρικῆς πράξης. Θὰ ἀποφύγω νὰ ἐξετάσω καὶ νὰ παρακολουθήσω τὸ φαινόμενο λεπτομερικὰ στὴν ἀνέλιξη καὶ στὴ διαλεκτικὴ του πορεία, γιὰ τὴν ἀπαιτεῖ μιὰ τέτια ἐργασία καὶ μέσα ποὺ δὲν τὰ προβλέπει καὶ δὲν τὰ διαθέτει τοῦτο τὸ σύντομο σχεδιάσμα. Ὡστόσο ἓνα πράγμα ἄς σημειωθεῖ πὼς τὸ θέατρο, ἀφοῦ διέγραψε τὴν καμπύλη του καὶ φυσικὰ τὴν περιπέτειά του μέσα στὶς κάθε λογῆς ἀνακαινιστικὲς προσπάθειες, ριζοσπαστικὲς ἢ συντηρητικὲς ἀπὸ τὸ ρομαντισμὸ καὶ δῶθε, πότε μὲ τὸ νατουραλισμὸ καὶ τὸ ρεαλισμὸ, πότε μὲ τὸν ψυχολογισμὸ καὶ τὸν ἐξπρεσιονισμὸ, ξαναγυρίζει πάλι στὴν πηγὴ του, στὴν καταγωγή του, στὴν ποίηση καὶ στὸ λυρισμὸ. Ἔτσι ἀπὸ ἰδεολογικὸ θέατρο μὲ τὴν κοινωνικὴ ἢ μεταφυσικὴ σημασία του, γίνεται συναισθηματικὸ. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ συναισθηματικὸ θὰ χρειαστεῖ ἴσως ἀκριβέστερα, ὅσο βέβαια γίνεται μιὰ καὶ δὲ μπορεῖ ἀκριβολογικὰ νὰ ὀριθεῖ κάτι ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του δὲν «ὀρίζεται» ἀλλὰ πλάθεται ἢ τραγουδιέται. Ὅμως σὲ πολλοὺς πειρασμοὺς, σὲ πολλὲς παρεξηγήσεις καὶ παρερμηνεῖες καὶ μπελάδες θὰ βάλει αὐτὸς ὁ «ἄσπρος», καὶ ἔδωσε κιόλα καὶ θὰ δώσει ἀφορμὴ νὰ εἰπωθοῦν πολλὰ καὶ διάφορα, ποὺ ὁ θεὸς νὰ βάλει τὸ χέρι του νὰ τὰ σταματήσει.

Γιὰ νὰ μπορέσει κανεὶς νὰ συλλάβει τὸ συναισθηματικὸ πρέπει νὰ διαθέτει τὸ ὄργανο ἐκεῖνο ποὺ μ' αὐτὸ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὶς γνήσιες μορφές τῆς τέχνης, οὔτε λογικὰ μὲ τὴν ἐννοια τοῦ κλασικοῦ, οὔτε ἐξωλογικὰ καὶ ὑπερλογικὰ ὅπως τὸ συρρεαλιστικὸ, ἀλλὰ μὲ τὶς αἰσθητικὲς κεραῖες ποὺ μ' αὐτὲς ἡ γλῶσσα τῆς τέχνης μεταβιβάζει ἄμεσα καὶ ὀργανικὰ τὴν ὁμιλία της. Δὲν δίνω θεωρητικοὺς ὀρισμοὺς ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπάρχουν, μιὰ καὶ μπερδεύουν καὶ δὲν ἐξαντλοῦν τὴν πραγματικότητα τοῦ γεγονότος τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, καὶ μονάχα ἀνακοινῶν στὸν διπλανό μου κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν φέρει κοντύτερα στὸν κοινό μας πόθο, στὸ ἀκατάλυτο πάθος καὶ στὸ ἀμοιβαῖο μας ποιητικὸ ὄραμα. Κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ ἐκκολάψει τὸ σπῆρο ποὺ ἀπὸ καταβολὴ βρίσκεται μέσα του, τὸ σπῆρο ποὺ μ' αὐτὸν θὰ σχηματίσει τὴν ὕλη του καὶ θὰ πλάσει τὶς μορ-

φές του, και θα δώσει νόημα και έκφραση και προσωπικότητα στο ρευστό, στο ύγρο και ασύλληπτο συναίσθημα.

Εοπίσω πρέπει αυτός για τον οποίο μιλούμε να μπορεί—και θα χρειαστεί χωρίς άλλο κάποια μύηση, μια σχετική μαθητεία—δχι μονάχα να γεύεται άμεσα το έργο, και είναι αυτό φυσικά το μοναδικό μέσον αληθινής επικοινωνίας, αλλά και να είναι σε θέση να ξεχωρίζει το γνήσιο από το νόθο, το αυθεντικό από το κίβδηλο, κι άκόμα το παλιό από το νέο, κοντολογής, το *συναισθηματικό* από το αίσθηματικό. Το αίσθηματικό ανήκει στον ρομαντισμό και στον ιδεαλισμό ενώ το συναισθηματικό, και σά διάθεση και σάν έκφραση και σάν τεχνική είναι πέρα για πέρα *σύγχρονο* και δέν ανήκει σε καμιά από τις γνωστές τάσεις, και δέ μπορεί να κλειστεί σε καμιά κατηγορία, μια και δέν είναι μήτε ρομαντικό, μήτε ρεαλιστικό αλλά κάτι δόλοτελα καινούργιο, άφοδ περιέχει και τά δυό χωρίς να είναι το ένα ή το άλλο, και τά δυό σε μια πλήρη μεταστοιχείωση, όπως τό νερό που βγαίνει από τη σύμμιξη και τη χημική ένότητα τών δυό στοιχείων του όξυγόνου και του ύδρογόνου χωρίς να είναι αυτά τά στοιχεία αλλά κάτι τελείως διάφορο σάν σύσταση και σάν μορφή. “Ομως ή πρόθεσή μου έξαρχής, όπως είπα, δέν είναι να όρίσω ή ν’ αναλύσω με όποιοδήποτε τρόπο το συναισθηματικό και ν’ άπλωθώ σε λεπτομέρειες που δέν έγίζουν άμεσα τό θέμα, μια και τό ξανάλέω, δέν *δρίζεται* τούτο αλλά μεταβιβάζεται αίσθητικά, διοχετεύεται και υποβάλλεται με τό συγκινησιακό ρεύμα της τέχνης και όχι με την άποδεικτική ή τη διδακτική της θεωρίας, αλλά ν’ άφιερώσω μερικές γραμμές, να σκιαγραφίσω όπως λέν την παρουσία ενός θεάτρου, που άκούγεται για πρώτη φορά, του *Συναισθηματικού Θεάτρου*. Μερικοί φυσικά θα μάς ποδν κομπάζοντας και χλευάζοντας πως φέρνουμε γλαύκα στην Αθήνα, άφοδ δά είναι πασίγνωστο πως τό συναισθηματικό ύπάρχει από καταβολής κόσμου στην τέχνη, πως αυτό είναι ή ουσία και ό σκοπός της, να δώσει, να όργανώσει τό συναίσθημα σε μορφές. Σ’ αυτούς θα πρέπει να είπωθει πως σκόπιμα ή και χωρίς να τό θέλουν, μπερδεύουν τις έννοιες και δημιουργούν στον έαυτό τους και στους άλλους τό άδιέξοδο, μια και δέν δημιουργεί τέχνη τό όποιοδήποτε συναισθηματικό ή καλύτερα ή όποιαδήποτε έκφραση του. “Ας μη θαλασσώνουν τά πράγματα, ως μην τά συσκοτίζουν, δέν είμαστε αίσθηματικοί, σαντιμανταλιστές ή έκφρασιστές όταν μιλούμε για συναίσθημα και για την έκφρασή του, γιατί είναι αυτόνοδο τό πως μιλάμε για *μορφή* και όχι για άπλη έκφραση, για μορφή κάτω από μια όρισμένη τεχνική που τη λέμε συναισθηματική με την έρμηνεία που δώσαμε στο περιεχόμενο και στον ήχο του συναισθηματισμού. “Ετσι καταλαβαίνει κανείς πως κάθε λυρικό, κάθε ποιητικό, κάθε αίσθηματικό δέν είναι αναγκαστικά και συναισθηματικό και πως τούτο τελεί κάτω από δικούς του ρυθμούς έκφρασης και μορφής που χωρίς νάναί φυσικά οί κανόνες του μέτρου και της εύρυθμίας τών κλασικών δέ μπορεί ώστόσο να τούς άρνηθει και να τούς διασκελίσει χωρίς να πέσει στο χάος και στην άναρχία του συρρεαλισμού. Τό πρόβλημα λοιπόν του θεάτρου όπως και τών άλλων ειδών είναι πρόβλημα μορφής και περιεχομένου κάτω από έναν έποχικό ούρανό, μέσα σ’ ένα κλίμα όπου συγκροτείται ό ιδιάζων χαρακτήρας του και νομιμοποιείται ή σχέση του, και πολιτογραφείται στη συνείδηση τών ανθρώπων μίας γενιάς ή συγκεκριμένη όμιλία του. Και όταν λέμε έποχή, όταν λέμε περίγυρο σε καμιά περίπτωση δέν έννοοδμε έναν χώρο φυσικής έπικαιρότητας όπου κλείνεται και έξαντλείται χωρίς διέξοδο προς άλλους καιρούς τό ποιητικό γεγονός, μια και ή έποχή για τον γνήσιο δημιουργό περιέχει τό παρόν αλλά και τό μέλλον, την έποχή αλλά και την αιώνιότητα.

Τό συναισθηματικό λοιπόν θεάτρο, αν θέλουμε κάπου να τό καταχωρήσομε, αν θέλουμε να του δώσομε ένα χαρακτήρα, μια φυσιογνωμία, είναι

πριν άπόλα θεάτρο λυρικό, ποιητικό στην ουσία του και πρωτοποριακό στη μορφή του, χωρίς τούτο να σημαίνει πως κάθε ποιητικό είναι όπως είπα και *συναισθηματικό*.

Σ’ ένα σύντομο προπολεμικό μου σημείωμα για τό θεάτρο του Όνήλ, και σε μια κάπως πλατύτερη μελέτη μου με τον τίτλο «Τό θεάτρο πηγή και μορφή», που δημοσιεύτηκε μέσ’ στα κατοχικά χρόνια, προσπάθησα όσο μου είταν δυνατό να δώσω μια έρμηνεία του ποιητικού θεάτρου και γενικά του θεατρικού λόγου από μια άποψη ουσιαστική, πιο πολύ «βιολογική» παρά ιστορική μια και έπαιρνα σάν άφετηρία τό λόγο που «διχάζεται» για να γίνει διάλογος, για να πάει στον «άλλο», να γίνει σύγκρουση και δράση και όργάνωση με όρισμένη ποιητική μορφή και έξωτερική πια σκηνική παράσταση.

Ξέρουμε λόγου χάρη πως ή λυρική ποίηση γεννιέται από τό άτομο-φύση δηλαδή από τό άτομο που τραγουδεί. “Όσο και να βαθύνουμε την κραυγή του λυρικού μέσ’ στο ανθρώπινο, όπως ως ποδμε στον Ρίλκε, πάντα στη ρίζα ύπάρχει τό πρωτοκύτταρο της μελωδίας που θυμίζει μια «φυσική» προέλευση του στίχου, τον καιρό που τό θεάτρο αναβρύζει μέσ’ από τον ένθουσιασμό και τό πάθος της λυρικής ομάδας της θρησκευόμενης, άπ’ όπου θα ξεχωρίσει τό άτομο έξ εναντίας του *άλλον* και της ομάδας για να γίνει διάλογος ό ύμνος και δράση τό συναίσθημα. Πηγή λοιπόν του τραγικού, αν πάρουμε άφετηρία τό τραγικό, είναι τό συναίσθημα που όργανώνεται σε τραγική πράξη, σε δραματική λειτουργία, όπου τά άτομα της ομάδας συμπαίζουν και συμπάσχουν κάτω από τό ίδιο λυρικό πάθος και μέσα σ’ ένα κοινό τοπίο ψυχικό και φυσικό. Άλλά έρχεται μια στιγμή όπου τό λυρικό ένστιχτο υποχωρεί άπέναντι στο λόγο και στη δράση, όπου ή τραγωδία δραματοποιείται, και ό κλειστός μοιραίος κύκλος θα σπάσει σε άμπολλα ρίγματα άπ’ όπου θα όρμήσουν τά άξεδιάλυτα, τά τυφλά στοιχεία της ανθρώπινης ψυχής, για να προσδώσουν έναν διαφορετικό χαρακτήρα στο τραγικό, για να τό κάνουν δραματικό με την έννοια που πήρε τούτο από τον Εύριπίδη και δώθε.

Υποχωρεί λοιπόν τό συναίσθημα και μετατοπίζεται, στα νεώτερα χρόνια του θεάτρου από τό κέντρο του δράματος, από την καρδιά της πράξης, στην περιφέρεια και καταντά στο άστικό θεάτρο της παρακμής από πρωταγωνιστής να γίνεται κομπάρσος.

Οί διάφορες σχολές που προσπάθησαν να ξαναδώσουν στο θεάτρο αυτό που του ανήκει, δηλαδή τό συναίσθημα και τό λυρισμό, έπεσαν συχνά σ’ έναν αίσθηματισμό ή σε μια λογοκρατία, γιατί είτε δέ μόδεσαν να βγάλουν τό λυρικό μέσ’ από τη βιολογική ρίζα του, είτε άλλαξαν μονάχα τό πλαίσιο της τεχνικής ενώ τό περιεχόμενο έμεινε ίδια κι άπαράλλαχτα άντισυναισθηματικό. Άλλαξαν κοντολογής οί έξωτερικές αναλογίες στο διάλογο, στην τεχνική τών εικόνων, στη σκηνική οίκονομία, στη δράση, στο ύφος, άνετράπησαν οί κανόνες της σκηνής, της ήθοποιίας, του ύφους του κειμένου και της παράστασης του, αλλά στο βάθος ό λόγος παρέμεινε κλασικός για να μην πω άκαδημαϊκός.

Η επανάσταση, αν έγινε τέτια, γιατί τις πιο πολλές φορές στάθηκε ένας άπλός νωτερισμός, δέν άγγιξε τά θεμέλια αλλά μονάχα την πρόσωση και τις έξωτερικές πλευρές του οικοδομήματος, την τεχνική διάρθρωση και όχι τη μορφή. “Ετσι άλλαξε φαινομενικά ή τάξη, άντι να μετράμε από τό ένα ίσαμε τό δέκα μετράμε από τό δέκα ίσαμε τό ένα, αλλά τό πράγμα έμεινε τό ίδιο και μόνο που βαδίζει με τό κεφάλι άντι με τά πόδια. Είναι φανερό πως δέ μιλω για τέτιες ανακαινίσεις, αλλά για τά πραγματικά δημιουργικά κινήματα του θεάτρου που έδωσαν έργα αντιπροσωπευτικά άξια να σταθοδν στην ποιητική συνείδηση του καιρού, έργα τέχνης και όχι θεωρητικά και προπαγανδιστικά μανιφέστα σχολών.

“Ας άφίσουμε τούς γίγαντες στα αιώνια και άκατάλυτα βάθρα τους, αυτοί είναι νερομάνες, και άς δοϋμε την άγωνία και την περιπέτεια του θεάτρου ύστερ’ από τον Ίψεν. Μια άπέραντη άγωνα και διψασμένη έχταση όπου συναντά κανείς μερικές δάσεις. Μέσα στη γεωγραφία του πνεύματος, οι γόνιμες περιοχές του θεάτρου δέν είναι μόνον οι φωτεινοί σταθμοί του Σόου, του Πιραντέλλο, του Όνήλ, και άλλα όνόματα με μικρότερη αίγλη αλλά όχι λιγότερο εύκαταφρόνητα από ποιοτική άποψη θά είχε κανείς ν’ αναφέρει, αλλά τοϋτοι είναι φυσικά πρωτοπόροι και άποτελοϋν άληθινά όρόσημα μέσα στην ιστορία του θεάτρου.

“Ο Όνήλ ξαναβαφτίζει το δράμα στα νάματα της άρχαίας τραγωδίας, διοχετεύει το σύγχρονο ρεϋμα των παθών μέσα στο μεγάλο ποτάμι της, ξαναφέρει την κυρίαρχη μοίρα του άτόμου στους διαλυτικούς και ζοφερούς μας καιρούς, είναι ψυχαναλυτικός, άπαισιόδοξος γιατί προετοιμάζει την περίοδο και την άντοχή του θανάτου, λυρικά πρωτογονικός στη ρίζα του ξύλου του, στην γεννεσιουργό του κραυγή. Το δράμα του είναι πάλι «ο τριγμός των όδόντων» μιας έποχής που *πρέπει αλλά δε μπορεί, δε θέλει να πεθάνει*. Είναι το παιδί του οϋρανοϋ και της γής αλλά ο Φεντέρικο Γκάρθια Λόρκα είναι «ένα βουνό από πικρή χλόη». “Ο Όνήλ είναι το ποιητικό θέατρο όπως έννοει την ποίηση ή άρχαία τραγωδία, ή ποίηση που βγήκε από την ομάδα, ή άντικειμενική ποίηση και μέσον του άτόμου πηγαίνει προς την ομάδα. “Η ποίηση του Λόρκα καίει σαν τον πυρωμένο άνεμο της Άνταλουσίας, είναι υποκειμενικά λυρική, αλλά τί είναι αυτό το καλάμι που ήχει το άπειρο;

“Ο Όνήλ άφίνει ξανά τα μεγάλα πάθη να παλέψουν, να συγκρουσθούν, τα ήφαιστειακά, τα υποχθόνια, για να βγει ο καθαρός ύστερ’ από την κατασίγηση της τρικυμίας.

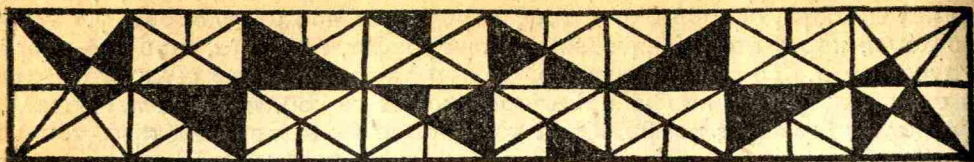
Το σύγχρονο ποιητικό θέατρο δέν είναι άκόμα συναισθηματικό. Είναι ένας νέος ρομαντισμός, το αντίθετο του παλιού ρομαντισμοϋ γιατί τοϋτος είναι ρεαλιστικός ένω εκείνος είταν μέσα στην ιδέα και στη φυγή, μέσα στο θάνατο και στη νύχτα, γιατί τοϋτος έρχεται με καθημαγμένο πρόσωπο αλλά με μάτια που βγάζουν άστραπές. Δείγματα νεορομαντικού θεάτρου έχουμε άρκετά μέσα στους νέους συγγραφείς της Εϋρώπης και κυρίως της Άμερικής, λίγο πολύ οι σύγχρονες τάσεις οι μετασυρρεαλιστικές είναι τάσεις νεορομαντικές, όμως καθαρό συναισθηματικό θέατρο με την κυριολεξία του, όπου να άφομοιώνονται σε μια συναισθηματικά νόμιμη φόρμα—λέω συναισθηματικά και όχι λογικά ή έξωλογικά καθώς στην περίπτωση του ψευτοκλασικισμού ή του συρρεαλισμοϋ—τα έτερόκλιτα και άνισοβαρή στοιχεία του δραματικού λόγου, δέν ύπάρχει άκόμα σαν άρτιο άποτέλεσμα, βρίσκειται όμως σ’ ένα ξεκίνημα, σε μια πορεία. Με άλλα λόγια ζητάει να διαμορφωθεί μέσα από τον νέο αυτό ρομαντισμό ένας συναισθηματικός λόγος με περιγράμματα από το πιό ρευστό και θερμό άνθρώπινο στοιχείο που βρήκε το ρυθμό του, τον ήχο, την πλαστική όμιλία και τα φτερά της νέας του έκφρασης.

Το σύγχρονο άτομο είναι ένα άτομο διχασμένο μέσα στο χρόνο, μέσ’ στη ροή, άθεράπευτα τραυματισμένο και κατά συνέπεια δραματικό, οι όροι έχουν άντιστραφεί, το δράμα δέν πηγάζει πια μέσ’ άπ’ το λυρισμό, δηλαδή μέσ’ από την ένότητά του στη φύση όπως στην τραγωδία, αλλά ο λυρισμός βγαίνει μέσ’ άπ’ το δράμα. Είναι ένας λυρισμός σπασμένος, με μικρές ή μεγάλες κραυγές, ίκετευτικός, ταπεινός ή όργισμένος και έκρηκτικός. Το άτομο τοϋτο μοιάζει με την ήρωίδα του Σαίξπηρ που λέει πως το μάτι της είναι από κρύσταλλο και νομίζει πως έχει διπλή την παρουσία των πραγμάτων.

Κάθε πράγμα έχει και τον αντίλογό του, και το δράμα άκριβώς είναι αυτός ο αντίλογος.

Το θέατρο έχει δυό σκέλη πάνω στα όποια στηρίζεται, το λόγο, το κείμενο και τη σκηνή δηλαδή όλους τούς παράγοντες που μεσολαβοϋν για να γίνει ο λόγος παράσταση: Σκηνοθεσία, σκηνογραφία, ήθσοποιία, μουσική, χορός μηχανικά μέσα. Το συναισθηματικό θέατρο όπως το βλέπω είναι ένα θέατρο που σκέπτεται με την καρδιά και αίσθάνεται με το νοϋ, πάει να πεί καταλύεται ο παλιός διχασμός και βυθίζεται το άτομο στην άείποτε ένότητά του και άρμενίζει ξανά στον λυρικό άνεμο του δραματικού πάθους με κυρίαρχο τον τόνο του πρωταρχικού ψυχικού πυρήνα, που γέννησε την πηγαία κίνηση στη θύελλα των άντιθέσεων. Αυτό είναι με δυό λέξεις το οϋσιώδες, και είναι τοϋτο το δράμα του αϋριανοϋ συναισθηματικού θεάτρου. Οι άλλοι σκηνικοί παράγοντες θά προκύψουν σαν άναγκαίο έπακόλουθο, σαν φωτεινό άπαύγασμα της άρχικής πρωθόρμητης σύλληψης του συναισθηματικού δραματικού λόγου, γιατί ποιητής και σκηνοθέτης θά συνεργάζονται τόσο στενά, άφοϋ θά είναι συχνά ένα πρόσωπο.

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

ΜΥΘΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Ἔμεις, ἔμεις οἱ ἴδιοι πού ἀναζητοῦμε
τὴ Γνώση, δὲ γνωρίζουμε τὸν ἑαυτό μας
FRIEDRICH NIETZSCHE

ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ

Βιβλίο, πού σ' ἔζησε καὶ σὲ γέννησε ἡ ἀγνοιά μου γιὰ τὸν ἄνθρωπο πού βρομίζεται στοὺς ἀκάθαρτους δρόμους τῆς πολιτείας, στάσου ἀνάμεσα σὲ μένα καὶ σ' αὐτόν, ὀφειλέτης πού δὲν ξόφλησε τοὺς λογαριασμούς του, μὰ πλούσιος ὥστόσο. Σὲ σένα, πού καὶ τώρα, ὅπως σ' ὅλες τὶς δυσσοίωνες στιγμές μου στρέφομαι, γιὰτὶ δὲν ἔχω Θεὸ ν' ἀκούσει τὸ βογγητό μου, στάσου ὡς ἀσπίδα ἀνάμεσα σὲ μένα καὶ σ' αὐτόν, τὸν ἀγνωστό καὶ ἀδέκαστο καὶ σκληρὸ πού γρυλλίζει ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα μου, καὶ γυρνεύει νὰ φάει ἀπὸ τὸ ψωμί πού ἡ ἴδια μάνα μᾶς ἔδωσε, νὰ πει ἀπὸ τὸ αἷμα μου, τὸ ἴδιο αἷμα, πού τρέχει στὶς φλέβες μας, κι' ἀντρεῖωσέ με, κἄνε με ἄξιο ν' ἀναθρέψω τὸ Θεό, πού φωνάζει καὶ σπαρταρᾷ μέσα στὰ σπλάγχνα μου, καὶ νὰ γδυθῶ ἀπ' ὅλη τὴ χολή καὶ τὴν καρδιά πού μοῦ κληρονόμησαν οἱ ἀνθρωπόμορφοι πατέρες μου. Ἐδῶ ζεῖ, ὦ Παρουσία Ἀνείπωτη, ἓνα σύγχρονο εἶδος σκύλων τοῦ Θεοῦ, λυσσασμένο καὶ γιομάτο ἀφροῦς, δίχως ἀγάπη, δίχως ἀγάπη, δίχως φρόνηση κ' ἐμπιστοσύνη. Ὡ πῶς μ' ἔχουν μεταμορφώσει! Κοιτάζομαι σ' ἓνα χιλιόφυλλο καθρέφτη καὶ δὲ μπορῶ ν' ἀναγνωρίσω τὴ μορφὴ μου: αὐτὴ ἡ λέπρα, αὐτὸ τὸ καρκίνωμα, τὸ ἔλκος τοῦτο εἶναι δικό μου; Ἐμένα οἱ δικοὶ μου πατέρες ἦτανε κρητικοὶ χωριάτες ἀμόλυντοι, πού δὲ γνωρίζανε ἄλλη γυναῖκα ἀπὸ τὴ δική τους, πού δὲ σπείρανε καὶ δὲν καρποφορήσανε ἄλλη γυναῖκα ἀπὸ τὴ δική τους. Μά, ναί, σκύλε τοῦ Θεοῦ, πού γρυλλίζεις μέσα μου, οἱ πατέρες μου ἦταν ἀκάθαροι κ' ἐγὼ θὰ μείνω ἀκάθαρος σ' ὀλόκληρη τὴ ζωὴ μου.

Μ' ἄς δοῦμε! Οὔτε ἔγνος μομφῆς ἢ παράπονου, οὔτε ἔγνος ἀγανάκτησης ἐδῶ δὲν εἶναι. Ἄς ἀναλογιστοῦμε τὸ μέγεθος τῆς προσβολῆς, ἄς λογαριάσουμε μὲ τί νόμισμα θὰ μποροῦσα νὰ ξεπληρώσω τὴν κατηγορίαν αὐτή, πού σὲ φέρνει, ἀγνωστε μπρὸς στὸ δαίμονά μου.

Ἐτρέχα νὰ κρυφθῶ μέσα στὴ νύχτα, μὰ τὰ ὄραματα, ἐγκαταλειμένα ἀπὸ πίστη,

γιομάτα ἀπὸ δέος, μὲ κνηγοῦσαν. Χρόνια τώρα ἡ ἀγάπη τῶν ἀνθρώπων μ' ἐβασάνιζε: ἔδενε τὴν κάθε μου κίνηση καὶ δὲ μπορούσα νὰ ὄνειρευτῶ. Γιατὶ νὰ μὴν εἶμαι ἓνας νόθος; Γιατὶ νὰ εἶμαι τόσο δειλός, λοιπόν, καὶ νὰ μὴ μπορῶ νὰ σπάσω τὶς ἀλυσίδες πού μὲ δένουν μὲ τὰ πρόσωπα; Ἐβλεπα λεπρούς, λεπρούς, πλῆθος λεπρούς, κ' ἐγὼ ἓνας λεπρὸς ἀκόμα ἀνάμεσα στοὺς ἄλδους. Πῶς ἔχασκαν οἱ πληγῆς τους! Πῶς ἔθρεσαν τὰ πῦα ἀπὸ τὰ σημαδιακὰ κορμιά τους κ' οἱ σκέψεις τους ἀκόμα, ἦταν σ' ἀποσύνθεση. Κ' οἱ σκέψεις μου ἀκόμα ἦταν σ' ἀποσύνθεση.

Ἐβλεπα τὴ θεία ἐπιταγὴ τῆς τρέλλας μέσα σὲ σώματα ἄρρωστα, κ' ἤμουν κ' ἐγὼ ὁ ἴδιος τρελλός, ἄρρωστα τρελλός, σωματικὰ τρελλός, ἀθεράπευτα κ' ἐπώδυνα τρελλός. Ὡ πῶς θυμᾶμαι αὐτὰ τὰ φοικώδη μάτια, τὰ κενὰ μάτια, πού κανένα λογικὸ φῶς δὲν τὰ γιόμιζε, πού κανένα χάος, καμιὰ ἄβυσσος δὲν τὰ πλημμυροῦσε. Αὐτὰ ἦταν ἡ τύχη μου χρόνια τώρα, αὐτὰ ἦταν ἡ ἀγωνία μου κ' ἡ σκλαβιά μου, αὐτὰ μὲ κοίταζαν ἀδυσώπητα κι' ἀνελέητα: ἄλλη πατρίδα ἀπ' αὐτή, ἄλλος νόστος ἔξω ἀπ' αὐτόν, τόσο ἀναπόφευτος κ' ἀριστοτεχνικός, δὲν τυράννισε τὴ μοῖρα μου!

Ναί, ὅλα αὐτὰ μπορούσαν νάνα ἑλληνικά, ὅλα αὐτὰ μπορεῖ νὰ τυραννοῦνε τὴ φύτρα μου. Μὰ ἦταν κ' ἄλλα μαρτύρια, πού μ' ἀκολουθοῦσαν βῆμα τὸ βῆμα. βασανιστικά κι' ἀνεξερευνήτα κ' ἐξωπρογραμματικά. Ὅ,τι θέλεις μπορεῖς νὰ πεῖς καὶ ν' ἀκούσεις, μὰ ἓνα εἶναι σίγουρο: τ' ὄνειρο ἔχει τὰ ὄρια του. Τ' ὄνειρο μέσα στὰ σύνορά του εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴ νόση κ' ἐγὼ προχώρησα πάρα πολύ, σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ, μέσα σ' αὐτὰ τὰ ὄρια. Γιὰ ποῖο λόγο νὰ ἐπιδαφιλεύεις περιποιήσεις στὸν ἑαυτό σου, ἀφοῦ τόσο καλά τὸν γνωρίζεις, καὶ νὰ τὸν προφυλάσσεις, τάχα, ἀπὸ κακοτοπιές; Ὡστόσο, μπορεῖ καὶ νὰ μὴν τὸν ἐσφιγμομέτρησης πραγματικά κι' ἀπὸ κεῖ νὰ πηγάει ἡ σημερινή σου ὀδύνη. Εἶπες: θ' ἀκολουθῆσω τὸν ἑαυτό μου ἴσαμε τὸ τέλος κι' ὅπου μὲ βγάλει, μὰ πάντα σ' ἓνα ὀρισμένο γεωμετρικὸ κύκλο. Καὶ τὸν ἀκολούθησες. Μὰ τὸ μέτρο αὐτὸ δὲν ἦταν ὅ,τι εἶχες ἐλπίζει. Κι' εἶπες πάλι: θὰ τὸν ἀκολουθῆσω στὴν εὐθεία, νὰ βγῶ ἔξω ἀπὸ τὸ διάστημα, ἔξω ἀπὸ κάθε σχῆμα καὶ νοητὸ χῶρο, ἢ καλύτερα, μέσα στὸ μόνο νοητὸ χῶρο. Καὶ τὸν ἀκολούθησες. Μὰ ὁ Θεὸς καὶ πάλι σὲ γέλασε. Τόσο φοιχτὰ σὲ γέλασε, πού εἶπες τὸν κοινότατο λόγο, γνωστὸ σ' ὅλα τὰ χυδαῖα στόματα κι' αὐτιά: κανεὶς ἄνθρωπος δὲν εἶναι εὐχαριστημένος ὅπου κι' ἂν φτάσει, ὅποιο δρόμο κι' ἂν ἀκολουθῆσει. Ἡ αἰτία σὲ τυραννεῖ, ὅσο κ' ἡ προσπάθεια, ὅσο καὶ τό, γνωστὸ ἀπὸ τὰ πρῖν, πού σ' ἐξουθενώνει, ἀποτέλεσμα. Μουρμούριζες ὥραῖα, μεγάλα λόγια, ἄρτια αἰσθητικά, γιομάτα ἀπὸ πολυπλευρῆ ἐννοιολογικὴ σημασία: ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ εἶναι χάος, ὁ ἐνθουσιασμός του μίσους, ἡ Ἱστορία, ὁ Μῦθος, ἡ Ἐνότητα, ὁ Λόγος, ἡ μοῖρα, ἡ Ἐλευθερία. Κι' ἀφιονιστηκες μέσα στὸ χάος τοῦ λόγου καὶ μέθησες κ' ἔζησες τὴ μοῖρα σου μὲς στὴν Ἱστορία καὶ πολέμησες γιὰ τὴν ἐλευθερὴ ζωὴ.

Πολέμησες γιὰ τὴν ἐλευθερὴ ζωὴ!

Σοῦ ἔδωσε ἡ μάνα σου τὴν πανοπλία σου, σοῦ ἔδωσε, τὴν ἀσπίδα σου καὶ τὴν καρδιά της καὶ σοῦ ἔπε τὸ θυρικὸν λόγο τῆς σπαρτιάτισσας μάνας. Κ' ἔφυγες μ' ὀλόκληρες στρατιές ἀκούς; ἔφυγες γιὰ νὰ πολεμήσεις. Μὰ τὸ φοβήθηκες τὸ αἷμα. Δείλιασες μπροστὰ στὸ αἷμα, ὄχι γιὰτὶ φοβήθηκες γιὰ τὸ σαρκίό σου, παρὰ γιὰτὶ εἶδες, ἀνέτοιμος, ἀνθρώπινο αἷμα νὰ μουσκεύει, σὰν καλοκαιριάτικη μπόρα, τὰ ξεραμένα χῶματα τῆς ξένης, τῆς ἀγρίας γῆς. Μπορεῖ νὰ εἶχες καὶ δικίω. Μήπως ρωτήθηκες ὅταν σ' ἐπαινοῦσαν, παιδί ἀκόμα, ἀπὸ τὰ θρανία τοῦ σχολείου καὶ σ' ἔρριχναν στὴν ἀνθρωποσφαγή, ἂν πρόφτασες νὰ κάμεις δική σου συνείδηση, σὰν ἐλεύθερος ἄνθρωπος, τὴν πράξη αὐτή; Παρ' ὅλες τὶς ἀκολασίες σου, δηλαδή, ἔμεινες τόσο ἀφόρητα παρθένος; Γιὰ τὶς ἀκολασίες σου, λοιπόν, δὲν ἐννοίαζε ἂν ἔχανες τὴν ἀγνότητά σου, μὰ καὶ κάποτε θὰ ἔπρεπε νὰ χαθεῖ... Μὲ καλή, λοιπόν, ἠθικὴ στάση ἀντίκρισες τὰ πάντα πού σ' ἀπασχολοῦσαν, δηλαδή μὲ καμιὰ. Ἡ σκοπιὰ ἀκριβοπληρώνεται, κακομοίρη μου! Μὲ τί; Μὲ τὴ ζωὴ ἢ μὲ τὴ συνείδηση; μὲ τὴ συμβολὴ ἢ μὲ τὴ διαβολή; μὲ τὸ Θεὸ ἢ μὲ τὸ δαίμονα; Θέμα καλιό, πασίγνωστο καὶ ξεπερασμένο, πού σ' ὀδηγεῖ σὲ μιὰ σίγουρη μεταφυσικὴ μαλάκυνση. Μὰ ὥστόσο, ἄκου: ἔχασες νὰ μᾶς πεῖς, ποῖα εἶναι τὰ σύνορα κεῖνα, πού ξεπερ-

νώντας τ' ὄνειρο παύει νάναί ἑλληνικό; Μ' ἄς σταθοῦμε εἰλικρινεῖς καὶ πιστοὶ ὁ ἕνας ἀπέναντι στὸν ἄλλο, ἄπιστοι, δηλαδή, κι' ἀνακόλουθοι, ὅπως ἐσὺ καὶ τὸ καθρεφτικό σου εἶδωλο. Μὰ ὄχι, ὄχι, ξέρεις καλὰ πὼς ἐσὺ καὶ τὸ καθρεφτικό σου εἶδωλο οὐσιαστικά παραλλάξετε. Δὲ χωρεῖ καμιὰ ἐνότητα ἐκεῖ πού ἡ φύση, ὁ διονυσιακὸς δαίμονας ἢ ὁ ὄρφικὸς Χριστὸς δὲν ἔβαλε τὸ χέρι του.

Νάνοι, νάνοι πολλοὶ σὲ τριγύρησαν. Ἄκους; Σκάφτουν τὴ γῆ. Βλέπεις; Πετοῦν χουσάφι καὶ γιομίζουν τὸν κόσμον ὅλο. Ὁρίμασαν τὶς αἰσθήσεις σου ἀπὸ χουσάφι. Παρακμή. Γιόμισαν τὶς κώχες τῶν ματιῶν σου μὲ χουσάφι. Κρίμα πού δὲν εἶσαι χαμαιλέοντας. Τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦταν τότε πιὸ σίγουρο κι' οὐσιαστικό.

Μὰ ἐδῶ εἶναι κάκτοι. Ὅταν ἦσουν παιδὶ ἀνάπαυες μέσα στὰ λόγια τὴν καρδιά σου. Ὅταν ἦσουν ἔφηβος γαλήνευες μέσα στὸν ἔρωτα τῆς φύσης τὸ κορμί σου. Ὅταν ἔγινες ἄντρας, τὸ κρασί πράνινε τὴ σκέψη σου. Μὰ οἱ κάκτοι μεγαλώνουν ὀλοένα. Οἱ κάκτοι θρασέψανε ἀπάνω στὴ γῆ. Πλημμύρισαν τὸν οὐρανὸν. Ὁ παράδεισος χάθηκε γιὰ πάντα στὸν τελευταῖο ὁρίζοντα τῶν κάκτων. Κ' οἱ κάκτοι τρυπήσανε τὸ κορμί σου, μῆχανε βαθειὰ στὴν καρδιά σου. Κάκτοι μέσα στὰ μάτια σου. Κάκτοι στὴ σκέψη σου. Ἐξω καὶ μέσα σου κάκτοι. Κάκτοι.

Τώρα μίλησες. Καὶ πάλι μίλησες, σὰν παλιό, σὰν τ' ἀρχαῖα κείνα χρόνια πού ἦσαν παιδὶ καὶ ἀνάπαυες τὴν καρδιά σου πάνω στὰ λόγια. Ἔτσι κι' ἀπόψε ξέσπασες κ' εἶπες, κ' εἶπες... Μὰ ἐγώ, ἀλήθεια, σοῦ ἀρνοῦμαι κάθε παιδικότητα πιά. Μὰ ὄχι, λοιπόν, δὲ σὲ μαλώνω. Δὲ σὲ μαλώνω... Κοιμήσου γλυκὴ αὐτὴ τὴ νύχτα, χωρὶς ταραγμένα ὄνειρα, χωρὶς σημάδια δακρῶν στὰ βλέφαρά σου, ἀγαπημένε! Πολυαγαπημένε...

Μπορῶ, τώρα, νὰ πῶ πὼς ὅλα τελειώσανε; Ὅλα; Ὅχι! Ἀπὸ δῶ ἀρχίζει ἡ καινούρια ζωὴ. Ἐνας μεγάλος ἀρχισε τὴ ζωὴ του μὲ τὴν ἀγάπη. Ἐγὼ ἔθαψα τὴν παιδικότητά μου. Δὲν εἶχα ποτὲ παιδικότητα ἐγώ. Γιατὶ τάχα νὰ μὴ μπορούμε κ' ἐμεῖς, σὰν τοὺς ἀρχαιολόγους πού ξεθάβουν τοὺς παμπάλαιους πολιτισμοὺς ἀπάνω σὲ καθάριο μάρμαρο, νὰ διεκδικοῦμε τὴ δική μας πανάρχαιη ζωὴ ἀπὸ τὸ χρόνο; Ἐπιθυμία σωτηρίας κι' αὐτό, τὸ ξέρω. Δὲν εἶχες, μιὰ φορά, δυὸ χέρια πού ἔγλυφαν σὰ δαρμένα σκυλιά, γιομάτα αἰσθησιασμό, τὸ ξένο σῶμα; Ὡ οἱ θεσπέσιες ὄρες ἐκείνης τῆς λαγνείας, ὦ ἡ ἀφή κείνη πού καίει ἀκόμα τὶς φουχτες σου σὰν κατακόκκινα κάρβουνα, ἡ καρδιά κείνη πού ἔλυωνε σὰ χιόνια κάτω ἀπὸ τὴν ἔρωτικὴ φλόγα. Κι' ἀκόμα ἡ ἀλαζονική σου ἐκείνη ἐπιθυμία νὰ ἀναγάγεις τὸν ἔρωτα σὲ μεγάλη τέχνη... Ποῦ εἶναι οἱ ἐπιθυμίες σου αὐτὲς σήμερα, πού εἶναι οἱ ἔρωτές σου ἐκεῖνοι γιὰ νὰ σὲ σώσουν ἀπόψε;

Σήμερα μπορῶ νὰ πῶ, θέλω νὰ μπορῶ νὰ πῶ πὼς ἔκοψα ὅλους τοὺς δεσμοὺς μὲ τοὺς λίγους ἀνθρώπους πού ἀγάπησα. Μὲ τοὺς δυὸ τρεῖς ἀνθρώπους πού μοῦ ἔμειναν ν' ἀγαπῶ. Μὰ ἡ παράσταση δὲν τέλειωσε ἀκόμα. Νάταν βολετὸ ν' ἀφήσω ἀπάνω στὸ ἄσπρο χαρτί ὅλες τὶς πείρες μου, ὅλες τὶς γνώσεις πού ἀπόχτησα, ὅλες τὶς φαντασίες μου, ἢ νὰ σταθῶ ἀπάνω σὲ μιὰ κορφή, στὴν πιὸ ψηλὴ κορφή καὶ νὰ τὶς φωνάζω ὅλες στοὺς ἀνθρώπους. Νὰ καθαρῶ τὸ μυαλό μου ἀπὸ τὴν ξένη σκόνη κι' ἀπὸ τὴ λέπρα πού ἡ πεντόχη φωνὴ τῆς αἰσθησης τοῦ κόλλησε καὶ νὰ ξαναγίνω πάλι σὰν τὸ παιδὶ πού μόλις βγαίνει ἀπὸ τὴν κοιλιά τῆς μάννας του, νὰ ξαναγίνω σὰν τὸν πρῶτο ἀνθρώπο ἀπάνω στὴ γῆ. Ἄγνός σὰν τὸ ἄγριο θεριό, νομοτελὴς στὸ ἐνστικτό μου, ἅγιος σὰν τὸν πρῶτο ἁμαρτωλὸ καὶ σὰν τὴν ἰδέα—Θεὸ πού λατρέψανε οἱ ἀνθρώποι στὰ βάθη τῆς ἀγνωστῆς Ἀσίας γιὰ νὰ μπορέσουνε νὰ πεθάνουν.

Περασμένα χρόνια, αἰώνιοι φόβοι, ἁμαρτήματα πού δὲν ἔχετε μνήμη μὰ πού στὴν πρώτη γωνιά τοῦ δρόμου σὰς περιμένει ὁ χριστιανικὸς Θεός... Δὲν εἶναι αὐτὰ φωνὲς τρομαγμένης συνείδησης, δὲν εἶναι προσπάθειες χριστιανικῆς ἀσκητικῆς. Νιώθω πὼς κάπου βαθειὰ μέσα μου ἕνα παράταιρο ὄν μὲ κατασκοπεύει. Ὅ,τι κι' ἂν πῶ θὰ μοῦ φωνάξει πὼς εἶπα λάθος. Ὅ,τι κι' ἂν πράξω θὰ μοῦ φωνάξει πὼς ἔπραξα λάθος. Στὸ τέλος σκέφτηκα μὴ καὶ τὰ λεχτικά σύμβολα χάσανε τὴν ἀλήθειά τους κ' οἱ πράξεις τὴν ἴθ κὴ τοῦ αὐθόρμητου. Εἶναι δυὸ μέρη τώρα πού παλέψαμε ἀπάνω στὴ γῆ. Ποτὲ δὲν ἔποφεραν τὸ σῶμα μου κ' ἡ ψυχὴ μου περισσότερο. Ὅσο σπαταλοῦσα τὸν ἠθικὸ

νόμο τοῦ προγονικοῦ Θεοῦ, τόσο ἐνιωθα τὸ δαιμόνιο νὰ γλυκαίνει μέσα στὸ αἷμα μου νόμιζα ἴσαμε πού μ' ἔρριχνε χάμου καὶ μ' ἔσερνε ἀπάνω στὸ χῶμα σὰ σεληνιζόμενο. Κάποτε χόρευα σὰ λυσσασμένος διάβολος ἢ σὰ μεθυμένος δερβίσης, ἄκουγα τοὺς χριστιανούς παπάδες πού ἔβαλαν στὶς ἐκκλησίες τους, ἔβλεπα τοὺς ἐβραίους νὰ συναζώνται στὶς συναγωγές. Ἐχτὲς ἄκουσα τὴ φωνὴ τῆς Εὔας, πού σφύριξε σ' αὐτιά μου τὴ γυμνότητά της καὶ μοῦ πρόσφερε τὸν περίφημο καὶ ἀξιοθρήνητο καρπὸ τῶν παπάδων. Σὲ μένα, πού κανεὶς ἀνθρώπος στὸν κόσμον τοῦτο δὲ συχάθηκε μὲ τόσο πάθος τὴ γυναῖκα σὰ θηλυκὸ, ὅσο ἐγώ, πού ἀπὸ παιδὶ τρέμαξα μπρὸς στὴν ἀδιάντροπη γύμνια της κ' ἔκρυβα τὸ κεφάλι κάτω ἀπὸ τὰ λευκὰ προσκέφαλα τῆς πολυαγάπητης μάνας μου, γιὰ νὰ σωθῶ ἀπὸ τὴ δυσσίωνη ἀνάσα της κι' ἀπὸ τ' ἀρπαχτικά κι' ἀχόρταγα χέρια της. Κι' ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση, πὼς νὰ λυτρωθῶ ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τῶν δεκάξι χρόνων, πὼς νὰ φυλαχτῶ ἀπὸ τὴ μνήμη κείνη, πού μοῦ ἔδωσε ἡ τριαντάχρονη λευκότητά της, τὰ σουβλερά δόντια της πού μοῦ ξέσκιζαν καὶ πιπίζαν σὰ βρυκόλακας τὸ λαιμό μου; Ἐχτὲς ἄκουσα τὴ φωνὴ τῆς γυναίκας καὶ σήμερα ἐγκατάλειψα τὸ σαρκίό μου σὲ μιὰ γωνιά τῆς γῆς κ' ἔφυγα. Τὸ δαιμόνιο μου περπατᾷ πλάι μου καὶ μοῦ διδάσκει τὴ Σιωπή. Μὰ ἐγώ, μὴ καὶ δὲν εἶμαι ἀκόμα ὄριμος γι' αὐτή; Μὴν εἶπα πάρα πολλά; Τὸ πνεῦμα μου ὡστόσο νιώθει νὰ μεριμνᾷ πιὸ ἐλεύθερα μέσα στὴ Σιωπή. Ἐνα φῶς νιώθω πού ἀνεβαίνει σὰν τὸ χριστουγεννιάτικο ἄστρο μέσα ἀπὸ τὸ διάστημα τῆς ἐρήμου κι' ἀπὸ τὴ χώρα τοῦ θανάτου.

Ἡ σκιά τῆς πεθαμένης—πεθαμένης; Ὅχι! Ζεῖ πιὸ πολὺ ἀπὸ μένα, αἰώνια ἀρωγὸς καὶ παρυστάτης μου, μ' ἀκολουθᾷ ἀθόρυβη, γιομάτη στοργή, γιομάτη τρυφερότητα στὰ δυὸ μικρὰ γλωμά χέρια της, πού δὲ χαϊδεύουνε πιά τὸ κεφάλι μου, πού δὲ σφουγγίζουνε πιά τὰ δάκρμά μου.

Ὡ εὐθεῖα γραμμὴ, κριτικὴ γραμμὴ, πού δὲν γυρίζεις ποτὲ πίσω, πού πάντα φεύγεις μπροστά, σ' αἰώνια πορεία, στὴν ἀπειρη πορεία σου μέσα στὸ διάστημα. Πόσα ἄστρο, πόσο φῶς, ὦ ἀγάπη, ἀγάπη! Ὁμορφιά, ὄχι; Ναι! σ' εὐθεῖα γραμμὴ!

ΑΡΗΣ ΔΙΚΤΑΙΟΣ

Η ΣΤΙΓΜΗ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟ ΤΟΝΟ

I

Ἄδειασα τὸ κρυστάλλινο ποτήρι καὶ τῶσπασα
κ' εἶπα οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὠραῖοι καὶ μοῦ χρειάζονται
μὲς στὶς πλατεῖες πλαταίνει ὁ ἄνεμος
μάζεψα τὸ τραγοῦδι σκαρφλωμένο στὸ ὑπόστεγο
κι' ἄφησα τὸ ρύπο στὸς μεγάλους δρόμους
ἄφησα τὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων κ' εἶδα τὰ μάτια τους
καὶ τραγοῦδησα τὰ μάτια τους
κι' ἔγινε ὁ πόθος μου στιγμὴ σφιγμένη στὴ φούχτα μου
ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὁ πόθος μου ἔξω
κι' ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου ὁ πόθος ἔξω.

Πῶς μακροαῖνουν ἔτσι τὰ ταξίδια μὲν
ἀπὸ κάμαρες ἀνοιχτὲς κι' ἀραδιάσμενες καρέκλες
κουβέντες ἀφησμένες δίπλα στὴν πορσελάνη
μικρὰ κοχύλια στὸ χέρι τοῦ παιδιοῦ
ἓνας ἥλιος στὰ ὑπόγεια τῶν μεγάλων δρόμων
ἓνας ἥλιος κάτω ἀπὸ τὰ σκαλιὰ τῆς ἀσφαλτος
πῶς μακροαῖνουν ἔτσι τὰ ταξίδια μου
πάνω στοῦ καπνοῦ τὰ μεθυσμένα χεῖλια
καὶ πῶς σέρονονται ἔτσι στὴν κοιλιὰ τῆς γῆς
σὰν στόμα εἰκοσάχρονον ἄντρα.

Ἄδειασα τὸ κρυστάλλινο ποτήρι καὶ τῶσπασα
μίσησαν οἱ καταροχάτες καὶ τοὺς τραγοῦδησα
σκαρφάλωσα στὴν κορφὴ τοῦ σπιτιοῦ μου
νὰ βλέπω τῆς αὐλῆς μου τοὺς μεγάλους κάμπους
σκαρφάλωσα στὴ ράχη τῆς χιονοθύελλας
κι' ἔγινα ἓνας χειμῶνας πέρα δῶθε στὶς πλαγὲς
πέρα δῶθε στὶς λίμνες
μὲ λυμένα τ' ἄσπρα μου ὄραματα στὸν ἄνεμο
στὸ βοριά πὺ περνάει τρελλίζοντας
πίσω ἀπὸ τὰ παγωμένα τοῦ δάκρυα
στὸ βοριά πὺ περνάει ἀπὸ μέσα μου
μὴ λευκὴ γρηγοράδα πάνω ἀπὸ τὰ ἔλατα.

Σκαρφάλωσα στὴ ράχη τῆς χιονοθύελλας
κι' ἔγινα ἓνας στοχασμὸς ἀνοιξιᾶτικος
ἀπὸ τσομπάνικες κάπες ἀπλωμένες στὰ ξέφωτα
ἀπὸ ραγιμένους ἤχους κουνουνιῶν
μακρονὰ βαβίσματα λυκόσκυλων

ἓνας στοχασμὸς ἀνοιξιᾶτικος
μὲ τὴ δύναμη στὸς ὤμους σταυρωτὰ πέρα δῶθε
καὶ τὴν παγωμένη γκλίτσα πιστάγκωγα
πεταλωμένες ἀρβύλες δίπλα στὰ ξερολίθαρα
μὴ γωνιά σταυροπόδι καὶ μὴ κοῦπα ἀνθόγαλο.

Ἄδειασα τὸ κρυστάλλινο ποτήρι καὶ τῶσπασα
περπάτησα πίσω ἀπὸ τὴ νύχτα κ' εἶπα σ' ἀγαπῶ
πίσω ἀπὸ τὸ φεγγαρόφωτο κ' εἶσα σ' ἀγαπῶ
χαμογέλασα στὰ μεγάλα πάγκα στὰ μικρὰ τραπέζια
στὶς λίμνες μὲ τὰ καραβάκια στὶς πλατιὲς θάλασσες
στὰ πράγματα καὶ στὶς σκιὲς τοὺς χαμογέλασα
καὶ τὰ χέρια μου μάκρυναν δυὸ γλωμὲς ἀχτίτες
σύρθηκαν στὸς μικροὺς δρόμους στὰ κλειστὰ παράθυρα
κ' εἶπαν σ' ἀγαπῶ σὰν ὅσα δὲν μποροῦν νὰ γίνουν
πὺ πολὺ εἶπαν ἀπ' ὅσα δὲν μποροῦν νὰ γίνουν
θὰ σοῦ τὰ δώσω εἶπε τότε ὁ θάνατος
μὴ νύχτα δίχως φῶς δίχως καθρέφτες
μὴ νύχτα στὴ μεγάλη σάλα μας
σὰν θὰ ξανάρθεις νὰ πλαγιάσεις δίπλα μου.

II

Ἡ σιωπὴ εἶναι ἀνυπόστατη ὥρα
ἡ σιωπὴ εἶναι μέσα μας ἓνα παιδί
μὴ στιγμὴ μεγαλόπρεπη εἶναι ἡ μάνα του
—θὰ πετύχω—εἶπε κι' ἔγινε ἡ σιωπὴ
—θὰ πεθάνω—εἶπε κι' ἔγινε ἡ σιωπὴ
—θὰ γεννήσω—εἶπε κι' ἔγινε ἡ σιωπὴ
καὶ χόρευε πάνω σ' ἓνα στρόγγυλο φῶς
κάτω ἀπὸ τὰ σύννεφα
μὲ τὴν καρδιά της πεταμένη στὸ χαντάκι
δίπλα στὴν ἀχνὴ σκιὰ τοῦ εἶναι της
τὰ μικρὰ της πόδια βάθρυναν στὸ κορμὶ τῆς γῆς
μὴ κόκκινη ἀνταύγεια σ' ἓνα ποτήρι
μὴ κραυγὴ δίχως ἀντίλαλο
μὴ μάσκα ἐσκέπασε τὴν αἴσθησι
κι' ἐσώπασε ἡ ὀδύνη περιμένοντας.

Ἡ σιωπὴ εἶναι ἀνυπόστατη ὥρα
φόρεσε τὸ φόρεμά της ἀπὸ προσδοκία
καὶ μίλησε στ' ἀγέννητα χρώματα
ἀκροπατώντας ἦρθε ἀπὸ τὶς γωνιὲς
πέρασε τὸ βαθὺ διάδρομο
ἓνας ἀνείπωτος λόγος μὴ λευκὴ τραχειλιά
ἓνας σάπιος τάφος γεμάτος θόρυβο

χίλια τόσα σκαλοπάτια είναι ή μοίρα της
ένος άγέρας στην κορφή του πύργου
τά πρόσωπα σκοτεινίασαν στο διάβα της
πρόβαλαν τὰ μάτια
καί σωπάσαμε
ν' άκούσωμε την πολύμορφη γλώσσα της Βαβυλώνας
τό πράσινο παραμύθι του δάσους
καί τους στοχασμούς μας.

Καί γεννήθηκε ή σιωπή
κίτρινα κλαδιά της χτύπησαν τό πρόσωπο
καί διάβηκε γοργά τόν έλαιώνα
ξαπλώθηκε ό ύπνος κάτω από τὰ λιόδεντρα
μέ τ' άερικά ξεστήθωτα
νά βυζάξει τό γάλα της αποθέωσης
τό πηγάδι στέναξε μεσημεριάτικο θρούλο
βάβρουναν οί πλεξούδες πέρα κεί στις μάγισσες
κι' έσκυψα τό μέτωπο
χτύπησε ή σιωπή την ιστορία της
ένα ταμπούλο γίναν τὰ μινίγγια μου
γελάει μέσα μου ή σιωπή ένως θάνατος
γελάει μέσα μου ή σιωπή μία δόξα
γελάει μέσα μου ή σιωπή την άνυπαρξία της.

ΓΙΑΝΝΑ ΧΡΙΣΤΟΦΗ

ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ ΑΡΙΘ. 2

ΝΟΥΒΕΛΛΑ (*)

IV

Qu' il est dur, qu' il est amer de devenir un homme !

A. CAMUS: «Καλιγούλας»

«—Αυτός ό άνθρωπος, ώστόσο, με τραβάει άκατανίκητα», ψιθύρισε ό Λουκάς, σά ν' άποκρινόταν σε κάποιαν έρώτηση.

Κάθεται, στα σκοτεινά, μπροστά στο άνοιχτό παράθυρο της κάμαράς του, άκουμπώντας στο περβάζι, όπως τό πρώτο βράδι που ήρθε έδω—καί συλλογιέται.

“Έξω τό φώς της μέρας έχει λιγοστέψει. “Αγουρο βράδι· δέν είναι πολλή ώρα που βασίλεψε ό ήλιος κι όμως, θαρρείς έχει νυχτώσει. Μιά συννεφιά σηκώθηκε άπ' τή δύση, που όλο άνεβαίνει κι άπλώνεται. “Η μέρα εΐταν πολύ ζεστή σήμερα, ό τόπος έκαιγε καί τούτα τὰ σύννεφα που σπρώχνουν βιαστικά τή νύχτα νάρθει, φέρνουν μιάν ύπόσχεση δροσιάς καί ξανασαμουΐ άπ' τό τυραννικό λιοπούρι. Τό χρώμα είναι φρυγμένο, τὰ θάμνα καί τό χορτάρι τρίζουν ξεροψημένα. “Η ώρα βαρειανασαίνει πνιχτική. Αυτός ό άέρας που ξανεμίζει τή σκόνη του καρόδρομου, θερμός, σοϊ κόβει τήν άναπνοή· όλα, ένα γύρο, ζωντανά κι άψυχα, είναι άποκαωμένα. Τὰ δέντρα κοιτούν τὰ σύννεφα μ' έλπίδα: νάρθει ή βροχή.

“Η θειά—Σμαράγδα, με την πείρα της καί τό ένστιχτό της, έβλεπε μ' άνησυχία, τις πρώτες μέρες, τή μοναξιά του Λουκά· φοβόταν πώς μιá τόσο άυστηρή άπομόνωση, με τό σαράκι της σκέψης, δέ μπορεί νά τούκανε καλό του παιδιού. Κ' ευχόταν νάβρει μιá συντροφιά άνάμεσα στους καλούς ανθρώπους της περιγυριάς, ν' αλλάζει λίγες κουβέντες, νά ξεδίνει λίγο ό λογισμός του. “Όταν όμως γίνηκε αυτό, δέ χάρηκε, δέν της πολυάρεσε ή έκλογή. Καί νόμισε πώς είχε χρέος νά-του μιλήσει, νά τόν κάμει προσεχτικό :

(*) Σε μιá έξοχή, κοντά στην Άθήνα, που την κατοικούν λίγοι άπλοϊκοί, τυραγνισμένοι μεροκαματιάρηδες με τις φαμίλιες τους (δουλευτές της γής κ' έργάτες στις γειτονικές φάμπρικες), έρχεται νά μείνει, στο σπιτάκι μιās μακρινής συγγένισσας, ό Λουκάς· είναι ένας νέος αυτός που μιá κρυφή άρρώστια χάροξε άνέκκλητα, τόν τελευταίο καιρό, τό ριζι ό του: τό τέλος της ζωής του δέν είναι πιά πολύ μακριά. Σε τούτη την άπομόνωση προσπαθεί νά κοιταχτεί κατάματα με τόν έαυτό του καί ν' αντικρύσει τή μοίρα του, νά συλλογιστεί τό θάνατό του. Περνάει νύχτες άγωνίας μ' έφιαλτικές παρακρούσει, μπροστά στο άγνωστο που άνοίγεται στή σκέψη του καί τόν προσμένει ώρα την ώρα. Μιά μέρα συναντιέται αναπάντεχα με τό Σάββα, έναν μεσόκοπο άντρα που ή μορφή του καί τό φερσίματά του είναι αίνιγμα για τό Λουκά, όπως καί για τους άλλους ανθρώπους της περιγυριάς. Τούτοι οί τελευταίοι τό μόνο που εαίρουνε γι' αυτόν είναι πώς, άλλοτε, εΐταν κλεισμένος στο ψυχιατρείο, μα σά φάνηκε πώς έγιανε πιά, βγήκε άπό κεί καί ρίζωσε, μοναχικός καί άπόκοσμος, άνάμεσα τ υς. “Η ξαφνική γνωριμιá του με τό Λουκά καί την πρίπτωσή του του ξαναφέρνει πίσω τή χαμένη μνήμη του. “Ο Λουκάς, τώρα, όσο τόν γνωρίζει καλύτερα, αρχίζει νά λησμονάει σχεδόν τόν έαυτό του καί τή δική του μοίρα καί τό ένδιαφέρον του έντοπίζεται για λίγον καιρό στον καινούργιο φίλο του.

Σ' αυτό τό σημείο της άφήγησης αναφέρονται τὰ δυό κεφάλαια της νουβέλλας που δημοσιεύονται έδω.

«—Μὰ αὐτός, γιέ μου, εἶταν τρελός!»

Ὁ Λουκάς δὲ μίλησε. Ἡ γυναίκα τότε ἔνωσε πῶς εἶταν ἄστοχη τούτη ἢ ὑπόμνηση καὶ πῶς δὲν θάταν αὐτὸ τὸ πρῶτο πού θά εἶχε σημασία γιὰ τὸν ἄρρωστό της:

«—Πάλι, δὲ λέω, συνέχισε, ἀλλάζοντας τόνο, τώρα εἶναι καλά, σὰ λογιικά του, καθὼς φαίνεται, κ' ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ συμπόνοια καὶ λύπηση—θάναι πολὺ πικραμένος ἄνθρωπος».

Ἐχει περάσει πολὺς καιρὸς ἀπὸ τότε πού ἔγινε αὐτὴ ἡ κουβέντα, ὁ Σάββας εἶναι καθημερινὴ συντροφιά του, κι ὅμως σὰ ν' ἀποκρινόταν στὴ θειά—Σμαράγδα, ἔκανε πάλι τὴ διαπίστωση ὁ Λουκάς πρωτῆτερα πῶς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τὸν «τραβάει ἀκατανίκητα». Γιατί, ναί: πικραμένος...—ἔχει δίκιο ἢ καλὴ γυναίκα. Κι αὐτὸς ὁ πικραμένος, αὐτὸς πού πολὺ δοκίμασθηκε ἀπ' τὴ μοίρα, τοῦ ἀπλώνει ἀδερφικά τὸ χέρι του καὶ θέλει νὰ τὸν βοηθήσει, νὰ τὸν βοηθήσει τὸ Λουκά στὸ δικό του τὸ δρόμο, σ' αὐτὸν πού ἔχει χαραχτεῖ μπροστά του ἀνέκκλητα. Πάρε τὸ χέρι μου, δός μου τὸ δικό σου,—μιὰ κίνηση πού δὲν τὴ συναπαντᾷς εὐκολὰ μὲς στὸ βασιλεῖο τῶν ἀναριθμητῶν «ἐγώ». Καὶ τοῦτος πάλι, χωρὶς καλά-καλά νὰ τὸ καταλαβαίνει, ξεχνάει τὸ δικό του τὸν ἑαυτὸ ξεφεύγει ὁ νοῦς του ἀπ' τὴ δική του πορεία καὶ προσπαθεῖ σιγά-σιγά νὰ μπεῖ μὲς στὸν ἄλλον, νὰ ψηλαφίσει τίς πτυχές μιᾶς ζωῆς πού γινώρισε δυνατοὺς κι ἀπότομους κυματισμοὺς—μιὰ στὰ ὕψη τῆς μεταρσίωσης, μιὰ στὸ σκοτάδι τοῦ ζωντανοῦ θανάτου: Βρίσκει αἶμα, πόνου καὶ δάκρια, χαρά, πάθος κ' εὐδαιμονικὴ πλήρωση μὲς σ' αὐτὲς τίς πτυχές—ἓνα μίγμα πολὺ ἀνθρώπινο· κ' ἐκεῖ στὸ τέλος, ἐδῶ τώρα, μιὰν ἀπανεμιά: κατάφαση καὶ γαλήνη—λυτρωμός.

Προσπαθεῖ νὰ κάνει μιὰ ἀνασύνθεση ὁ Λουκάς, γιατί τὰ γνώρισε ὅλα κομματιαστά, συντρίμια χωρὶς συνέχεια ἀπ' τὸ στόμα του, κ' εἰκόνες στὴ μορφὴ του, στὰ μάτια του: ἡ ζωὴ τοῦ Σάββα.

Θὰ βρέξει; Ἡ συννεφιά χαμήλωσε, μουντή. Σταχτερὰ ξεφτίδια ταξιδεύουν καὶ μπερδεύονται στίς φυλλωσιές τῆς ἀντικρινῆς πλαγιάς, σὰν ἀναποφάσιτοι καπνοί· πρέπει νάρθει τὸ νερὸ—μιὰ λύση, γιατί ὅλα πνίγονται, ὅλα τὰ βαραίνει μιὰ πλάκωση: θέλουν ν' ἀνασάνουν.

Τὸ ριζικὸ ἑνὸς ἄλλου ἀνθρώπου μπορεῖ ν' ἀνακατευτεῖ μὲ τὸ δικό σου; «Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι νησί». Ἐνα ξεμοναχιασμένο νησί—ὄχι. Μπορεῖς νὰ χαρίσεις τὸν πόνο σου καὶ νὰ δεχτεῖς τὸ ἀπλωμένο χέρι,—ναί.

Ξεστράτισμα. Ἀγάλι—ἀγάλια γλιστράει ὁ Λουκάς ἀπ' τὴ δική του συλλογὴ, ὄλον τοῦτο τὸν τελευταῖο καιρὸ. Δὲν ξέφυγε ὀλότελα, δὲ μπορεῖ νὰ γίνε αὐτό. Ὅμως κ' ἡ μοίρα τοῦ ἄλλου...—Ἐρχεται σὲ βοήθεια.

Ἡ ἀνασύνθεση τῶν συντριμμῶν, νὰ τὴ δεῖ καλύτερα. Πέρασε πολὺ ἢ ὦρα. Νύχτα, μπροστὰ στὸ παράθυρο—πάντ' ἀνοιχτό. Ἀλλὰ τὰ σύννεφα δὲν τὴν πῆραν ἀκόμα τὴν ἀπόφαση πού περιμένουν μὲ λαχτάρια οἱ ἄνθρωποι καὶ τὸ ἀπαυδισμένο τοπίο. Τώρα ὅλα εἶναι πηχτὰ—κι ἡ ἐλπίδα λέει ναί. Ὡρα τὴν ὦρα, στιγμὴ τὴ στιγμὴ. Προσμονή.

...Ἐνας Ἐρωτας—ὁ Ἐρωτας. Ὅμως δὲν ἄρχισε ἔτσι. Πρῶτα φαίνεται πῶς εἶταν ἓνας ἀγώνας, μιὰ πάλι σκληρὴ καὶ δύσκολη πού τοῦ ἐπιβλήθηκε πολὺ νωρὶς ἢ προσπάθεια νὰ κρατηθεῖ στὴ ζωὴ. Ἀλλὰ ὅταν εἶναι ἔτσι τὰ πράματα, ὅταν ὁ καθημερινὸς ἰδρώτας τρέχει πολὺς κ' οἱ ὄφρες κυνηγοῦνται λαχανιασμένες, κατάφορτες ἀπὸ κόπο—κ' ἡ ἀπολαυτὴ μικρὴ—δὲν προφταίνει νὰ σκεφτεῖς τίποτα. Δὲ μπορεῖς νὰ συλλογιστεῖς οὔτε γιατί ὅλο αὐτό; Τὰ διαλείμματα ἀσήμαντα, μόλις πού νὰ παίρνει μι' ἀνάσα τὸ κορμί, γιὰ νὰ σηκώσει τὸ βάρος τῆς ἄλλης μέρας. Ἡ σκέψη, ὡστόσο, μπορεῖ νὰ λουφάζει βαθειά, ἀλλὰ παραμονεύει ἀκοίμητη, περιμένοντας τὴ στιγμὴ τῆς. Πού κάποτε θάρθει. Ἦρθε καὶ στὸ Σάββα. Εἶτανε πιά, τότε, μιὰ μορφὴ ἀνθρωπίνῃ ὁ ἄνθρωπος

αὐτός, ἢ πείρα κ' ἢ γνώση τοῦ κόσμου σημάδευαν τὸ πέρασμά τους στὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του. (Καὶ μιὰ ἀπουσία ἔδειχνε θλιμμένη τὴν κόρη τοῦ ματιοῦ του).

Ἐνα καλοκαίρι,—τότε ἦρθε ἡ σκέψη καὶ τὸ ἐρωτηματικὸ ὀρθώθηκε μπροστὰ του. Ὁ ἀγώνας τῆς ἀρχῆς εἶχε κερδηθεῖ σχεδόν. Τὰ πόδια του εἶταν στέρεα μπηγμένα στὸ ἔδαφος, μποροῦσε νὰ κάνει ἄνετες κινήσεις· τὸν ἐξουσίαζε πιά τὸν ἑαυτὸ του. Πρόφταινε νὰ στεγνώνει ὁ ἰδρώτας στὸ μέτωπό του. Κι ἀπ' αὐτὸν τὸν ἰδρώτα μποροῦσε τώρα ν' ἀπολάψει λίγον· πῆρε τὸ δρόμο τοῦ βουνοῦ. Νὰ ξεμακρύνει κάπως ἀπὸ τὸ θόρυβο τῆς ἀγορᾶς. Ἐκεῖ, στὴ γαλήνη πού ἄρχιζε νὰ τοῦ χαρίζε τὸ διάλειμμα τῆς ἐξοχῆς καὶ τῆς ξεκούρασης, ὑποπτεύθηκε τὸ ἄγγιγμα τῆς εὐτυχίας. Μπορεῖ νὰ ὑπάρχει αὐτὴ· καὶ θέλησε νὰ ρωτήσει: ποιά εἶναι; Τότε τὸ σκουλίκι σάλεψε μέσα του. Τὰ σωθικά του ἐξυπνήσαν ἀπ' τὸ λήθαργο. Πρὶν πάει μακρῆτερα εἶδε ὁ Σάββας πῶς αὐτὸν τὸν ἑαυτὸ του πού τὸν τυράγνησε ἢ ἀνάγκη, πού δοκίμασε τὸ βαρὺ τῆς πέλμα νὰ τὸν λυώνει κάτω ἀπ' τὴ σκληρὴ πειθαρχία τῆς, αὐτὸν τὸν ἑαυτὸ πού βγήκε νικητῆς καὶ σήμερα τὸν ἐξουσίαζε ἐπιτέλους,—αὐτὸν, ναί, δὲν τὸν γνώριζε ὅμως...

...«—Τί εἴμουν; Ποιὸς μ' ἔφερε στὸν κόσμο; Καὶ γιατί; ἔλεγε ὁ Σάββας. Τί νόημα εἶχε ἢ ὑπαρξὴ μου σ' αὐτὸν τὸν πλανήτη πού περισσεύουν τὰ δάκρια;»

Τοῦτο τὸ βάρος τώρα εἶταν μεγαλύτερο, τοῦτο τὸ βάρος εἶταν ἀσήκωτο· καὶ τὰ ρωτήματά του τὰ ἴδια πού δὲ βρίσκαν ἀπόκριση τὸν περιγελοῦσαν.

Ξανακατέβηκε στὴν πολιτεία—ἄλλος ἄνθρωπος. Τὰ σωθικά του φουρτουνιασμένα· καὶ τὸ βλέμμα του, ἀνήσυχο, ἔψαχνε μὲς στὸν πυρετὸ καὶ τὴν παραζάλη τῆς καθημερινότητος νὰ βρεῖ κάποιο «γιατί».

«—Μὰ συναντοῦσα ὄλο θλιμμένα πρόσωπα· θλιμμένα κι ὅταν κλαίγανε, θλιμμένα κι ὅταν γελοῦσαν. Τί βαραίνει πάνω στὴν ἀνθρώπινη ράτσα;»

Σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, ὡς τότε, ἀπ' τὸν καιρὸ πού θυμόταν τὸν ἑαυτὸ του, τὸν παράστεκε μιὰ ὑπαρξή: ἡ μάνα του. Πάντα τῆς πικραμένη. Ὁ Σάββας τὴν ἔβλεπε, σὰν τὸ σύμβολο τῆς ἀνθρώπινης μοίρας πάνω στὴ γῆ. Μιὰ γυναίκα ψηλὴ, στεγνὴ, ξερακιανὴ, μαυρομαντηλοδεμένη. Τὴν εἶχε ζήσει ὀλοκληρωτικὰ τὴν ὀδύνη αὐτὴ ἢ γυναίκα, καὶ θὰ τὴ γνώριζε καλά.

«—Θέλησα νὰ τὴ ρωτήσω, κάποτε: Γιατί μὲ γέννησε ἀφοῦ... Μὰ δὲν τόλμησα. Καταλάβαινε πῶς δὲν θάξαιρε νὰ μοῦ ἀποκριθεῖ».

Σιωπὴ.

Ὁ Σάββας πάλι:

«—Ἐβλεπα τὴν πορεία τῆς φθορᾶς πάνω τῆς· προχωροῦσε σταθερὴ καὶ σίγουρη. Ἐρχόταν τὸ ἄλλο. Δὲν ἤθελα νὰ τὸ σκέφτουμαι αὐτό, ὅμως τὸ ἔβλεπα—τὸ ἔβλεπα κ' εἶχα τὰ χέρια μου σταυρωμένα, ἄχρηστα. Ἦρθε, ὕστερ' ἀπὸ λίγον καιρὸ κι ὁ κόσμος ὀλάκερος ἄδειασε. Κοιτάχτηκα στὸν καθρέφτη: τὸν γέμιζε τὸ ἀκατανόητο πρόσωπό μου. Καὶ μούλεγε τὸ γυαλί: ὑπάρχεις· μὰ στὴν ἐρώτησή μου δὲν ἤξαιρε ν' ἀποκριθεῖ, κανεὶς δὲν ἤξαιρε ν' ἀποκριθεῖ. Ὅταν εἶναι κανεὶς ὀλότελα μόνος του, ἀντίκρι στὸν ψυχρὸ καθρέφτη τί δύσκολα πού στέκεται πάνω στὰ ξαφνιασμένα πόδια του!»

Μιὰ βροντὴ κατρακύλισε μὲς στὰ σύννεφα. Ὁ Λουκάς λαφιάστηκε. Ὑστερα ἓνα φύσημα ἔκαμε τὸ ἀνοιχτὸ παραθυρόφυλλο νὰ πάει πέρα—δῶθε δυὸ φορές. Τὸ νερὸ πλησίαζε.

Ὁ Σάββας εἶχε προσθέσει:

«—Ἐνα στήριγμα νὰ δώσει κάποιο νόημα στὴν ὑπαρξή σου. Κάποιος νὰ σὲ βοηθήσει, κάποιον νὰ βοηθήσεις. Δὲν ὑπάρχει τίποτ' ἄλλο. Καμιά ἐξήγηση πουθενά ἄλλοῦ, τὸ ἐρωτηματικὸ θὰ μένει παντοτινὰ χωρὶς ἀπόκριση...»

Οί βροντές ήρθαν άπανωτές, άμέσως· οί άστραπές φώτιζαν φευγαλέα τὸ τοπίο μὲ μιὰ λάμψη ξένη. Οί πρώτες σταγόνες έπεσαν μ' όρμη στα φυλλάματα. Ἡ σκόνη κατακάθισε κι ό άνεμος κόπασε. Τώρα βρέχει μόνο, βρέχει μὲ δύναμη, παντοῦ. Ὁ Λουκάς έκλεισε τὸ τζάμι.

Περνάει λίγη ώρα· ή σιωπή, μὲς στὸ σκοτεινὸ δωμάτιο, βαθαίνει κι άνοίγει χῶρο στὴ συλλογή, ή σκέψη γυρνάει στίς άμφιβολίες της. Κι άπέξω ό θόρυβος τῆς βροχῆς μονάχα, μονότονα ρυθμικός· πού και πού ή γαλάζια λάμψη τῆς άστραπῆς—τότε γυαλίζουν διαλειπτικά οί στάλες τοῦ νεροῦ πού σέρνονται φιδωτά στὸ τζάμι· ή βροντὴ μακρινή. Μιά σκιά πέρασε σύρριζα, τρεχάτη, έξω άπ' τὸ παράθυρο σάν κυνηγημένη, χωρὶς νά ξεχωρίσει ή μορφή τοῦ άνθρώπου.

Σὲ λίγο, σχεδόν άμέσως, ή φωνὴ τῆς θειά - Σμαράγδας, καθὼς ή έξωπορτα άνοιξε κ' έκλεισε μὲ τὸ συγχρονισμό καινούργιας άστραπῆς:

—Χριστέ και Παναγιά! Μὲ τέτοιο καιρό!

V

Ὁ Λουκάς γύρισε τὸ κεφάλι του: ή πόρτα τῆς κάμαράς του εἶχε άνοίξει και, μουσκεμένος άπ' τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια, κοντανασαίνοντας άπ' τὸ τρέξιμο, πελώριος και σκοτεινός, πρόβαλε στὸ άνοιγμα ό Σάββας: λίγο πίσωθε του ή ψηλόλιγνη παρουσία τῆς θειά - Σμαράγδας.

—Ἡ βροχή... τί νά μοῦ κάμει έμένα ή βροχή!

Ἡ γυναίκα κούνησε τὸ κεφάλι της, άποτραβήχτηκε κ' έκλεισε πίσω του τὴν πόρτα.

—Ἐλα.

Ὁ Σάββας προχώρησε και κάθησε σὲ μιὰ καρέκλα. Ὁ Λουκάς σηκώθηκε και πλησίασε στὸ τραπέζι ν' άνάψει τὴ λάμπα.

Τὸ φῶς σκορπίστηκε άχνὸ μὲς στὸ δωμάτιο και φώτισε ὄλα ένα γύρο. Ὁ Σάββας προσπαθεῖ, μὲ τὸ μαντήλι του, νά σκουπίσει τὸ πρόσωπό του και τὰ μαλλιά του πού στάζουν—βροχή κ' ιδρώτας άνακατεμένα. Περνάει τὸ μαντήλι πάνω άπ' τὴν έπιφάνεια τοῦ μετώπου του, κ' ύστερα πάλι αναβρῦζει, κόμπους-κόμπους, ό ιδρώτας· πάλι—και ξανά τὸ ἴδιο, σιωπηλά.

Περνάει έτσι λίγο ή ώρα χωρὶς νά μιλοῦν: αὐτοὶ οί δυὸ άνθρωποι πού τόσο πολὺ νιώθουν τώρα ό ένας τὸν άλλον—και ὅταν σωπαίνουν ακόμα.

Οί άστραπές λιγότεψαν· ή βροχή ὄμως, άσταμάτητη.

Ἐθῆτεψε πολὺν καιρὸ στὴ μοναξιά, ό Σάββας. Ἡ παρουσία της, άτελεῦτητη, τοῦ εἶχε γίνει γνώριμη πιὰ—και στὴ γλώσσα του ένα κατακάθι στυφὸ, μὲς στὴν ψυχὴ του ή αἴσθηση τοῦ κενοῦ κ' ή ζωὴ του άδικαίωτη· και μόνο εκεί, στὸ βάθος ενός άκατανόητου διάδρομοῦ μὲ παράλογο φῶς, τὸ σκοτεινὸ τέρμα τοῦ θανάτου. Ἡ σκέψη του, άπελπισμένη και κατάκοπη, τὸν ὀδηγοῦσε σὲ γενικεύσεις: Κανένα νόημα σ' αὐτὸ τὸ πέρασμα άπ' τὴ ζωὴ, πόνος και δάκρι—λύτρωση πουθενά. Κάθε δραστηριότητα άργοπέθαινε εντός του, άφοῦ δὲ μποροῦσε ν' άποκριθεῖ σ' ένα έπίμονο και τυραννικὸ «γιατί;».

Τότε, στὴν κρίσιμη ώρα, ήρθε: Ὁρατός κι αναπάντεχος, αναφτερωτῆς—ό Ἐρωτας.

Κοιτάει ό Λουκάς τὸ σύντροφό του, πού έξακολουθεῖ νά σωπαίνει, τὸ μέτωπό του στέγνωσε πιὰ άπὸ τὴ βροχή και τὸν ιδρώτα, μόνο τὰ ροῦχα του γυαλίζουν ακόμα, βρεμένα, στὸ φῶς τῆς λάμπας. Ἡ βροχή πέφτει έξω ήσυχα,

στρωτὴ—μιὰ ὑπόκρουση. Ὁ ἦχος αὐτὸς τοῦ νεροῦ σά νά τοὺς τυλίγει, ξεχωρα τὸν καθένα, καθὼς κάθονται τώρα σὲ τούτη τὴν ἴδια κάμαρα, σά νά δημιουργεῖ μι' άπόσταση άνάμεσά τους. Κι ό Λουκάς θαρρεῖ πὼς ξανακούει τὴν άλλοτινὴ φωνὴ τοῦ φίλου του νά τοῦ ψιθυρίζει τὴν παλιὰν έξομολόγηση.

«...Ὁ τόπος γύρω μου σά νά γέμισε ζεστασιά, ὅταν ήρθε εκείνη· μιὰ γλυκεῖα ζεστασιά πού μὲ κύκλωνε και μὲ σκέπαζε μὲ τίς φτεροῦγες της παρήγορα, προστατευτικά. Ἐνιωσα τὰ πόδια μου νά στηρίζουν μὲ περισσότερη έμπιστοσύνη τὸ κορμί μου, καθὼς κάτιτι σπαρτάρησε μέσα μου· τὸ αἷμα, στίς φλέβες μου, δυνάμωσε τὸ ρυθμό του· ὡς και τὸ χρῶμα του πού, φαίνεται, εἶχε αρχίσει νά ξεθωριάζει, ζωήρεψε κι αὐτό. Δυὸ μάτια γαλανά, αἰσιόδοξα γαλανά, μὲ χάιδευαν άπὸ τότε, καθεμέρα, μὲ τὸ βλέμμα τους: εἶμαι κοντά σου, ἔλεγε αὐτὸ τὸ βλέμμα. Ξαίρεις τί θά πεῖ αὐτό, Λουκά; Τὸ κενὸ πού μὲ τυραννοῦσε μὲ τίς κούφιας άντηχήσεις του, γέμισε. Ἡ παρουσία τῆς αγάπης έντυσε τὴν άνατριχιαστικὴ του γύμνια: δὲν εἶμουνά μόνος. Ἡ μοναξιά, αὐτὴ εἶναι πού τρομάζει. Κι ακόμα κάτι, πού μοῦ ἔδινε μιὰ δικαίωση: αὐτὸ πού μοῦ ἔφερε εκείνη, τὸ δῶρο τῆς αγαπημένης συντροφιάς και τῆς βοήθειας, ένιωθα,—ναί, τὸ ένιωθα—πὼς τῆς τόχα προσφέρει κ' ἐγώ· τὰ χέρια μας άπλώθηκαν και σμίξανε. Σφιχτά. Δὲ θέλαμε τίποτ' άλλο· ή πείρα και τῶν δυὸ μας εἶταν τὸ ἴδιο σκληρὴ, ή δοκιμασία κ' ή γνώση μᾶς εἶχαν ώριμάσει ὅσο χρειαζόταν. Βοηθούσαμε συνειδητὰ ό ένας τὸν άλλο και στηρίζαμε τὴν ὑπαρξή μας στὴ ζωὴ· θά βαδίζαμε κοντά - κοντά, άξεχώριστα—τὸ περπάτημα έτσι γίνεται άλαφρό...»

Ἡ δουλειά του βρῆκε πάλι τὸ δρόμο της. Ἄρχισε, εἶπε νά ξαναφτιάχνει τὴ ζωὴ του. Τὸ κατακάθι τῆς πίκρας πού τοῦ εἶχε χαρίσει ή ὑπαρξή του, στάλαξε κι άπόμεινε εντός του. Μὰ ή άπόγνωση, αὐτὸς ό μαῦρος συμβουλάτορας, τὸν εἶχε έγκαταλείψει, νικημένη άπ' τὴν καινούργια δύναμη. Ὅλα εἶχαν άλλξει.

Ὁ καιρὸς περνοῦσε κάτω άπὸ έναν οὐρανὸ γαλάζιο. Γιατί ὄμως ή θέλησή μας νά μὴ μπορεῖ τίποτα; Ἡ κρυφὴ άπειλή παραμονεύει. Τὸ λογικὸ τοῦ ανθρώπου, συλλογίστηκε τότε ό Λουκάς, κρέμεται σὲ μιὰ φιλὴ κλωστή πού δὲν άντέχει σὲ ξαφνικὸ βάρος, ὄση κι αν εἶναι ή προετοιμασία.

Ἐνας πετεινὸς λάλησε μὲς στὴ βροχερὴ νύχτα. Ὁ Λουκάς ταραχτηκε άπότομα και ή αναπόλησή του ἔχασε τὸ δρόμο της. Κι ό άλλος τὸ ἴδιο—πού ἴσως κάτι συλλογιόταν.

—Μιὰ παρόμοια καταιγίδα, μίλησε ό Σάββας, γι' αὐτὸ ξεσηκώθηκα μὲς στὴ νύχτα, τώρα· δὲ μποροῦσα νά μείνω μόνος στὴν καλύβα μου. Ἐπειδὴ πολὺ θυμήθηκα τὴν παρόμοια καταιγίδα.

Ὁ Λουκάς δὲν άποκρίνεται. Περιμένει. Τὸ ξαίρει πὼς κάτι θάρθει. «Καλήτερα νάρθει», λέει μέσα του. Γιατί τὴ φοβάται τὴ σιωπὴ τοῦ Σάββα, τούτη τὴ στιγμή, τὴ φοβάται γιὰ κείνον τὸν ἴδιο.

—Εἶχαμε ξεστρατίσει μὲς στὰ ἔλατα. Ψηλά, στὸ βουνό· τὸ μικρὸ καλοκαιράκι—άλλὰ τὰ σύννεφα πύκνωναν και χαμήλωναν. Ψυχὴ πουθενά τριγύρω, ὄλοι εἶχανε φύγει βιαστικά πίσω. Τῆς εἶπα νά γυρίσουμε γρήγορα κ' εμεῖς σάν τοὺς άλλους. Ἡ μυρουδιά τῆς βροχῆς πού ζύγωνε και τὰ σφυρίγματα τοῦ άγέρα μὲς στὰ φέντρα, τῆς συνεπῆραν τὸ νοῦ: ὄχι, ἔλεγε, εἶναι ώραῖα. Οί πρώτες χοντρές στάλες έπεσαν, βαρειές και δυσκολοκίνητες στὰ φρυγμένα φυλλάματα τῶν ἐλάτων. «Τώρα θ' αρχίσει τὸ πανηγύρι τῶν ἐλλήνων θεῶν», μοῦ λέει. «Νά γυρίσουμε στὸ καταφύγιο», φωνάζω ἐγώ. Δὲ μ' άκούει, τὰ μαλλιά λύθηκαν, πλούσια στὸν άνεμο.

Τὸ βλέμμα τοῦ Σάββα γυαλίζει σάν άπὸ φρεσκοστεγνωμένο δάκρι—θαρρεῖς μιὰ μοναχὸς του:

“Ετρεχε ξέφρενη ανάμεσα στα δέντρα—μιὰ δρυάδα, λές, πού τή ζων-
τάνεψε τὸ σουράβλι τοῦ Πάνα—ξωπὶσω τῆς ἐγώ: «Νὰ γυρίσουμε!» Τῆ φωνή
μου τὴν παίρνουν οἱ ἀνέμοι. Εἶχα τὴν αἴσθησι, κείνη τὴν ὥρα, πὼς μι’ ἄλλη
φωνή, πειστικώτερη, τὴν καλοῦσε: ἡ φωνὴ τοῦ ριζικοῦ τῆς. Κι ὁρμοῦσε κατα-
πάνω του νὰ τὸ ἀγκαλιάσει—μ’ εἶχε λησμονήσει. Ἡ βροχὴ μᾶς περόνιαζε ὡς
τὰ κόκκαλα...

Σταματάει. Ἡ ματιὰ του πέφτει καταγῆς. Χαμηλώνει τὸ κεφάλι του καὶ
τὸ στηρίζει στὶς ἀνοιχτὲς παλάμες του. Ἡ φωνὴ του ἔγινε ἀργὴ καὶ σιγανή. Ὁ
Λουκάς σηκώνεται καὶ πλησιάζει τὴν καρτέκλα του κοντὰ στὸ φίλο του. Σκύβει
ἀποπάνω του, ἀνήσυχος, ἀπλώνει τὸ χέρι του, σὰν ἀδερφός:

—Σάββα..., κάνει.

—«Αὔριο, θὰ γεμίσουν κυκλάμινα οἱ πλαγιές», ἔλεγε ἀργὰ τὸ βράδι,
στὸ παραμιλητό τῆς. «Κυκλάμινα, κυκλάμινα, παντοῦ κυκλάμινα—πόσο τ’ἀγα-
πῶ τὰ κυκλάμινα!»

—Μήπως θὰ πρέπει νὰ φύγω τώρα; λέει ξαφνικά, σὰ νὰ ξυπνάει ἀπὸ
ἓνα ὄνειρο καὶ σηκώνεται, ὁ Σάββας.

—Ποῦ θὰ πᾶς Σάββα; κάθησε.

Κάθεται πάλι, σὰ ν’ ἄκουσε προσαγῆ. Καὶ μὲ τὴν πρώτη του φωνή, σι-
γανὴ κι ἀπόκοσμη, ξαναγυρνᾷ σὲ κεῖνα:

—Τὴ φόρτωσα κυκλάμινα ὅταν τὴ σήκωσαν, ὅταν τὴν ἔπαιρναν, γιατί
τ’ ἀγαποῦσε. Φύτρεψα καὶ τὸν τάφο τῆς κυκλάμινα, μὰ δὲ βλαστήσανε.

Πάλι σιωπὴ. Ἐπειτα:

—“Ἔτσι πέθανε ἐκείνη πού μοῦ ξανάδωσε τὴ ζωὴ. Ὅταν γύρισα πίσω,
στὸ ἄδειο σπίτι, ἡ μοναξιά ξεδίπλωνε τοὺς σκοτισμένους πλισέδες τοῦ μαύρου
τῆς φουστάνιου, καὶ στάθηκε δίπλα μου. Ἐκείνη εἶχε πεθάνει. Ἐγὼ ἔμενα,
ζοῦσα ἀκόμα. Ὁ θάνατός τῆς εἶταν γιὰ μένα. Καὶ πιά, τί ἔγινε ὕστερα δὲ θυ-
μοῦμαι. Μόνο σοῦ λέω πὼς ὁ θάνατος δὲν ὑπάρχει. Ὁ θάνατος ὑπάρχει γιὰ
τοὺς ἄλλους.

Τὸ λάλημα τοῦ πετεινοῦ ἀκούστηκε πάλι. Ὁ Λουκάς κοίταξε τὸ ρολοῦ·
ἔντεκα: ἀλλαξοκαιρία.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΤΡΕ ΝΤΟΤΕΛ

Ὁ Ἄντρεας Ντοτέλ πού δίδαξε ὡς καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Γαλλικῆς Σχο-
λῆς τῆς ὁδοῦ Σίνα στὰ χρόνια 1926—28 ἀγάπησε τὴν Ἑλλάδα καὶ συγκινήθηκε ἀπ’ τὴν
ὠμορφιά τῆς. Τὸ βιβλίο του «Οἱ δρόμοι στὴν αὐγὴ» χρωσιέται στὴν ἔμπνευσή του
ἀπ’ αὐτὴν.

Τὸ 1930, νεώτατος, ἔβγαλε τὸ πρῶτο του ποιητικὸ βιβλίο πού ἔθελε γιὰ τὸν
ἄδολο λυρισμό, τὴ φρεσκάδα τοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν ἐξαιρετὴ ποιότητα τοῦ λυρισμοῦ του.
Στὸ Ἑλληνικὸ κοινὸ εἶναι γνωστὸς ἀπὸ μεταφράσεις πού δόθηκαν πρὶν τὸν πό-
λεμο σὲ διάφορα περιοδικὰ σὰν τὴ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία, τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησι
καὶ προπαντὸς τὰ Νεοελληνικὰ Γράμματα καὶ πού ἄρσαν ἐξαιρετικά.

Ὁ Ἄντρεας Ντοτέλ συνεργάστηκε σὲ διάφορα περιοδικὰ τῆς Γαλλίας, ἔγραψε
ἀξιόλογη μελέτη γιὰ τὸν Ἄ. Ρεμπώ κι’ ἀσχολήθηκε ἰδιαίτερα μὲ τὸ μυθιστόρημα.

Ὁ Ἄντρεας Ντοτέλ ἐργάζεται ἀθόρυβα ζώντας στὴν ἐσοχὴ πού εἶναι τὸ πάθος
του. Ἄν καὶ βρίσκεται κοντὰ στὸ Παρίσι, δὲν ἀφίνει νὰ τὸν δελεάσει ὁ θόρυβος κανενὸς
εἶδους ἐπικαιρότητας γιατί ἔχει τὴ δύναμη τοῦ γνήσιου καλλιτέχνη ν’ ἀντιστέκεται καὶ
ν’ ἀκολουθεῖ τὸ δρόμο του τὸν προσωπικῶς.

Οἱ δύο τελευταῖες του δημιουργίες, μιᾶς πρωτοτυπίας ξεχωριστῆς «Τὸ ὄροπέδιο
τοῦ Μελεγκράν» καὶ ὁ «Δαβίδ», πού προσέχτηκαν ἰδιαιτέρα ἀπ’ τὴν κριτικὴ, μᾶς δίνουν
τὸ μέτρο τῆς ἀξίας τοῦ συγγραφέα.

Τὰ ἔργα αὐτὰ εἶναι σὰν μιὰ διαμαρτυρία τοῦ ζωντανοῦ κι’ ἐλεύθερου ἀνθρώπου
πού ἀρνεῖται νὰ μπεῖ στὰ καλούπια τῆς τυποποιημένης ζωῆς τῶν πόλεων καὶ ζητᾷ νὰ
ζήσει τὴ ζωὴ του ὄχι λειψὴ καὶ κομματιασμένη ἀλλὰ ἐλεύθερα κι’ ὀλοκληρωτικά σὰν
μιὰ αὐτοτελὴς μονάδα.

Οἱ ἥρωές του ἀνήσυχτοι, βασανισμένοι, ἓνα εἶδος δαιμονισμένων σὲ ψυχικὰ ἐπί-
πεδα ἄλλης κατηγορίας. Ἀπροσάρμοστοι στὴ δουλειὰ τῶν πόλεων καὶ στὴ μηχανικὴ ρου-
τίνα τῆς σύγχρονης ζωῆς, βρίσκουν τὸ ἀρμονισμένο τους πλαίσιο στὰ φυσικὰ τοπεῖα κι’
ἐξαντλοῦν τὴ δίψα πού τοὺς κατατρῶει, σὲ περιπλανήσεις καὶ σὲ πορεῖες μέσα στὴ φύση.

Ὁ «Δαβίδ» ἓνας τύπος ρωμσλέος, γεμάτος ζωντάνια κι’ ἀύθορμητισμό—ὅπως
ὄλοι οἱ ἥρωές του—ὀδηγεῖται ἀπὸ ἓνα ἔνστικτο πρωτογονισμοῦ, πού τὸν ἀναγκάζει νὰ
γίνεται φυγὰς κάθε φορὰ πού τοῦ προσφέρεται ἡ εὐκαιρία μιᾶς λαμπρῆς σταδιοδρομίας.
Δὲν ξέρει ὁ ἴδιος νὰ ἐξηγήσει γιατί τὸ κάνει—Je ne reux pas m’ exprimer—λέγει κάθε
φορὰ, ἐπειδὴ οἱ ἀνησυχίες του κι’ ἡ ἔντονη ἐσωτερικὴ του ζωὴ δὲν παίρνουν οὔτε μιὰ
φορὰ τὴ μορφή τοῦ συλλογισμοῦ. Ὅμως τὸ ἀλάθητο ἔνστικτο τὸν εἰδοποιεῖ ὅπως μπρο-
στὰ στὸν ἔσχατο κίνδυνο. Κι’ ὁ κίνδυνος αὐτὸς εἶναι νὰ χάσει τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴν
προσωπικὴ του ζωὴ. Τέλος καταφεύγει σ’ ἓνα ἐγκαταλειμμένο ἀπ’ τοὺς κατοίκους του
χωριὸ ἀνάμεσα στὰ ὄροπέδια τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας ὅπου εἶναι ὁ μόνος κάτοικος μὲ
τὴ γυναῖκα του, τὸ παιδί του καὶ τὴ θετὴ του μητέρα. Σιγὰ-σιγὰ ὅμως γύρω του σχημα-
τίζεται ἓνας αὐτοσχέδιος ἀποικισμὸς ἀπὸ φυγάδες τῆς ζωῆς τῶν πόλεων πού καταφθά-
νουν ἀπὸ διάφορα σημεῖα καὶ ἀνταλλάσσουν τὴν ἀνετὴ μὲ λειψὴ κι’ ἐντειχισμένη ζωὴ
τῆς πόλεως μὲ τοὺς μόχθους καὶ τὴ χαρὰ μιᾶς ζωντανῆς ζωῆς στοὺς ἀνοιχτοὺς ὀρίζοντες.

ΑΠΟ ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΦΩΤΕΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ

I

ΙΣΤΟΡΙΑ

Ὁ Φραγκογιάννης γεννήθηκε κοντὰ στὸ καμπαναριὸ
ποῦχει ἓνα σιδερένιο ἀστέρι.

Οἱ γονεῖς του ἦταν ἀπλοῖκοί.

Στὴν ἀρχή, εἶχε φορέματα ἀπὸ δαντέλλες

ἔπειτα ὄλο καὶ πιὸ μεγάλα καὶ ἄσχημα ρούχα,

Εἶχε φτιάσει μιὰ καλύβα μὲς στὶς βατομουριές

ὅπου χωνόταν σὲ πολύωρα καρτέρια.
Σὰν τί ζῶο θαυμαστό νὰ προσδοκοῦσε ;
Σὰν ποῖο ἔντομο μὲ σταυρωτὰ φτερὰ
μεγάλο σὰν ἀνεμόμυλος ;
Ἀργότερα βρῆκε πάνω σ' ἓνα δέντρο ἓνα κλαδί ὅπου ξα-
πλώθηκε

τὸ κλαδί ἔγερνε καὶ λικνιζόταν
σύμφωνα μὲ τὰ παραμῦθια τῆς φαντασίας του
τὰ βαρεῖα σὰν πορτοκάλια παραμῦθια.

Στὰ δεκαπέντε του χρόνια
τὸ χορτο γίνθηκε ἔξαιρετικά πράσινο.
Τὰ χαλίκια ποὺ ἔρριχνε στὸ νερὸ γέμιζαν διαφάνειες.
Ὁ Φραγκογιάννης ὄνειρευότανε δειλὰ τροπικὲς νύχτες
στολισμένες μὲ κλιματίδες καὶ πίθηκους.
Τότε ἔκανε τὸ πρῶτο του ταξίδι.
Πῆρε τὸ δρόμο μέχρι τὶς λεπτοκαρπὲς
ἀκολούθησε τὸ μονοπάτι ποὺ ἀνέβαινε στὴν πιὸ πάνω πεδιάδα
ξεπέρασε τὶς πηγές,
κι' ἔφτασε σ' ἓναν καμπύλο ἀγρὸ
ποὺ ἄγγιζε τὸν οὐρανό.
Ὁ Φραγκογιάννης ξαπλώθηκε στὸ χορτάρι
καὶ κύτταζε πρὸς αὐτὸν τὸν ὀρίζοντα
τόσο κοντινὸ ποὺ τὸν ἄκουσε ν' ἀχολογᾷ.
Ὁ ἀγρὸς γλυστροῦσε, βαρεῖα σχέδια,
καὶ διασταυρωνόταν μὲ τὰ σύννεφα.
Ὁ ἀγρὸς εἶχε ἀποσπαστεῖ ἀπ' τὴ γῆ
σὰν ἓνα κλαδί ἀπ' τὴν ὄχθη.
Ταλαντευόταν μεταφέροντας τὰ λουλούδια του,
τὶς ἀκρίδες του καὶ τὸ γρασίδι του.
Κι' ὁ Φραγκογιάννης σιγοτραγουδοῦσε
τὴ ρομάντσα τῆς ὥραίας μὲ τὸ δακρῦβροχοτό πρόσωπο.
μὴ καχεκτικὴ μηλιά στὸν πετούμενο ἀγρὸ
καὶ τρεῖς πέρδικες καὶ δυὸ σπίνιοι.
Στὰ μισὰ τοῦ δειλινοῦ πέρασαν μὲς στὴ βροχή.
Οἱ ἀκρίδες στεγάστηκαν μὲς στὰ ἀποθερίσματα.
Ὁ Φραγκογιάννης ἔπλεξε τὴ βροχή
κι' ἔκαμε μ' αὐτὴν μὴ διάφανη ζώνη.
Καμπύλωσε τὴ βροχή κι' ἐφκίασε καλάθια.
Μετὰ ἔκαμε πλέγματα
δύχτια ποὺ τίναξε μὲ τὸν ὄμο του
κι' ὥρα πολλὴ τ' ἄκουγε νὰ συντριβονται στὰ βάραια.
Ἀλλὰ γιὰ τὸν ἀγρὸ ξαστέρωσε μὴ λιακάδα
κι' ἀποκοιμήθηκαν οἱ ἀκρίδες, τὰ λουλούδια καὶ τὸ γρασίδι,
οἱ τρεῖς πέρδικες, οἱ δυὸ σπίνιοι κι' ὁ Φραγκογιάννης.
Ὁ Φραγκογιάννης ἔνοιωθε τὴ γῆ κάτω ἀπ' τοὺς ὤμους του
καὶ κάθε χτυποκάρδι τοῦ καιροῦ
ἦταν γι' αὐτὸν ἓνα φέγγος λικνιστικό.
Ὅταν ξύπνησε, πρίσματα ἀργογύριζαν.
Βρῆκε πὸς τὸ ταξίδι ἦταν ἀνιαρὸ

κι' ἐγκατέλειψε τὸν ἀγρὸ ποὺ τινάχτηκε ψηλότερα
μὲ τὰ λουλούδια του, τὶς ἀκρίδες του καὶ τὸ γρασίδι του.

Ἡ χαρὰ ὑπῆρχε τριγύρω του σὰν τὰ φτερὰ γύρω ἀπὸ μὴ
μέλισσα

τὴ νύχτα, πήγαινε ἀνάμεσα ἀπ' τοὺς ἀνέμους
ποὺ ἔπαιζαν στὴν ἄρπα τῶν τροχῶν
στὰ σύνορα τῆς φεγγοβολῆς τῶν ἀγροικιῶν
στὶς κοντινὲς καστανιές.

Ἡ καρδιά του ἦταν φουσκωμένη ἀπ' τὸν ἀνεμο τῆς ρεικιᾶς
καὶ διασκέδαζε νὰ τραγουδάει παιητικὰ τραγούδια :

«Νεράϊδα τῶν κυπροκούδουνων πάνω στὸ βουνὸ
»τὰ κουνέλια κάθονται γυροβολιὰ
»κι' ὅταν τὸ φεγγάρι φάτισε τὸν κύκλο τους
»τὰ σκυλιὰ φάνηκαν τόσο ἀνόητα...
»Νεράϊδα τῶν κυπροκούδουνων πάνω στὸ βουνό».

Ψηλότερα ἀπ' τοὺς λόφους ποὺ συνάζουν τὶς νοτιομένους
συμυριές

ἔφυγε πρὸς τὸ χειμῶνα τῶν κορυφῶν.

Ἔμενε ἀκίνητος στοὺς κόλπους τῶν σιωπῶν
ρουθμισμένων ἀπ' τὴν ἀτέλειωτη πτώση τῶν μεροδεμένων
νιφάδων

κι' ἔβλεπε ἀνάμεσα ἀπ' τὰ γιαπωνέζικα κλαδιὰ κεντημένα
μὲ χιόνι

τὰ ξαφνικὰ σκιρτήματα τῶν ζαρκαδιῶν
ποὺ σταματοῦσαν ἀντικροῦ στὸν ἀνεμο.

Ἀλλὰ ἔκαμε πολλὰ ἀκόμα ταξίδια.

Λένε μάλιστα πὸς μὴ μέρα
ὁ Φραγκογιάννης μπῆκε σ' ἓνα λουλούδι.

Οἱ πρῶτες πλαγιὲς τὸν κατέβασαν
στὸ φοινικιῶνα μὲ τοὺς ψηλοὺς καὶ λεπτεπίλετους στήμονες
τόσο λεπτοὺς ὅπως οἱ μπόρες τοῦ Ἰουνίου.

Ἔκοψε τὶς κίτρινες μπάλες καὶ τὶς ἐπαιξε.

Ἀλλὰ ἔφυγαν στὰ σύννεφα.

Κάποια κόχη μενεξελιὰ τύλιξε τὸνεῖρό του
σὲ χλιαρὰ κοιλώματα

καὶ τὸ κεφάλι του γέμισε μὲ σιὰ

ἀπ' τὰ διασταυρωμένα στελέχη.

Ἀνάμεσα ἀπ' τ' ἀστραφτερὰ δίχτυα τῶν δρόμων.
χωριὰ τὸν ὑποδέχτηκαν.

Ἀργοπύρησε σὲ σκοῦρα συμπλέγματα

καὶ ξεκαρδίστηκε στὰ γέλια

στὶς σπηλιές ἀπὸ διάφανο κέρα

ὅπου φούσκωνε τὸ μέλι.

«Ἴδου, λοιπόν, ἓνα σύμβολο, ἓνα ἀποκρουστικὸ σύμβολο».

Θὰ πῆ ὁ σοβαρὸς αὐτὸς ἄνθρωπος

ποὺ οἱ σκέψεις του ὀριμάζουν ἀρχετὰ κανονικά.

Ἀγαπητὲ διδάσκαλε, δὲ φταῖμε ἐμεῖς.

Δὲν φταῖμε ἀκόμα ἂν ὁ Φραγκογιάννης

κάποιο κρυστάλλινο πρωϊ
λικνίζεται στο κλαδί μιᾶς ἰτηᾶς
κι' ἂν τὰ χελιδόνια τὸν χαιρετίζουν
πηγαίνοντας νὰ πιοῦν στὰ κύματα,

Πῶς οἱ ὄρες ἦταν χαρούμενες !
Στὸν οὐρανὸ τοῦ Φραγκογιάννη
περνοῦσαν ἀκόντια ἤρεμά καὶ ξανθά :
Δὲν ἔφεταν ποτέ.

Ἐπνοῦσαν κάποτε στὴν ἀόρατη κίνησή τους,
καὶ σὰν τὰ λιμπελοῦλ ξανάρχιζαν
πάνω ἀπὸ ὄριζοντες πάντοτε νέους
ποῦ ἔσκαζαν πίσω ἀπ' τὰ νικημένα βουνά.
Στὸν οὐρανὸ τοῦ Φραγκογιάννη
κατάφευγαν οἱ ἐρωτικὲς τροχιὲς τῶν κομητῶν
ποῦ χαίδευαν κάποτε τοὺς ζεστοὺς κόρφους στοὺς κοιμι-
σμένους πλανήτες.

Ὁ Φραγκογιάννης ἀποκοιμόταν,
τὸ κεφάλι του κυλιόταν ἀπαλὰ ἀπ' τὰ ὄνειρα,
ὅπως στὶς θάλασσες τ' ἀπελπισμένα ἀπ' τὶς κατακτῆσεις
ἰστιοφόρα.

Ἐν τούτοις ἐπάνω στὴν πεδιάδα βάρουν οἱ σκέψεις.
Ἡ καμπύλη τῆς πεδιάδας
σκεπάζει μιὰν ἀξιοθρόνητη τρυφερότητα φθαρμένη,
καὶ περιμαζεύει τ' ἄτακτα παιδιὰ, τοὺς ζητιάνους ἀνέμους
καὶ τοὺς μαθαίνει ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι σοβαρὴ
κι' ὅτι πρέπει νὰ ἐργάζονται.
Ξαφνικά, σ' ἓνα φαράγγι, ὁ Φραγκογιάννης θὰ κοιμηθῆ
τὸν ὕπνο τοῦ ξένοιαστου
Θὰ βρεθῶν μερικὰ λουλούδια στὸ λειμῶνα
κι' ἀκόμα λίγος μουσικὸς θόρυβος,
ἀρκετὴ εἰρωνεία καὶ γενναιοφροσύνη
γιὰ νὰ ὁμολογήσουν στὴν πεδιάδα
πῶς αὐτὴ μόνη, καλὴ νοικοκυρά,
γνωρίζει τὶς ἀληθινὲς χαρὲς, τὶς ἀληθινὲς ἀπολαύσεις
ἢ παρηγορήτρα, ποῦ μὲ ὑπομονὴ ἀνέχεται
τοὺς μικροὺς μας θυμούς, γιατί ξέρει
πῶς εἶναι πλατεία, γκρίζα κι' ἀπελπιστική.

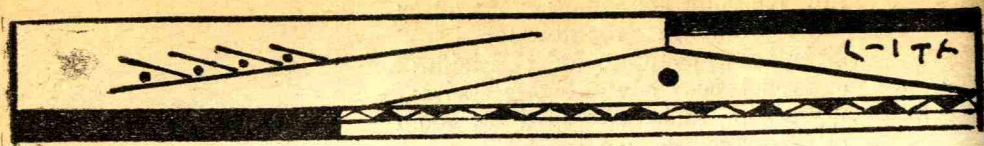
Καμπάνες τοῦ οὐρανοῦ ἀξιαγάπητες
ποῦ ἀναβοῦζετε μὲς στὶς νύχτες,
ἀνάμεσα ἀπ' τὰ στερεώματα καὶ τοὺς λειμῶνες
ὁ Φραγκογιάννης ἀπελπισμένος σᾶς θαυμάζει.
Φλογερὴ δροσιά, φίλες ποῦ σβύνετε,
ἀστέρια πάντοτε ὀνομασμένα.

Τότε ἀκριβῶς τοῦ συνέβηκε
μιὰ χαριτωμένη κι' ἀξιοθρόνητη περιπέτεια :
Πέρα ἀπ' τὶς σημύδες ποῦ σάλεβαν,

μιὰ νέα κόρη προχώρησε πρὸς αὐτόν,
ἀπ' τ' ἀνάρρηχα ἑνὸς ποταμοῦ.
Στὴν ὄχθη, ἀνάμεσα, ἀπ' τ' ἀγκάθια ποῦ
ἀχτινοβολοῦσαν σὰν καθάρειες εἰκόνες,
ἡ νέα κόρη ἔβαλε τὰ γυνά της πόδια
σὲ ξυλοπάπουτσα ἀπὸ λευκὸ ξύλο.
Δὲν θὰ θαμπώσουν σὲ λιγάκι τὰ μάτια ἑνὸς ἀρραβωνια-
στικοῦ,

τὰ φωτεινὰ ξυλοπάπουτσα
ὅπου ἡ περπατησιά της τραγουδάει καὶ γελᾷ ;
Ἄλλὰ τὰ ξυλοπάπουτσα
θὰ εἶναι ἀκόμη ὁμορφότερα τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου,
τὴν αὐγὴ, ὅταν θὰ σβύσουν ἴσκιοι
στοὺς ἀγρούς, στοὺς δρόμους καὶ στὴν καρδιά του.
Οἱ κῆποι ὕφαιναν τὴ νύχτα ἀπὸ χρυσάφι
Καὶ οἱ πρασινάδες ὕψωναν
στὴν καρδιά τῶν ἀκίνητων χιονιῶν τῆς νύχτας ἀπὸ χρυσάφι.
Ὁ Φραγκογιάννης στοχαζόταν
πῶς οἱ θῦρες τῶν σιτοβολῶνων ἦταν κλειδωμένες
κι' ὅτι τὰ στοιβαγμένα στὴ σκιά τους δεμάτια,
ἦταν σὰν μερικὲς παιδικὲς του χαρὲς, νεκρά.
Τὴ στιγμὴ ἐκείνη μιὰ γερόντισσα διάβηκε στὸ δρόμο
κι' ἠχοῦσαν τὰ ξυλοπάπουτσα της, ὡς τὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ.
Ἡ γερόντισσα γύριζε σπῆτι της,
ἀπόθετε τὰ ξυλοπάπουτσα της,
ἄναβε τὴ λάμπα
καὶ τραβοῦσε ἀπ' τὸ ντουλάπι ἓνα βαρὺ καρβέλι.
Ἦταν βράδυ, ἦταν ἓνα βράδυ.
Μετὰ θὰ ἦταν μιὰ νύχτα, μετὰ μιὰ μέρα,
μετὰ ἓνα βράδυ, ἓνα ἄλλο βράδυ
ποῦ θάναβαν τὴ λάμπα.
Ὅλα τὰ λουλούδια δεόντουσαν μυστικά.
Ἐνα ἔντομο βαρὺ
μπερδεύτηκε μὲς στὰ μαλλιά τοῦ Φραγκογιάννη.
Ἐπῆρχε τότε στὸν ἀέρα ἓνα νανοῦρισμα ἀπὸ λεῦκες
κι' ἀκόμα ἓνα ἄρωμα ἀγρίας μέντας.
Οἱ βασιλικὲς σφαῖρες τῆς ντάλιας ταλαντεύονταν.
Τὰ χρυσάνθεμα διασκεδάζαν μεταξύ τους
καὶ χαιρετοῦσαν μὲ σοβαρότητα,
ὅπως στὰ παιγνίδια τους τὰ ἔκθαμπα παιδιά.
Οἱ πριγκηπέσσης οἱ μαργαρίτες ἔστρεφαν ἀργά :
χόρεβαν ἔξ αἰτίας τῆς νύχτας.

Μετάφρ. ΜΕΛΙΣΣΑΝΘΗ

Ο ΗΧΟΣ ΤΟΥ ΚΩΔΩΝΟΣ*

ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

ΣΚΗΝΗ 4η

*Αντρέας—(μόνος Ἀμφιταλαντεύεται ἀόριστα. Ὑστερα τραβώντας σταθερὰ στὸ τηλέφωνο, καλεῖ καὶ μιλάει): Ἐδῶ Βλαντῆς. Εἶναι ὁ συνεταίρος μου ἀφτοῦ; Ναι;... Νὰ τὸν ἰδῶ μιὰ στιγμὴ... Σὺ σαι κ. Χατζῆ; Ἐρχεσαι μιὰ στιγμὴ ἕως ἐδῶ;... Στὸ σπίτι μου εἶμαι... Μὰ γρήγορα γιατί εἶναι ἀνάγκη... Ὁραῖα—εὐχαριστῶ... Περιμένω.. (ἀφήνει τὸ ἀκουστικὸ καὶ ξανακάθεται στὴν πρώτη του θέση. Βάνει τῶνα πόδι πὰ στ' ἄλλο του καὶ ἀνάβει τσιγάρο. Σκεφτικός, παρακολουθεῖ τὸν καπνὸ πὺ ἀνεβαίνει)...

ΣΚΗΝΗ 5η

Μάρθα—(κοπέλλα ἕως 22 χρονῶν. Μοιάζει τῆς Ἰουλίας πολὺ. Μπαίνει ὡς νὰ ὀρμάει μὲς στὴν κάμαρη καὶ φαίνεται πολὺ ταραγμένη. Ἰδώντας τὸ γαμπρό της):

*Αντρέα!

*Αντρέας—Ἦρθες Μάρθα; Εἶχες πάει στὴ μοδίστρα σου;

Μάρθα—Πρὸς θεοῦ!... Τι συμβαίνει;

*Αντρέας—Συναντήθηκες μὲ τὴν Ἰουλία μήπως ὄξω;

Μάρθα—Ναι. Καὶ μοῦ εἶπε.. Ἦτ' εἶν' αὐτά; Σαβαρά; Θὰ χωρίσετε;

*Αντρέας—Ἠσύχασε. Ὁ καταγκιόζης αὐτός—ὁ Ζανῆς—δὲν εἶναι ἀπ' αὐτοὺς πὺ νομίζει. Νὰ τὴν παντρευτεῖ εἶναι ἀδύνατο. Δὲ θὰ δεχτεῖ—ἔσω βέβαιη.

Μάρθα—Καὶ τότε;

*Αντρέας—᾿Ω τίποτα—τὸ καράβι στὰ πρῖμα. Θὰ ἐξακολουθήσουμε τὸ ταξίδι τῆς ζωῆς πὺ σφιχτὰ ἐνωμένοι. Περισσότερο ἀπὸ τὸ μυστήριο τοῦ γάμου, θὰ μᾶς ἐνώσει τὸ δίδαγμα. Πάει στὸ Ζανῆ... Γύχη ἀγαθῆ.. Ἦ πληγὴ πὺ θὰ πάρει ἐκεῖ θάνατι ἐξαισια!

Μάρθα—(ἀνήσυχια): Μὰ ἄν;

*Αντρέας—Ἄν δὲν ὑπάρχει. Αὐτὸς θ' ἀρνηθεῖ—θὰ τὸ ἰδεῖς.

Μάρθα—Μὰ εἶναι ἀλήθεια ὄλ' αὐτά; Εἶχε σχέσεις κρυφές ἢ ἀδερφῆ μου; Τόλμησε Ἄντρέα ἕως ἐκεῖ; (κάθεται).

*Αντρέας—Τὸ τόλμησε ναί. Τί χειρότερο νᾶκανε; Τὸ χασμουρητό, αὐτὰ φέρνει.

Μάρθα—Τὸ χασμουρητό;

*Αντρέας—Ἦ πλήξη, ἢ ἀνεργία, ἢ ἀφέλεια... Ξέρεις τὴν παροιμία τοῦ διαόλου ὅταν δὲν ἔχει δουλειά; Κουμπώνει καὶ ξεκουμπώνει τὰ ρούχα του... Ἦ ἀδελφῆ σου βαρυόταν. Κι' ἔρωτοτρόπησε ὅπως κανεῖς πιάνει μῦθες. Μὰ τόκαμε ἕως ἕνα ὄριο ἀπλῶς. Οἱ σχέσεις τους δὲ θὰ τραβούσαν πὺ πέρα. Ἦνοχες δὲ θὰ γινόσαν ποτέ.

Μάρθα—Μὰ ἀφοῦ πάει νὰ τὸν βρεῖ;

*Αντρέας—Ἄς πάει... Ἄς τὸν βρεῖ.. Τώρα τὸ κάνει ἀπὸ πείσμα. Ἦ ἀνεργη—κοινωνικὰ—ἀνησυχία της, τὴν τυραγνᾶει σὰ σκυλί. Καὶ μοιάζει τὴν ὄρεξη ἔγκυας γυναίκα πὺ ὀρέγεται νὰ φάει κατι-

τις τὸ ἀκάθαρτο... Στὴν τύφλα της δάγκωσε τώρα τὸ σίδερο καὶ θὰ τῆς φύγουν τὰ δόντια. Τὸ σίδερο αὐτὸ εἶμ' ἐγώ.

Μάρθα—Κι' ὁ Ζανῆς;

*Αντρέας—Τὸ Ζανῆ τὸν ἔπαιζε ἀντι κούκλα στὰ χέρια της. Μάρθα—Ξέρε το: Ἦ ἀδελφῆ σου εἶναι τίμια γυναίκα.

Μάρθα—Σωστά. Μὰ ἡ γυναίκα τοῦ Καίσαρος...

*Αντρέας—Τοῦ Καίσαρος;.. Ἄς τον!... Τὰ ἤθελε οὐλα δικά του: Τὴν κοσμοκρατορία, τὴν τιμὴ, τὴ γυναίκα του. Καὶ νὰ τοῦ εἶναι τίμια καὶ νὰ θεωρεῖται γιὰ τέτοια. Αὐτὸ τὸ «καί» τί σοῦ λέει!.. Μὰ ἐμᾶς καὶ τὰ δυό;.. ᾿Ω τί ἀπληστος! Ποιὸς θὰ μπόραε νὰ ψῆσει ἀντάξια του κάστανα; Οὔτε ὁ διάλος!

Μάρθα—Καλά... μὰ τὸ λάθος;

*Αντρέας—Αὐτό... ᾿Ω αὐτό!.. Ποῦ ἄλλοῦ ἄν ὄχι σ' αὐτὸ μπορεῖ ν' ἀναπαύεται ἡ τελειότητα; Χωρὶς τὸ λάθος, τὴν ἀμαρτία, τὸ γλύσθημα, ἢ ἀδελφῆ σου θὰ χάνονταν μὲς στὸν ἐνάρετο δρόμον τοῦ χρέους, τοῦ τυπικοῦ μὲ ἄλλα λόγια καθήκοντος. Καὶ θὰ μοῦ ἀνῆκε σὰν σκευος, σὰν κατιτίς πολὺ ἔτοιμο! Θὰ ἦταν ἡ γυναίκα τοῦ Καίσαρος!

Μάρθα—Κι' ἐσύ δὲν τὸ θέλεις;

*Αντρέας—Ναί. Μὰ τὸ θέλω ἐνῶ δὲν εἶμαι γῶ Καίσαρ... Ἦλλιῶς τί ἀξία θᾶχε ἡ τιμὴ της; Δὲ θᾶταν ἀρετὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἄλλὰ ἀρετὴ γιὰ τὸν Καίσαρα... (καὶ μετὰ μικρὴ σιωπῆ): Εὐτυχῶς πὺ ἐμεῖς—ὄλοι οἱ σύζυγοι—δὲν εἶμαστε Καίσαρες, γιατί τότε ἀληθινὴ τιμὴ δὲ θὰ ὑπῆρχε!.. Μὰ ἄς τ' ἀφήσουμε αὐτά... (καὶ κοιτώντας τὴν μ' ἔκφραση): Δὲ μοῦ λές Μάρθα; Κάποτε εἶχαμε μιὰ συζητησούλα οἱ δυὸ μας. Μοῦ εἶχες κάπως ἐμπιστευθεῖ φιλικὰ, ὅτι σὲ συμπαθεῖ κάποιος νέος... Ἦ—τί γίνεται; Ἦχεις μιλήσει στὴν Ἰουλία γι' αὐτό;

Μάρθα—Ἄκρες—μέσες... Δὲν τῆς προσδιόρισα τίποτα.

*Αντρέας—Θὰ ἔπρεπε νὰ τῆς ἔλεγες ἄν εἶναι καλὸς νὰ φροντίζαμε.. Ἦν δὲ σοῦ κάνει κόπο ποιὸς εἶναι;

Μάρθα—...

*Αντρέας—Καλά, καλά, μὴν τὸν λές... Σ' ἀγαπάει;

Μάρθα—Ἦτο' εἶπε... Κι' ὄχι ἔτσι ἀκριβῶς...

*Αντρέας—Πές μου Μάρθα: Ἦν τὸν συμπαθεῖς, θᾶμαι ἔτοιμος. Εἶχα πὺ εἶχα νὰ ξεχωρίσω ἕνα ποσὸν γιὰ τὴν προίκα σου ἔτυχε καὶ τὸ μικρὸ αὐτὸ ἐπεισόδιο σήμερα... Ὅπως νᾶναι τηλεφώνησα τοῦ συνεταίρου μου—τοῦ κ. Χαντζῆ—καὶ τὸν περιμένω ὅπου νᾶναι. Ἦτσι, θᾶχω ἔτοιμο τώρα, ὄ,τ' εἶχα στὸ νοῦ μου ἀπὸ πέρυσι: ἕνα γενναῖον ποσόν.

Μάρθα—Εὐχαριστῶ. Εἶσαι πάντα καλός.

*Αντρέας—λοιπὸν σ' ἀγαπάει;

Μάρθα—Ναί ἐξ ἀντανακλάσεως λέει. Μοιάζω καταπληκτικὰ—λέει—τῆς χαμένης του ἀγάπης...

*Αντρέας—Τῆς χαμένης του ἀγάπης!.. Δηλαδή ἔχει πεθάνει ἢ κοπέλλα;

Μάρθα—Ἦτσι φαίνεται. Δὲ θέλησε νὰ μοῦ πεί παραπέρα.

*Αντρέας—Εἶναι καλός; Σὺ τί λές;

Μάρθα—Φαίνεται εἰλικρινῆς καὶ σεμνός. Μὰ δὲν τοῦπα οὔτε ναί οὔτε ὄχι. Ἦν τοῦ πῶ—λέει—τὸ ναί, θᾶρθεῖ νὰ μὲ ζητήσει ἀπὸ σένα.

*Αντρέας—.. Τὸν ἀγαπᾶς ἐσύ Μάρθα;

Μάρθα—Σοῦ εἶπα:... Ὁ ἔρωτας εἶναι γιὰ μὲ πράγμα γήινο καὶ τὸν γυρεύω στὴ γῆ... Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτῆ, θὰ μοῦ εἶναι ἀξίεραστος.

*Αντρέας—Γιὰ προίκα τί λέει;

Μάρθα—Δὲ μοῦκανε λόγο. Φαντάζομαι ὅτι θὰ τοῦ εἶναι ἀδιάφορη.

*Αντρέας—Στὸ εἶπε;

Μάρθα—᾿Οχι, μὰ τὸ συμπεραίνω ἀσφαλῶς.

*Αντρέας—Εἶναι πτωχός; εἶναι πλούσιος;

Μάρθα—Μᾶλλον τώρα εἶναι πλούσιος.

*Αντρέας—Ωραία. Μά θα πάρει και προίκα.

Μάρθα—(σφίγγοντας του τὸ χέρι): "Οχι—όχι. Ἐκτός ἂν ζητήσει. Αυτό θα τὸ κανονίσω ἢ ἴδια. Θὰ τοῦ πῶ τὸ ναί—χωρὶς προίκα.

*Αντρέας—Σιωπή. Τώρα τ' ὄνομα. Θέλεις νὰ μοῦ ὀνομάσεις τὸ πρόσωπο; Τὸν ξέρω ἐγὼ τὸν γαμπρό;

Μάρθα—Ναί, τὸν ξέρεις. Καὶ νὰ στὸν πῶ τώρα ἀμέσως.. Εἶναι ἔμπορος... Λέγεται..

ΣΚΗΝΗ 6η

Χαντζῆς—(μπαίνει ζερβά): Ἄντρέα εἶμ' ἐδῶ. Καλημέρα σας.

*Αντρέας—(σηκωνόμενος): Ὁραία. Καλημέρα.

(στὴ Μάρθα): Συνεχίζομε ἀμέσως
Μάρθα—(σηκωνόμενη): Ναί πᾶν μέσα (καὶ βγαίνει δεξιά).

ΣΚΗΝΗ 7η

*Αντρέας — (στὸν Χαντζῆ): Ἄκουσε: Στὸν προχθεσινὸν ἰσολογοισμὸ τῆς φαρμακαποθήκης μας, βρέθηκαν φάρμακα ἀξίας—σὲ κόστος—χιλιάδων δραχμῶν ἑξακοσίων. Σοῦ προτείνω τὰ ἔξῃς: Νὰ μοῦ δώσεις τὸ μερίδιό μου σὲ μετρητὰ καὶ ν' ἀποχωρήσω ἀπ' τὰ κέρδη. Σοῦ εἶχα ξαναμιλήσει γι' αὐτά. Θὰ περιοριστῶ στὴν ἀντιμισθία τοῦ τίτλου μου.

Χαντζῆς—Σύμφωνοι. Καὶ τί γιὰ τὸν τίτλο νὰ παίρνεις;

*Αντρέας—Διόλου πολλά. Ὅκτὼ χιλιάδες τὸ μῆνα. Σοῦ εἶναι συμφέρουσα ἢ πρόταση;

Χαντζῆς—Εἶναι δίκαιη.

*Αντρέας—τὸ ποσὸν θὰ τὸ χρειαστῶ ἴσως κ' ὄλας. Σὺ ἐτοίμασε τὸ συμφωνητικὸ νᾶναι ἔτοιμο.

Χαντζῆς—Μάλιστα.

*Αντρέας—Καὶ μιὰ ἐπιφύλαξη. Μπορεῖ νὰ μὴ χρειαστοῦν ὄλα' αὐτά. Καὶ νὰ μείνουμε συνεταῖροι ὅπως πάντα. Θὰ χρειαστῶ πάντως ὁμῶς ἓνα ποσὸν ἑκατὸ μόνο χι-

λιάδων. Εἶσαι διατεθειμένος νὰ μοῦ τῶδινες σὺ ἢ νὰ τὸ βρῶ κάπου ἄλλοῦ;

Χαντζῆς—"Οχι. Θὰ σοῦ τὸ δώσω εὐχαρίστως. Καὶ τὸ ἀποσβένεις μὲ δόσεις.

*Αντρέας—Εὐχαριστῶ.

Χαντζῆς—Ὁρεβουὰρ τὸ λοιπὸν (καὶ τραβᾷ πρὸς τὴν πόρτα).

*Αντρέας—Καλημέρα... Ἦ μάλλον περιμένε με στὸ χῶλ. Θὰ βγοῦμε μαζί—δυσὸ λεφτά.

Χαντζῆς—Ναί—ναί, περιμένω (καὶ βγαίνει ζερβά).

ΣΚΗΝΗ 8η

(Εὐθύς ὡς βγαίνει ὁ Χαντζῆς, ὁ Ἄντρέας τραβᾷ στὸ γραφεῖό τῆς ἄκρης. Τραβᾷ ἓνα συρτάρι τοῦ ἐκεῖ καὶ παίρνει ἓνα πιστολάκι ἀπὸ μέσα. Μὲ γρήγορες κινήσεις βγάνει τὰ φυσίγγια ἀπ' αὐτό, ξεβιδώνει τὰ βλήματα καὶ χύνει τὶς παρούστες στὴ φύχτα του. Ὅλα μαζί—μαρτυρῶν καὶ βλήματα—τὰ πετάει μὲς στὴν τσέπη του. Ὑστερα, ἄδεια—ὡς ἔμειναν πιὰ—τὰ φυσίγγια τὰ ξανατοποθετεῖ μὲς στὸ ὄπλο καὶ ἔτσι—ὅπως τῶκαμε ἀκίντυνο—τὸ ξαναβάνει στὴ θέση του. Κλίνει ξανά τὸ συρτάρι. Κατόπι, φορόντας βιαστικά τὸ καπέλλο του, καλεῖ φωναχτά):

Μάρθα... Μάρθα...

ΣΚΗΝΗ 9η

Μάρθα—(μπαίνοντας δεξιά): Μὲ φωνάζεις;

*Αντρέας—θὰ βγῶ μὲ τὸν κ. Χαντζῆ λίγην ὥρα. Ἐχε τὸ νοῦ σου ἐσὺ—δὲ θ' ἀργήσω. Σὰν ἔρθει ἡ Ἰουλίτσα, συντρόφεψέ την ἕως νᾶρθῶ.

Ξέρεις... Προσπάθησε νὰ τὴν ἐγκαρδιώσεις καὶ πρὸ πάντων μὴ τὴν ἀφήσεις μονάχη.

Μάρθα—Μὲ τρομάζεις Ἄντρέα. Φαντάζεσαι...

*Αντρέας—"Α—όχι. Μὰ ἔχε πάντα τὸ νοῦ σου. Μπόρα εἶναι καὶ θὰ περάσει ἀσφαλῶς...

(βγαίνει ἀπ' τὴν πόρτα δεξιά)

ΣΚΗΝΗ 10η

Μάρθα—(μόνη): Τί θαυμάσιος ἄνθρωπος! . . . . . Ἰουλίτσα... Ἰουλίτσα!.. Πόσο σκληρὰ τὸν ἀδικεῖς... Καὶ πόσο δὲ σὲ τιμοῦν ὄλα' αὐτά...

(σωπαίνει σκεπτικά καὶ φαίνεται σὰν κάτι ἄλλο νὰ διαλογίζεται. Ὑστερα μετὰ ἀμφιτάλαντεύσεις μικρῆς): "Α!.. Θὰ τοῦ τηλεφωνήσω τὸ ναί!... Κάλλιο ἔτσι παρὰ νὰ πᾶν νὰ τὸν βρῶ—δὲ θάταν σωστό. Ναί—μὰ χωρὶς προίκα... Καὶ νὰ μὲ ζητήσει ἀπ' τὸν Ἄντρέα κ' ὄλας σήμερα... Τί λέω; Κι' ὄλας τώρα—τῶρ' ἀμέσως... Ἔτσι κ' αὐτὴ ἢ φασαρία ἐδωμέσα μὲ τῆς ἀδερφῆς τὰ καμώματα, θὰ παραμεριστεῖ γιὰ χατήρι μου. Καὶ θὰ τὰ ξαναφτιάξουν εὐθύς... (τραβᾷ στὸ τηλέφωνο): Ἐμπρός... Ὁ κύριος Γεώργιος Μουζῆς εἶν' ἀφτοῦ; ... Πῶς;... Μόλις βγήκε;... Θάρθει ἀμέσως;... Ναί, μὰ δὲν πειράζει—τὸν ξαναζητῶ σὲ λιγάκι... Ὡ θεέ μου ὄλα' αὐτά!... Ἄ πῶς χτυπάει ἡ καρδιά μου!.. (στέκεται μιὰ στιγμή σκεπτική. Ὑστερα ἀνήσυχτα): Μὰ τί ἔγινε; Δὲν πᾶν νὰ τὴ βρῶ; Μονάχη τῆς μὲς στὴν περιπέτεια αὐτῆ... (φροντίζοντας τὴν τουαλέτα τῆς πρόχειρα): Κρίμα σὲ σένα Ἰουλίτσα!... (καὶ βγαίνει ἀπ' τὴν ἀριστερὴν πόρτα—γοργή. Πίσω τῆς γίνεται βαρεῖα σιωπή. Γιὰ ἓνα λεπτὸ, ἡ σκηνὴ μένει ἄδεια).

ΣΚΗΝΗ 11η

*Ιουλίτσα—(μπαίνει ἀργὰ ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ βάθους, μὲ βαρεῖα ἀποκαρδιωμένη τὴν ἔκφραση. Παρατηροῦντι ἐρευνητικὰ γύρωθὲ τῆς κ' ἀφήνει βαθεῖο στεναγμὸ): Τὸ κτήνος!... Ἄρνήθηκε!... (κάθεται σὰν ἀποστιλωμένη στὸ κάθισμα. Βγάνει μὲ ἀργῆς κινήσεις τὰ γάντια τῆς καὶ τὰ πετάει στὸ τραπέζι.

Περιεργάζεται σὰν νᾶναι ξένη τὰ γύρω τῆς) Κάνεις ἐδῶ; (σηκώνεται καὶ κρούει τὶς παλάμες τῆς): Μάρθα... Μάρθα...

ΣΚΗΝΗ 12η

Κατίνα—(προβάλλοντας ἀπ' τὴν πόρτα—Φωνάζει Κυρία;

*Ιουλίτσα—Δὲν εἶναι δῶ Κατίνα ὁ Ἄντρέας;

Κατίνα—Ὁ Κύριος ἐξῆλθε πρὸ πέντε λεπτῶν μαζί μὲ τὸν κ. Χαντζῆ.

*Ιουλίτσα—Εἶχ' ἔρθει ἐδῶ ὁ κ. Χαντζῆς;

Κατίνα—Μάλιστα Κυρία.

*Ιουλίτσα—Ἦ Μάρθα;

Κατίνα—Καὶ ἢ δεσποινίδα ἔφυγε, λίγο μετὰ ἀπ' τὸν Κύριο.

*Ιουλίτσα—Σοῦ εἶπε ποῦ πάει;

Κατίνα—"Οχι. Μοῦ εἶπε ὅτι θὰ ἐπιστρέψει μὲ σᾶς.

*Ιουλίτσα—Καλὰ (καὶ μετὰ λιγόστιγη σκέψη): Δὲ θέλω νὰ μ' ἐνοχλήσει κανεὶς.—Θὰ κλειδώσω. Ἄν ἔρθει ἡ Μάρθα—βροντᾶς καὶ ἀνοίγω. Ἄν ἔρθει ὁ Κύριος μοῦ τὸ φανάζεις ἀπόξω—ἀλλὰ ὁ ἴδιος δὲ θὰ ζητήσει νὰ μπεῖ. Ἄν τὸν ζητήσω, νὰ τὸν καλέσω μὲ σένα. Σύμφωνοι;

Κατίνα—Μάλιστα Κυρία. (Ἦ Κατίνα βγαίνει ἀπ' τὴν ἴδια πόρτα—Πίσω τῆς, ἡ Ἰουλίτσα κλειδώνει).

ΣΚΗΝΗ 13η

*Ιουλίτσα—(βηματίζει ἀργὰ—μπλέκει τῶν χειρῶν τῆς τὰ δάκτυλα):

Σωστός καταγκιόζης!... Φοβᾶται τὸ σκάνδαλο λέει... τὴ ζυλοτυπία τοῦ Ἄντρέα!... Ἄφοῦ πρῶτο μ' ἔσπρωξε σὲ μιὰ πράξη τρέλλας, τώρα τῶκοψε λάσπη!... Ὁ ποταπός!... Ὁ τζουτζές!... Μοῦ ἔκαμε μάθημα περὶ λογικῆς καὶ λοιπά... Καμουφλάρισε τὴν ταπεινὴ ἀνανδρία του, κάτω ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου τὴ μάσκα... Εἶχε δίκιο ὁ Ἄντρέας... (σωπαίνει): Καὶ τώρα; (περιεργάζεται μὲ ἀπό-

γνωσης βλέμμα τὰ γύρω. Ὑστερα μὲ βῆμα γοργό πάει στὸ γραφειάκι καὶ τραβάει τὸ συρτάρι. Βγάνει ἀποκεῖ τὸ πιστόλι καὶ τ' ἀκουμπάει στὸ γραφεῖο. Κατόπι παίρνει τὴν πέννα καὶ γράφει—γράφει τὸ πολὺ τρεῖς γραμμές. Κλείνει τὸ χαρτί σ' ἕναν φάκελλο καὶ χωρὶς νὰ τὸν σφραγίσει—ἀνοιχτὸν—πανωγράφει τὴ σύσταση. Κατόπι στηρίζοντας τὴν κεφαλὴ στὶς παλάμες τῆς, φαίνεται νὰ συλλογιέται βαθειά. Ἔτσι περνάει ἕνα λεπτό.. Ἄξαφνα πετιέται ἀπ' τὸ κἀθισμα, χτυπόντας μὲ τὸ δεξιὸ τῆς τὸ μέτωπο. Μοιάζει σὰν κάτι ἐνεπνεύστηκε. Ἡ ἔκφρασή τῆς φωτίζεται):

Ἄχ—ναί!... Τὸ εἶχα ὀλωσδιόλου ξεχάσει!

(καὶ βιαστικά, ξεκλειδώνει ἕνα ἄλλο συρτάρι τοῦ ἴδιου γραφείου. Βγάνει ἀπὸ κεῖ μιὰ κομψὴ κασσετίνα κι' ἀπ' αὐτὴν—μετὰ γοργὸ ψάξιμο ἐντὸς τῆς ἕναν φάκελλο. Τραβάει ἀπ' ἐντὸς τοῦ τὸ γράμμα καὶ διαβάξει ἀκουστά):

«Ἀξιότιμη Κυρία. Ὁ γάμος σας μὲ τὸν Κύριο Βλαντῆ, μὲ ἀφήνει ἀπαρηγόρητο, Σὰς εὐχομαι μολαταῦτα εὐτυχίαν. Σημειώσατε δέ, ὅτι ἂν ἤθελε μὲ χρειαστεῖτε ποτέ, θὰ εἶμαι δοῦλος σας... Γεώργιος Μουζᾶς».

(τώρα, στέκεται ἐκεῖ μὲ φωτισμένο τὸ βλέμμα. Ἐκφραση τρολλιῆς ἐλπίδας τῆς φωτίζει τὴν ἔκφραση. Κουβερὶ τὸ πιστολάκι στὴ θέση του καὶ τοῦ Μουζᾶ τὸ γράμμα στὴν τσάντα τῆς. Ὑστερα πηγαίνει ἀποφαστικά στὸ τηλέφωνο καὶ φυλλομετρώντας στὰ πεταγτὰ τὸν κατάλογο—καλεῖ):

Ἐμπρός... Ὁ κύριος Μουζᾶς;... Ὁ ἴδιος;... Καλημέρα σας.. Ἐδῶ Κυρία Βλαντῆ!... Ὁραία—μερσί. (καὶ μὲ φωνὴ σιγανότερη): Ἀκοῦστε κύριε Μουζᾶ... Παρακαλῶ νὰ σὰς ἰδῶ... Πῶς; Ναί, στὸ σπίτι μου εἶμαι... Ἐχω κάτι νὰ μιλήσω μαζί σας. Πῶς;... Ὁραία—εὐχαριστῶ... Ἀκοῦστε: Νὰ ρθεῖτε ἀπ' τὴν ὀπίσθια πόρτα καὶ νὰ μπεῖτε ἀποκεῖ... Ἡ ὑπηρέτριά μου θὰ σὰς περιμένει ἐπειδὴ καὶ θὰ σὰς

ὀδηγήσει ἀμέσως... Ὁ εὐχαριστῶ... Ὅστε σὰς περιμένω ἀμέσως... Ὁρεβουάρ... (ἀφήνει τὸ ἀκουστικὸ καὶ πάει ξεροβὰ πρὸς τὴν πόρτα. Ξεκλειδώνει καὶ φωνάζει ἀποκεῖ): Κατίνα...

ΣΚΗΝΗ 14η

Κατίνα—(προβάλλοντας ἀπ' τὴν ἴδια πόρτα): Κυρία μὲ φωνάζετε;

Ἰουλία—Ναί Κατίνα ἄκουσε: Περιμένω ἕναν κύριο, τὸν ἔμπορο κύριο Μουζᾶ. Ἐχω μιὰ ἐπείγουσα συνομιλία μαζί του... Θάρθει ἀπ' τὴν ὀπίσθια πόρτα... Σὺ θὰ εἶσαι ἐκεῖ καὶ θὰ τὸν μπάσεις ἀμέσως. Θὰ τὸν ὀδηγήσεις ἀπ' τὸ δικό σου δωμάτιο καὶ θὰ φύγει ἀπ' τὸ ἴδιο μέρος ποῦ θάρθει. Σύμφωνα;

Κατίνα—Μάλιστα Κυρία (καὶ κάνει νὰ φύγει)

Ἰουλία—Καί, ἄκουσε: Δὲ θέλω νὰ τὸ μάθει κανεὶς.

Κατίνα—Ἦσυχάστε Κυρία.

Ἰουλία—Ἄν στὸ μεταξύ ποῦ ὁ κ. Μουζᾶς θὰ ναι δῶ, φανεῖ ἢ Μάρθα ἢ ὁ ἄνδρας μου, ἢ διαδικασία δὲ θ' ἀλλάξει διόλου. Ὁ κ. Μουζᾶς πρέπει νὰ μπεῖ καὶ νὰ φύγει, χωρὶς κανεὶς νὰ τὸν δεῖ.

Κατίνα—Ἦσυχάστε Κυρία.

Ἰουλία—... Καὶ μὴν πάει στὸ κακὸ σένα ὁ νοῦς σου. Θὰ σοῦ ἐξηγήσω κατόπιν.

Κατίνα—Τί λέτε Κυρία!... (καὶ ἡ Κατίνα βγαίνει ἀποκεῖ).

ΣΚΗΝΗ χωρὶς ἀριθμὸ

Ἰουλία—(μόνη): Ἡ μόνη ἐλπίς σωτηρίας... Ἄν αὐτὸς ὁ Μουζᾶς σταθεῖ συνεπῆς, τοῦ ἄλλου θὰ τοῦ ἀνταποδώσω τὸ χτύπημα... Αὐτοῦ τοῦ... Ἰούλιου Καίσαρα!.. Τοῦ ἐγωῖσθι αὐτοῦ!.. (καὶ τραβώντας στὸ τραπέζι τοῦ κέντρου, ἀνοίγει μιὰ κασσετίνα τουαλέτας καὶ καλλωπίζεται γρήγορα. Θέλει νὰ γίνῃ ὀρειότερη): Ὁ θεὸς μου τί μπελέζο!.. Τὰ παίζω ὄλα γὰ ὄλα!

ΣΚΗΝΗ 15η

Κατίνα—(προβάλλοντας ἀπ' τὴν ἀριστερὴν πόρτα—σιγά): Κυρία... Ὁ κύριος Μουζᾶς!.

Ἰουλία—(πεταγόμενη ὄρθια): Ὁ ἄνδρας μου; Ἡ Μάρθα;

Κατίνα—Κανεὶς.

Ἰουλία—Μπάσε τὸν κύριο (ἢ Κατίνα βγαίνει ἀποκεῖ):

ΣΚΗΝΗ 16η

Γ. Μουζᾶς—(προβάλλει στὸ ἀνοιγμὰ τῆς ἴδιας πόρτας, ἀλαφρὰ ὑποκλινόμενος εἶναι ἄντρας 35—37 χρονῶν, μὲ παρουσιαστικὸ καλόκαρδου ἀνθρώπου. Ἐχει μιὰ φυσικὴ συστολὴ στὶς κινήσεις του. Τὸ ὄλον του δείχνει τύπον ἀπλοῖκό κι' ἀγαθό): Κυρία μου!..

Ἰουλία—Ὅριστε, περᾶστε κύριε Μουζᾶ. (τοῦ δίνει ἐγκάρδια τὸ χεῖρ): Καθηστε.

Μουζᾶς—(κάθονται στὸ ὑποδειγμένο κἀθισμα): Εἶμαι στὶς διαταγές σας Κυρία.

Ἰουλία—(μ' ἐράσμια οἰκειότητα): Κύριε Γεώργιο, σὰς φώναξα ἐδῶ, γὰ νὰ θέσω ὑπ' ὄψει σας κάτι τὸ ἐξαιρετικὰ σοβαρὸ!

Μουζᾶς—(ἐλαφρὰ ὑποκλινόμενος): Σὰς εἶπα: Εἶμαι δοῦλος σας.

Ἰουλία—(φιλάρεσκα—κάθοντας κι' αὐτὴ σὲ μιὰ καρέκλα σιμά του): Ὁ εὐχαριστῶ... Ποτὲ δὲν εἶχα ἀμφιβολία γὰ σὰς!... Θὰ σὰς ρωτήσω λοιπὸν καὶ παρακαλῶ ἀπαντεῖστε μου χωρὶς ἐπιφυλάξεις κι' ἀμέσως. Δὲν ἔχουμε καιρὸ παρὰ λίγων λεπτῶν.

Μουζᾶς—Σὰς ἀκούω εὐλαβῶς.

Ἰουλία—Πρὶν ἀπὸ τέσσερα χρόνια—ἀνὺπαντρη ὅταν ἤμουν ἀκόμα—μὲ περιβάλλατε μὲ τὴν πιὸ θερμὴ εὐνοιά σας.

Μουζᾶς—Μάλιστα Κυρία... Ἦμουν ἔμποροῦπάλληλος τότε.

Ἰουλία—Ναί. Τώρα εἶστε ἕνας διακεκριμένος μας ἔμπορος.

Μουζᾶς—(ἐξὰν ὑποκλινόμενος): Κυρία, ἢ καλωσύνη σας.

Ἰουλία—Τὴν δὲ ἐπομένην τῶν γάμων μου, εἶχα λάβει ἕνα γράμμα ἀπὸ σὰς. Τὸ θυμάστε;

Μουζᾶς—Εἶμαι εὐτυχῆς ποῦ τὸ θυμάστε καὶ σεῖς.

Ἰουλία—(χαμογελαστά—πονηροῦτσικα): Ἐ λιγάκι!... Σεῖς τί λέτε;

Μουζᾶς—Μὲ συγκινεῖτε Κυρία!.

Ἰουλία—Μοῦ γράφατ' ἐκεῖ, ὅτι ἂν ποτέ.

Μουζᾶς—Θὰ εἶμαι πάντοτε δοῦλος σας.

Ἰουλία—(μὲ προκλητικὴ φιλαρέσκεια): Ὅστε θὰ κρατεῖτε τὸ λόγο σας;

Μουζᾶς—ἀμφιβάλλετε;

Ἰουλία—(μετὰ γοργῆ σιωπῆ): Πέστε μου εἰλικρινῶς—μ' ἀγαπάτε;

Μουζᾶς—Πολύ!

Ἰουλία—Θὰ σὰς ρωτήσω καὶ παρακαλῶ ἀπαντεῖστε μου: Ἄν βρεθῶ αὐριο ἐλεύθερη ἀπ' τὸν συζυγικὸ μου δεσμό, θέλετε νὰ μὲ παντρευτεῖτε ἐσεῖς;

Μουζᾶς—(ἐξαφνιασμένος): Τί λέτε!;

Ἰουλία—Ἀπαντεῖστε μου ἀμέσως.

Μουζᾶς—Μὰ ναί!.. Καὶ θὰ ἤμουν ἀληθινὰ εὐτυχῆς... Ἄλλὰ παρακαλῶ μὴ ἐρώτηση. Ἐπιτρέπετε;

Ἰουλία—Ὅριστε.

Μουζᾶς—... Δηλαδή τί;... (κομπιάζει): Δηλαδή θὰ τὸ κάμετε ἀπὸ προτίμησή σας σὲ μέ; Θὰ χωρεῖτε γὰ μένα;

Ἰουλία—(μετὰ δισταγμὸ ἀδιόρατο): Ναί!

Μουζᾶς—Τότε εἶμαι ἔτοιμος!

Ἰουλία—(σηκωνόμενη ἄξαφνα): Εὐχαριστῶ... Ἐρχεστε παρακαλῶ ἕως ἐκεῖ; (καὶ τραβάει στὸ γραφειάκι ὅπου εἰτοιμάζει ὅ,τι πρέπει. Ὁ Μουζᾶς ἀκολουθεῖ): Καθεῖστε—θὰ γράψετε!.. Καὶ ξέρετε;.. Θὰ σὰς ὑπαγορεύσω ἐγώ!

Μουζᾶς—(κάθοντας μπρὸς στὸ γραφεῖο καὶ παίρνοντας τὴν πέννα στὸ χεῖρ): Σὰς ἀκούω.

Ἰουλία—(μὲ ὕφος θριάμβου. Ὑπαγορεύει ἐνῶ αὐτὸς γράφει):

«Ἐν Χαλκίδι, σήμερον τὴν 19ην Μαΐου τοῦ ἔτους 1932. Πρὸς τὸν κύριον Ἀνδρέαν Βλαντῆν, φαρμακοποιὸν ἐνταῦθα. Κύριε: Ὁ ἐδῶ ὑπογραφόμενος Γεώργιος

Μουζᾶς, ἔμπορος ὑφασμάτων ἐν-
ταῦθα δηλῶ ὑμῖν καὶ ὑπόσχομαι
ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς τιμῆς μου, ὅτι
τὴν σύζυγόν σας Ἰουλίαν, δια-
ζευγομένην ὑμᾶς, θέλω παντρευ-
τεῖ ὁ ὑποφαινόμενος τὴν ἐπομέ-
νην τῆς ἐκδόσεως τοῦ μεταξύ σας
διαζυγίου... Διατελῶ—» ὑπογρά-
ψατε!

Μουζᾶς—(ὑπογράφει κυτᾶζοντας καὶ τὴν
Ἰουλίαν κατάπληχτος):!...

Ἰουλία—(παίρνει τὸ ἔγγραφο καὶ τὸ χώνει
στὸν κόφρο της. Ὑστερα πλησιάζ-
οντας τὸν Μουζᾶ καὶ ἀγκαλιζόντάς
τον): Ἴδου καὶ ἡ ἀρρεβώνα μας
τώρα!. (καὶ τὸν φιλεῖ): Εἶναι τὸ
πρῶτο φιλὶ πού ἔδωσά ποτε σὲ
ἄλλον ἄντρα!... Ὁ ἄνδρας αὐτὸς
—εἶστε σεῖς!

(Τὴν ἴδια στιγμή ἀκούγονται ἀπὸ
τὸ βάθος πατήματα καὶ σύχωνα ἢ
φωνὴ τοῦ Βλαντῆ): Ἰουλία!

Ἰουλία—(σιγανὰ καὶ γοργὰ στὸ Μουζᾶ):
Τώρα φύγετε... Τὰ λοιπὰ θὰ τὰ
κανονίσουμε ἀργότερα... Πᾶτε
ἀποδῶ... (καὶ τὸν ὠθεῖ ἀλαφριά
πρὸς τὴν πόρτα—ξερβά. Ὁ Μουζᾶς
πάει πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀλαφριά σαστι-
σμένος, ἐνῶ ἡ Ἰουλία—καὶ πρὶν αὐ-
τὸς βγεῖ—τοῦ λέει σιγανά): Θὰ βγεῖ-
τε ἀπ' τὸ ἴδιο μέρος πού μπή-
κατε. Ἡ ὑπερέτριά μου εἶν' ἐκεῖ..
(καὶ τοῦ δείχνει ὄξω—ἀπ' τὴν πόρ-
τα): καὶ θὰ οἶσθε ὁδηγήσει ἀσφα-
λῶς... Ἀντίο φίλε μου... (κι' ὁ
Μουζᾶς βγαίνει ἀποκεῖ, πατόντας
στὰ νύχια, ἐνῶ ἡ Ἰουλία πηγαίνει
καὶ ξεκλειδώνει τὶς πόρτες πού εἶχε
προηγήτερα κλείσει).

Ἀντρέας—(μπαινόντας ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ
βάθους—στὴν Ἰουλία):
Γύρισε φίλη μου;

Ἰουλία—(ψυχρά): Ναί.

Ἀντρέας—(κάθοντάς ἀναπνευστικὰ σ' ἓνα
κάθισμα καὶ ἀνάβοντας τσιγάρο):
Λοιπόν;

Ἰουλία—(σωπαίνει—κυτᾶζοντας ἄλλοῦ):...

Ἀντρέας—Φαντάζομαι.. Θὰ πέταξε ἀπ'
τὴν χαρὰ του ὁ Ζανῆς!.. Θὰ τή-
ρησε τὴν ὑπόσχεσή του ὁ ἐρίφης..

Ἀντρέας—Τί!.. Μήπως δὲν ἐξεράγη ὁ

ἡ-λι-ος ;.. (μικρὴ παύση): Ἐκεῖνος
ὁ ἦχος τοῦ κώδωνος!..

Ἰουλία—(στρέφοντας καὶ βλέποντάς τον
κατάματα. Ὑστερα τονίζοντας μία-
μία τὶς λέξεις): Ἐχει σημασία ὁ
Ζανῆς ἢ ἓνας ἄλλος;

Ἀντρέας—... Ἄλλος!. Τί ἄλλος;

Ἰουλία—(ζωηρά): Ἀδερφε ἄλλος ἄντρας!

Ἀντρέας—(ξαφνιασμένος—χαζά): Ἄλλος
ἄντρας!..;

(μεσολαβεῖ βαρεῖα σιωπὴ):

Ἰουλία—λοιπὸν ἔχει;

Ἀντρέας—(ἀοργά, συγκαταβατικὰ καὶ τρα-
χειά): Ὁχι Ἰουλία... δὲν ἔχει...

Ἦταν κι' ἄλλος!.. Ὡστε ἦταν
τετράγωνο;

Ἰουλία—(τραβώντας τὸ χαρτί ἀπ' τὸν κόφ-
ρο της): Μπορεῖ καὶ πολύγωνο!...

Ἄλλὰ ὀρίστε—πάρε τὸ ἔγγραφο!
(καὶ τοῦ τὸ βάνει στὸ χέρι).

Ἀντρέας—(παίροντάς το ἀνήσυχος. Τὸ
διαβάζει ἀπὸ μέσα του):

Ὁ Γιώργης Μουζᾶς !!!... (καὶ βλέ-
ποντάς τὴν κατάπληχτος): Πῶς;

Ἰουλία—Ἄ..κριβῶς!

Ἀντρέας—... Κι' ὁ Ζανῆς;

Ἰουλία—Εἶπα: Ἀκριβῶς.

(καὶ περνοῦντάς μπροστὰ του, βγαίνει
μὲ ὕφος θοιάμβου—δεξιὰ).

ΣΚΗΝΗ 18η

Ἀντρέας—(μόνος. Διαβάζει καὶ ξαναδια-
βάει τὸ ἔγγραφο): Ὁ Γιώργης
Μουζᾶς! (σηκώνεται καὶ βηματίζει
μηχανικά, ἐνῶ καὶ τοῦ πέφτει χάμω
τὸ γράμμα. Ὑστερα τραβᾶει στὸ
τηλέφωνο. Φυλλομετρεῖ τὸν κατά-
λογο καὶ κατόπι καλεῖ): Ὁ κύριος
Μουζᾶς ;... Ὁ ἴδιος... Ἐδῶ Βλαν-
τῆς... Κύριε πῆρα τὴν δὴλωσή σας.
Ἐν τάξει... Στὸ δικηγόρο μου κ.
Φρυδᾶ δίνω ἀμέσως τὶς σχετικὲς
ἐντολές. Τὸ διαζύγιο θὰ ἐκδοθεῖ
τὸ ταχύτερο... Γιὰ σὰς τὸ πεδῖον
ἐλεύθερον—ἐγὼ δέ, βασιζομαι
στὴς τιμῆς σας τὸ λόγο... (καὶ ἄ-
φήνοντάς τὸ ἀκουστικὸ—φωναχτά):

Κατίνα!...

(Συνεχίζεται) ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

Ὁ Pier Luigi Mariani γεννήθηκε στὸ Ριέτι τὸ 1908. Ἐχει βραβευθεῖ ἐπανελημμένα
μὲ ἰταλικά ποιητικά βραβεῖα καὶ εἶναι ἰδιοκτήτης τοῦ Ἐκδοτικοῦ Οἴκου «Πι Girasole».
Ἐχει ἐκδόσει πέντε λυρικές συλλογές: «Ἄπ' τὸ καμπαρνιό μου» 1932, «Γῆνο καλο-
καίρι» 1937, «Δέκα Ποιήματα» 1939, «Διαφώνεια» 1941, «Οὐρανὸς τοῦ τόπου μου» 1946,
«Στέφανος» 1948 (Μετὰφραση ἀρχαίων Ἑλλήνων Λυρικῶν), «Κάτουλλου—Ἄσματα στὴ
Λεσβία» (μετὰφραση) 1949.—Ἡ ποίηση τοῦ Mariani εἶναι ἀπλή, διάφανη καὶ καλλιεργη-
μένη. Πρότυπό του εἶναι ἡ κλασσικὴ βουκολικὴ ποίηση, ἀπ' τὴν ὁποία παίρνει τὰ ὑγιέ-
στερα στοιχεῖα γιὰ νὰ τὰ προσιμῆσει μὲ τὴν νέα ἀντίληψη περὶ ποιητικῆς. Πλάθει καὶ ἀνα-
πτύσσει τὰ σύμβολά του στὸ ἐπαρχιακὸ ἀγροτικὸ περιβάλλον, μέναν τρόπο πού τοῦ ἐπι-
τρέπει νάντιμετωπίζει, δίχως μείωση καὶ φόβο νὰ θεωρηθεῖ καθυστερημένος, τὴν πιδ προ-
χωρημένην λυρικὴ ἔκφραση. Στοχασμὸς περὶ πειθῆνις, συναίσθημα γνήσιο, προσβλεπεί, στὰ
φυσικὰ καὶ μεταφυσικὰ σύγγρα, σὺν ἀληθινὸς καθολικὸς καὶ σὺν τέτοιος ἀτενίζει τὸ
σῦμπαν καὶ τὸ ἀνιγμά του. Ἡ φωνὴ του μινὸρε καὶ ἀπαλή, τονώνεται σοφὰ μὲ τὸ θέλ-
γητρο τῆς παιδικότητος καὶ μιᾶς τρυφερότητος σχεδὸν ντροπαλῆς. Τὸ ἔργο του ὅλο ἐμ-
πνέεται ἀπ' τὴν προσήλωσή τοῦ πιστοῦ στὴ φύση, στὸ Θεὸ, στοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς
του, στ' ἀγροτικὰ κορίτσια, πού ξέρει νὰ τ' ἀγαπᾶ, νὰ τὰ θαυμάζει, νὰ τὰ νοσταλγεῖ, δί-
χως νὰ τὰ θίγει περισσότερο ἀπὸ λουλούδια. Ἐκτός ἀπ' τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ποίηση,
τῆς ὁποίας τελευταῖα ἀνακηρύχθηκε ὁ εὐτυχέστερος μεταφραστῆς, φτάνοντας κι' αὐτὸν
τὸν περίφημο γι' αὐτὲς τὶς ἐργασίες, ποιητὴ Salvatore Quasimodo, ὁ Mariani ἔχει πρότυπο
καὶ τὴν γαλιανέζικη. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ λιτότητα, ἡ εὐγραμμία, ἡ πλαστικότητα, ἡ
χάρη, στὰ γλωσσικὰ κι' ἐκφραστικὰ του μέσα.

Ο ΟΥΡΑΝΟΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΟΥ

Πολύγνωμε τοῦ τόπου μου οὐρανέ,
πὸν λάμπεις πάνω σὺς ἀρχαῖες μας λῦπες,
στὴν ἀλλαγὴ σου εἶναι τὸ κύμα πὸν δὲν ξέρω
πῶς νὰ τὸ σταματήσω μὲ τὸ χέρι.
Τὸ ἡρεμὸ σου φόρεμα ὁδηγεῖ τὸ οἶγος τῶν ἐτῶν,
τοῦ σίχου τὴν τομῆ,
μοναδικὴ πηγὴ πὸν ξεδιψάω.

Ἐσὺ γελᾶς

γιὰ τὶς κακομοιριές μας ἐδῶ κάτω,
γιὰ τοὺς ποιητὲς πὸν ἀνανεῶνεις, κι' ἄστατοι
σχεδιάζουν τὴν πορεία σου.
Ἐσὺ ἀγαθὸς ἀκούς, πονετικὸς,
κάθε μας φτώχεια τὴ σκεπάζεις
μὲ τὴν παλιὰ καὶ νέα Ποίησή σου.

Κι' ὅταν

ἀνοίγεις διάπλατα κι' ἥλιος πανηγυρίζει
μᾶσφαλο φῶς στοὺς δρόμους σου, τὰ πλάσματα
σὲ σέβαν ἀνεβαίνουν καὶ τὰ χάνομε.
Στὴ φλογερὴ σου δόξα συνάξεις κάθε πόθο,
στοὺς κόλπους σου στενάχει ξερακιανὴ ἢ ἑληά,
τοῦ ἡλιανθοῦ τὸ λουλούδι,

τῶν λιβαδιῶν ἢ ἐφηβεία δική σου,
κι' ἡ χορωδία τῶν κλαδιῶν στὰ δάση,
τῶν φαραγγιῶν τὰ ἡράνθεμα,
τὰ στέφανα τῆς σκαμιᾶς π' ἀνάβουν.

Τῆς γῆς αὐτῆς ὁ σπόρος ὁ πανόρχαιος
ποῦ μὲ τὸ γέλιο σου συνομιλεῖ γλυκά,
ἀγνό μὲ μεγαλώνει στὸ σχολειό σου.
Ἔτσι, περιφρονῶ τὸν ὄχλο,
τῆ φράση τὴν περίπλοκη ποῦ ἀγαποῦν οἱ ποιητές,
οὔτε καὶ δόξα προσδοκῶ ἐγὼ ἄλλη
ἢ τὴν καλόβολη ματιά σου.

ΜΑΡΙΑ

Τὸ πράσινό σου φόρεμα τὰ μουσκλα μου θυμίζει,
τοῦ σύσκιον δάσους τῆ ριγηλὴ διάθεση.

Μαρία
εἶσαι φτιαγμένη ἀπὸ γαλι κι' αἰθέρα,
σὰν καὶ τῆ γῆ ποῦ σὲ μιὰ σκόνῃ αὐγῆς
σηκώνεται ὀλόρθη καὶ κινάει.

Καὶ σὺ σὰν ὄλα τὸ χρόνο μου θυμίζεις
ποῦ λιγοστεύει τῆ χαρούμενη ζωὴ σου,
καθὼς ἀλύπητα κυλᾶ καὶ σὲ κρατᾶ
στὸν ἀσταμάτητό του κύκλο λάφυρο.

Μακρονοὶ πιά οἱ πόθοι οἱ ἀχαλίνωτοι
μιᾶς μέρας ποῦσονται φωτιά μὲ γυναικεῖο φόρεμα,
χλωμιάζει ἢ λάμψη ποῦ τὴν εἰδή σου ὄπλιζε,
δὲ σ' ἀπομένει παρὰ νὰ πετάξεις.

Ἄχ, πῶς σ' ἀρπάζουνε Μαρία τὰ χρόνια!
Στὰ χρώματά σου λιώνεις καὶ μερώνεις.

ΚΑΝΤΣΟΝΕΤΑ

Στοῦ ποταμοῦ τὶς ὄχθες μεσημεριάζουν ἄλογα
κάτω ἀπ' τὶς λεῦκες ποῦ κροτοῦν μὲ ἀσῆμι,
τρέμονν λουλούδια κίτρινα καὶ πόρφυρα
παραμιλᾶ τὰ κράτητο νερό.

Τί θέλεις Ἄνοιξη λοιπὸν καὶ ξεσηκώνεις
τῶν λιναριῶν τὴν ἄσπρη ἐκπληξή;
Τί θέλεις μὲ τὰ φρονικά
μάγια τῶν κόκκινων χειλιῶν σου;

Τὸ ψέμμα σου θὰ χάσει τὴν τρυφερὴ φωνή του,
τὸν ἕμνο τὸν ἐρωτικὸ θὰ διαλύσει
κάθε ξανθὴ φωτιά γίνεται στάχτη,
μὴν τὸ γελᾶς τὸ βοσκαροῦδι.

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Καιρὸς τῶν κερασιῶν. Χρυσὰ μελίσινα
ἕνα χορὸ ἐφευρίσκουν πάνω σιᾶσινα
τὰ κέρινα τῶν γιασεμιῶν.
Στὰ νέα σπαθόχορτα καρδιοχτυπᾶ ὁ γαρμπῆς
καὶ στὰ μαλιά σου, ὦ Ἄνοιξη, ποῦ μοιάζουν
μὲ σύνεφο ἀνυπόμονο.
Στρέφει ἢ γλυκεῖα ἐποχὴ στὴ λεία της,
ἐκεῖ ποῦ ὁ ζαφείρινος αἰθέρας προσκαλεῖ
σὲ χλιαρὰ πετάγματα τὰ περιστέρια,
τὰ στόματα τῶν ἀφροισιῶν ὅπου διπᾶν γι' ἀγάπη.

Καινούργιες οἱ πνοές σου στὸν ἀέρα,
νέα πολὺ καὶ τάνθη τῶν χειριῶν σου.

Κι' ἐγὼ λιποθυμῶ στὴν προσδοκία τῆ ρόδου
γιὰ ἕναν κῦκλο ἀέναο ποῦ ἀγγέλλεις ὅτι θάρθει.
Οἱ ἄσπροι τοῦρανοῦ καβαλάρηδες
κινοῦνε πάνω ἀπ' τὰ βοννά γιὰ τολμηρὰ ταξίδια,
κι' ὄλες οἱ μυρωδιές, ποῦ ἀνάβει ὁ ἥλιος
γιὰ νὰ τὶς ἀσωτέψει, ξεφωληάζουν.

ΕΥΧΗ

Εὐλόγησε τὰ δάκρυα ποῦ τρέμουν
ἀνάμεσα στὰ τσίνορά σου
κι' ἔχουν τὴ γεύση ἀπ' τὸ μέλι καὶ τὸ χῶμα.

Στὸν ἀπληστο ἀμφορέα φύλαξέ τα
τῆς καρδιάς σου,

σὲ κάθε βῆμα χύνε τα
ἄν θῆς στὰ περιβόλια σου
ὁ θεῖος σπόρος νὰ βλαστήσει πλούσιος.

ΥΔΡΟΧΟΟΣ

Αβρὸ ποῦσαι ἀγόρι ὡς προτείνεις
τὸ δροσερὸ νερὸ στὸ συντριβάνι,
μοιάζεις μὲ Γανυμήδη εὐτυχισμένο.
Στῆς ἀμβροσίας τὸ χεῖμαρρο θαρρεῖς,
ὁ οὐρανὸς ἀνοίγει τὰ βελούδα του
θεῖα πιτὰ νὰ κατεβάσει.

Στὸν παφλασμό του ὁ κόσμος τραμπαλίζεται,
τὸ ἔγρο σου χαμογέλιο εἶναι τὸ πρῶτο
τῆ δίψα ποὺ γιατρώνει,
ξαφνικὸ νότισμα σὺς μέρες μας ποὺ τρέχουν.

Ἐναν καιρὸ γεμάτο ἀπὸ νερὸ
ἢ κίνησή σου μοῦ θυμίζει.
Καὶ νύχτες βροχερὲς ποὺ ὑψώνουν τὰ κορίτσια
τὰ δάχτυλα στὰ μουσκεμένα τους μαλιὰ
λαθραῖα δάκρια νὰ σφουγγίσουν.

Κυλᾶ γοργὸ ξεχειλισμένο τὸ ποτάμι,
στῆ μαρμαρένια κούπα τῶν χειρῶν σου
πίνουν οἱ στρατοκόποι
μὰ βλάστηση ἀναπάντεχη ἀπὸ ψιλὲς νιφάδες.

ΠΑΡΘΕΝΑ

Εμπρὸς κορίτσια μὲ τὸ κατάσπρο φουστάνι!
Ἦρθε ὁ Σεπτέμβρης χλιαρὸς
ἀνάβουν σὺς βουνοκορφές τὰστέρια
καὶ τὰ σταφύλια τὰ λεπτόφλουδα ὀριμάζουν.

Αφήστε τὰ σοκάκια τῆς ομίχλης
καὶ τὲς κνυέλλες στὰ προάστεια,
σᾶς θέλει ἡ Παναγία στῆ λιτανεία.

Μοσκοβολοῦν στῆ λεωφόρο οἱ φλαμουριές,
βομβοῦν οἱ στερονές μέλισσες : βραδιάζει.
Πηγαίνετε λοιπὸν!
Ὁραῖα ποῦναι τὰ κορίτσια
μὲ τᾶσπρα τους τὰ πέπλα στὸ κεφάλι,
πόσο ἢ γῆ λαφρώνει
σὰν τραγουδᾶνε χορωδία.

ΤΡΑΓΟΥΔΑΚΙ

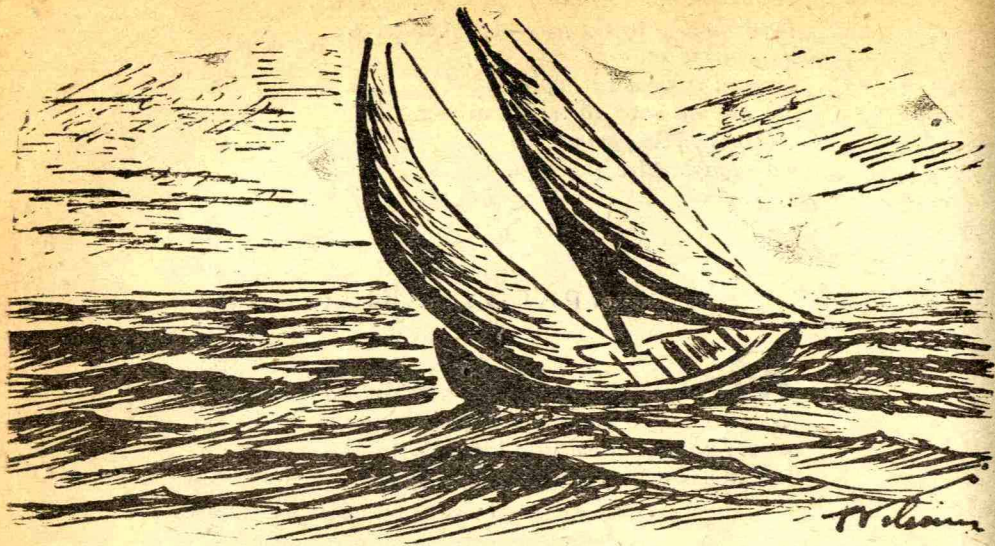
Μὴ σκιάζεσαι τὸν πάταγο τοῦ ἀνέμου
ἄπνη νύκτη, ὁ δρόμος σου ἀπὸ πέτρες
εἶναι λαμπρὸς πολύτιμες καὶ λέξεις
καὶ ποικιλία τὸ βῆμα σου ἀπὸ ἤχους.

Ἐγὼ σὰκολοιθῶ φαιδρὸ κορίτσι
μ' ἐμπιστοσύνη.

Μὴ σκιάζεσαι, τὸ χράρι τοῦ ποδιοῦ σου
τὲς στάλες τῆς δροσιάς καὶ τὲς φωτιές μερώνει,
τὲς ὄρες, καὶ τὴν ἁρμονία ἀκόμα
τοῦ τραγουδιοῦ ποὺ πίστεψε σὲ σένα.

Μεταφρ. ΡΙΤΑ ΜΠΟΥΜΗ ΠΑΠΑ

ΠΥΡΙΝΟΣ ΔΡΟΜΟΣ*

ΝΟΥΒΕΛΛΑ

Είχαμε βάλει πλώρη για τὸ λιμάνι νὰ πάρουμε νερό, νὰ θεωρήσουμε τὸ βιβλίο καὶ νὰ φύγουμε. Ὁ χώρος τῆς ὑδροληψίας. Δένουμε προσωρινά, γεμίζουμε τὰ νεροβάρελα μὲ τὶς μάνικες ὕστερα χαζεύουμε. Ἄλλοι βγαίνουν στὴ στεριά, πρῶτος ὁ καπετάνιος, πᾶει νὰ βιζάρει τὸ βιβλίο. Ὁ φύλακας τῆς ὑδροληπτικῆς ὑπηρεσίας σκούζει σὰν κρεμανταλάς: «Ἐδῶ δὲ μπορεῖτε νὰ μείνετε, ἐδῶ εἶναι μονάχα γιὰ νερό».

«Πέντε λεπτά, μονάχα γιὰ μιὰ ὑπογραφή».

«Στὸ διάλογο, θέλετε νὰ βρῶ τὸ μπελά μου φτωχὸς ἄνθρωπος, νὰ χάσω τὴ θέση μου... Ἔσεῖς θὰ μὲ πληρώσετε; Ἔσεῖς;».

«Ἄνθρωπέ μου τοῦ λέγαμε μὴν κάνεις ἔτσι, δὲν σὲ σφάξαμε» μὰ ποὺ νακούσει, κι ὅσο περνοῦσαν οἱ ὄρες φρένιαζε. Καὶ μεῖς τὸ εἶχαμε ρίξει στὴν ἀδιαφορία, στὸ σεργιάνι ἢ φουμαρίζαμε. Βουρκονεριά, ὄλο μυάσματα καὶ πυρετό. Μᾶς εἶχαν ρίξει μέσα στὸ στόμα τῆς πανούκλας. Ἄγαναχτισμένοι, σκίζουμε τὰ ρούχα μας. Ἐγὼ κι ὁ φοιτητῆς ὑποψιαζόμεστε καινούρια μπλόφα τοῦ καπετάνιου, καθυστερεῖ γιὰ νὰ μὴ φύγουμε σήμερα. Μπορεῖ νὰ μὴ θέλει νὰ μᾶς πάρει μαζί μὲ τὸ πλήρωμα καὶ δὲν τὸ λέει. Ὁ μηχανικὸς παίρνει τὸ λόγο, προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσει τὸν καπετάνιο, ξέρει ὅμως πὼς ἔχει ἄδικο καὶ μασάει τὰ λόγια του. Ὁ λοστρόμος σωπαίνει, κάνει τὸν ἀδιάφορο, καταβάθος ὅμως εἶναι ὁ πιὸ εὐχαριστημένος ἀπ' ὄλους γι' αὐτὰ ποὺ γίνονται. Περρασμένες τρεῖς ἔρχεται ὁ καπετάνιος κατακόκκινος σὰν τὴ φωτιά ἀπὸ τὸ λιμπύρι, ἀπὸ τὸ τρέξιμο καὶ τὸ θυμὸ. Τί ἔχει; Κανεῖς δὲν τολμάει νὰ ρωτήσῃ. Βλέπει τὴν ταραχὴ πάνω στὸ καράβι, πρόσωπα ἀγριεμένα, μάτια φλογισμένα καθὼς τὰ χτυπάει ὁ ἥλιος τοῦ μεσημεριοῦ ποὺ πέφτει πάνω στὰ πηχτὰ μαῦρα λοσπονέρια, χρῶμα καὶ ἄχνα λυωμένου μολυβιοῦ.

Κόβει δυὸ τρεῖς βόλτες ἀνήσυχα, ὕστερα φωνάζει χοντρά:

«Ἐμπρός, λύστε τοὺς κάβους. Σαράντο, ἀργὰ δεξιά».

Ἄνοιγω τὰ μάτια μου καθὼς εἶμαι ξαπλωμένος πάνω στὰ τσουβάλια κάτω ἀπὸ τὴν ἀντένα, κοιτάζω ἕνα γύρω καὶ δὲ μπορῶ νὰ τὸ πιστέψω πὼς ταξιδεύουμε στ' ἀνοιχτά, πὼς εἶμαστε κιόλα κάμποσα μίλια ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι.

Ὁ Θεοδωράκης δένει κόμπους, παίζει μὲ τὸ σκύλο τὸ Φρίντο ὕστερα κάνει ἀστεῖα μὲ τὴν ἀδερφή τοῦ φοιτητῆ τῆς Λία. Αὐτὴ τὸν μαθαίνει τώρα νὰ διαβάσει καὶ ὁ λοστρόμος δὲν ξέρει πὼς νὰ κρύψει τὴ χαρὰ του. Πάνω στὴν κοιβέρτα, ὁ Σωτήρης ποὺ ἔχει τὴν ξανθιά γυναίκα μὲ τὴν πιζάμα, τὴν περᾶζει πολὺ ἢ θάλασσα, κυνηγᾷ τὸ Μαυροειδῆ μ' ἕνα λαδωμένο στουπὶ τῆς μηχανῆς. Ὁ ἄλλος διαμαρτύρεται καὶ τσιρίζει λὲς καὶ τὸν πνίγουν. Ὁ μηχανικὸς ἄφισε κάτω τὸ Γρηγόρη τὸ βοηθὸ καὶ κυνηγᾷ τὸν Ἄλέκο τῆς Μποντικιέρα. Τοῦ Γρηγόρη τοῦ ποῦναι πολὺ τὸ δόντι του, εἶναι ὀλόπριστο, τότε λυπάσαι νὰ τὸνε βλέπεις καθὼς σφίγγεται ἀπὸ τὸν πόνο. Ἄνάστατο τὸ καράβι, ὁ καπετάνιος ποὺ νὰ προσέξει τὴ φασαρία, ἔβγαλε τὸ μπλὲ κουστουμί του καὶ γυρνᾷ μὲ τὴν πιζάμα του. Σεργιανίζει. Ξένοιαστος, βαθύπλουτος ἰδιοκτήτης μοιάζει πάνω στὸ κότερό του ποὺ ταξιδεύει γι' ἀναψυχή. Σὰν παιδιὰ εἶναι ὄλοι τοὺς ἐπάνω στὸ Μίνρουμπυ, ὄλοι ἀπὸ τὸ μούτσο ἴσαμε τὸ λοστρόμο, ξέρουν πόσο κάνουν τὰ μισὰ τῆς χιλιάδας.

Καὶ ἅμα πλησιάσαμε τὸ πρῶτο νησὶ ἔβγαλε ὁ καπετάνιος τὴν πιζάμα του καὶ φόρεσε τὰ γαλόνια του καὶ τὸ κοντὸ παντελονάκι μὲ τὰ ἄσπρα παπούτσια καὶ τὶς ἄσπρες κάλτσες ποὺ τὶς ἔδενε κάτω ἀπὸ τὸ γόνατο. Καὶ ἡ Λία ἔλεγε στὸ Θεοδωράκη γὰ τῆς κάνει ἕνα σκέρτσσο καὶ ὁ Θεοδωράκης κουνιόταν σκερτσόζικα, ἔκλεινε τὸ δεξί του μάτι, εἶταν ἀπόλαυση.

«Ἐγὼ εἶμαι τσαγκάρης, δὲν εἶμαι θαλασσινός». Ἡ φωνὴ τῆς Μποντικιέρας εἶναι ψιλὴ καὶ τσιριχτή, σκίζει τὸν ἄερα, ἔρχεται καὶ τρυπώνει στὰ ροῦχα καὶ στὰ σκοινιά. Ὁ μούτσος κλείνει τώρα τὸ ἄλλο μάτι.

«Τότε βάλτε στὸ καπέλο σου ἕνα καλαπόδι καὶ ὄχι ἄγκυρα» τοῦ φωνάζει ὁ Μαυροειδῆς.

«Καλοτάξιδο καράβι» λέει κοροϊδευτικὰ ὁ λοστρόμος «ἕνας συμπάρος κουνήθηκε μιὰ μέρα καὶ μπατάρισε».

«Γιὰ ὀμορφιά τὴν ἔχεις τὴν ἄγκυρα;».

«Παρακαλῶ».

«Τὰ τζίνια σου Γιάνκο μου. Μὴν τοῦ χαλνᾶτε τὴν καρδιά». Παρακολουθεῖ τὴ μικρὴ Λία. Τί ἐντύπωση θὰ τῆς κάνει τὸ ἀστεῖο τοῦ συμπάρου; Τίποτα. Ἄφοβο κορίτσι ριψοκίνδυνο, διαβολοκόριτσο, δὲ θυμίζει καθόλου τὴ Στασινὴ πάνω στὸ Λαφονήσι ἂν κι ἔχουν μερικὲς παιδικὲς ὁμοιότητες, ὄλα τὰ παιδιὰ ἔχουν τέτιες ὁμοιότητες. Ἡ Στασινὴ εἶτανε παιδί τῆς φύσης, ἡ Λία εἶναι παιδί τῆς πολιτείας, κι οἱ δυὸ ὅμως ἔχουνε κάτι ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὁ καπετάνιος τῆς βάζει στὸ κεφάλι τὸ μπερέ του, τὴ χαιρετᾷ στρατιωτικὰ. «Διατάξετε πλοῦ-αρχε». «Ὅλοι στὶς ἀντλίες...», τὸ μικρὸ διαβολόπαιδο χοροπηδαεῖ, ὁ καιρὸς εἶναι πρᾶος. Εἶναι ὠραία νὰ λικνίζεσαι καὶ νὰ λαγοκοιμάσαι μὲ τὸ σκόρτσσο σ' ἕνα ράντζο δεμένο στὰ μπόρντα τῆς πρύμνης ὅπως ἔκανε ὁ Στρατῆς ὁ ἀδερφὸς τῆς Λίας. Διαβάσει ἐκεῖ ἕνα φυλλάδιο. Τί λέει; βυθίζομαστε; «Ὅλοι στὶς μπόμπες!». Τώρα μπορεῖς νὰ ταξιδεύεις μ' ἕνα χάρτινο παραβάκι, γουρλώνει τὰ μάτια, γελάει μέσα του, δὲν εἶναι καλὰ τὸ κορίτσι, τὸ χτύπησε ὁ γαλάζιος ἄνεμος, ξαναγυρίζει καὶ χύνεται σὰν τὸ ρυάκι μέσα στὴν ἀγκαλιά τῆς θάλασσας. Πᾶνε τὰ βάσανα. Ὁ καπετάν Κώστας ποὺ τότεν βλέπει σ' αὐτὴ τὴ θέση τοῦ φωνάζει: «Δὲν εἶσαι καλὰ ἐκεῖ πάνω, πιὸ ὕστερα θάχουμε ἄγαρμπο μπότζι, κατέβα κάτω καλύτερα». Μὰ αὐτὸς θέλει νὰ κάνει τὸν ἄφοβο καὶ θὰ φουντάρει καμιά ὥρα ἀπὸ τὴν πρύμνη καὶ θὰ τὸν ἀλέσει ἢ προπέλα, ποὺ τρώει τὸ νερὸ μ' ἕνα ἄγριο ρυθμὸ καὶ ἀφίνει πίσω τῆς τὰ ἀφρι-

σμένα σάλια της. Ὁ Θεωράκης κουνιάζει στὰ ξάρτια, κάνει ἀπὸ κεῖ τὸν καπετάνιο, δίνει ἕνα σωρὸ παραγγέλματα, ψιχαλίζει τὰ μούτρα μας μὲ τὰ σάλια του, ρίχνει τὸ ἕνα παράγγελμα μὲ τὸ δεξί του χέρι, τὸ ἄλλο μὲ τὸ ἀριστερό. Φράπ! Τὴν τρώει κατακέφαλα ὁ Μῶρος. «Κερατά, ἂν ἀνεβῶ ἀπάνω θὰ σοῦ γανώσω τὸν κῶλο». Δίνει τὸ σημά του κινδύνου μὲ τὸ φτιάρι, τὸ ἀνεμίζει γύρω ἀπὸ τὸ κεφάλι του. Ἡ φωνὴ τοῦ καπετάνιου. Κόβεται στὴ μέση ὁ καυγὰς τοῦ Μῶρου μ' ἕνα παιδί δέκα χρονῶν. «Ἐκεῖ ἐξέπεσες κακομοίρη;». Ὁ καπετάνιος λέει: «Φέρε τίς σκότες ρε Μποντικιέρα εἶναι κάτω στὸ ἀμπάρι τῆς πλώρης καὶ χαλεύει. Βγάξει τὸ μισιδι του ἀπὸ τὴ μπούκα τοῦ ἀμπαριῶ ἴδιος λαδοποντικός, τὸν τράβηξαν μὲ μιὰ τοιμπίδα μέσα ἀπὸνα βόθρο. «Μίλησες καπετάνιε;». «Τίς σκότες, ρε κερατά, ποῦ ἔχεις τ' αὐτιά σου». Τὸ ζμπάρι τὸν ρουφάει πίσω σὰ μπόμπα ἀλλὰ προκάνει ὁ Μαυροειδής. Τρώει μιὰ σβερκιά ἀπὸ τὸ χοντρόχερό του, δὲ βγάξει μιλιὰ ὁ Ἀλέκος, ψάχνει γιὰ τίς σκότες καὶ ὁ Θεωράκης γιὰ νὰ δείξει τὴ χαρὰ του κάνει τοῦμπες πάνω στὰ τσουβάλια. Σαλτιμπάγκος.

«Ζόρικη δουλιὰ ἢ θάλασσα».

«Τὰ ξάρτια μπουσκάρουν».

«Τὰ φερμάρισα, δὲν πιάνουν». Ὁ Χαραλάμπης σκουπίζει τὴ μύτη του μὲ τὸ ἀνάποδο τοῦ χεριοῦ του, καθὼς πασκίζει νὰ φερμάρει τὰ ξάρτια καὶ νὰ κατσάρει τίς σκότες.

Ἔχουμε σηκώσει τίς δυὸ ράντες τῆς πλώρης καὶ τὸ φλόκο. Τὸ μπριγκαντίνι δὲν τὸ σηκώσαμε. Τὴν ἀντένα τὴ φέρνει ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ ὁ ἀέρας, δουλεύει σὰ μποτζαργάτης, θερίζει. Σκύβουμε κάθε φορὰ τὰ κεφάλια μας γιὰ νὰ μὴ φᾶμε καμιὰ καὶ μείνουμε στὸν τόπο, καὶ κάθε φορὰ δένουμε τὴ σκότα πότε ἀπὸ τὸ δεξί πότε ἀπὸ τὸ ζερβὶ παραπέτο. Τὸν ἔχουμε στὴν πρύμνη, ὄχι ὅμως ὀλόπρυμα ἀλλὰ στὴν ἀριστερὴ μᾶσκα καὶ ἀρμενίζουμε σχεδὸν ἀλακάπα. Σούρουπο στὸ νησί. Φουντάroume ἐνῶ πᾶμε κόστα καὶ πλευρίζουμε. Βγαίνουμε στὴ στεριά, ὁ Στρατής, ἐγὼ κι ἡ ἀδερφή του. Τραβᾶμε στὴν ἐξοχή, ζεστός καιρός, ἢ θάλασσα πήχτρα, ὁ ἀέρας μαϊνάρισε γιὰ καλὰ, ὁ ἥλιος καίει. Ζέστη, σκόνη, τζιτζίκια, ἄλογα στὰ χωράφια, χωριάτες, λιγοστοὺς συναντοῦμε μὲ πλατιὲς ψάθες ἢ μὲ ἄσπρες μαντίλες. Μιὰ γυναίκα στ' ἀμπέλι, ἕνα παλιὸ ἀρχοντικὸ ρεποθέμελο, στέκεται ἀντίκρου μας στὸ πείσμα τοῦ καιροῦ, δὲ φωνάζει, μ' ἕνα ρημαγμένο πάρκο, κισσοί, παγκάκια, πλάκες, ὅλα μισοφαγωμένα, οβυσμένα. Οἱ ἄρχοντες τοῦ σπιτιοῦ, τὰ πουλιά, τὰ φιδόχορτα, οἱ νυχτερίδες, τὰ ἀνεμόχορτα, τὰ γαῖδουράγκαθα, τὰ ἀγριολούλουδα, ἔπνιξαν τὴ φωνὴ τοῦ μικροῦ νεκροταφείου κοντὰ στὴ θάλασσα. Οἱ σταυροὶ ἔχουν ταφεῖ μέσ' στὰ ξερὰ χόρτα ποῦ φύτρωσαν ἀπὸ τὰ σώματα καὶ ψήλωσαν δυὸ μπόγια. Διαβάζουμε ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰ στάχια καὶ τὰ ἄγρια ἄνθη τῶν τάφων: «Γεώργιος Γούτης ἐτῶν 84 ἀπεβ. ἐν ἔτει 1893». «Μαρία Σαρρῆ ἐτῶν 6 ἔγεν. 1908, ἀπεβ. 1914». «Ἐλένη Νικίτα ἐτῶν 17... ρόδον τοῦ ἀνέμου...».

Ἦστερα εἶταν ἕνα βράδυ, κάτω ἀπὸ τίς φυστικές, στὸν ἴσκιο τῶν παλιῶν τοίχων ποῦ προστατεύουν τίς ἰδιωκτησίες. Πλάι στοὺς φράχτες, τὸ χῶμα μουσκεμένο ἀπὸ τὴ βραδυτὴ δροσιά τῶν ἀμπελιῶν καὶ τῆς θάλασσας καὶ στὴν παραλία ἢ νύχτα περπατοῦσε μὲ ἀργὰ σιγανὰ βήματα. Σιωπὴ νὰ μὴ ξυμνήσομε τὴ νύχτα. Κόσμος γύρω ἀπὸ τὸ καράβι, περιεργο πῶς τὸ κοιτάζει, ποτὲ ὡς τώρα στὸ νησί ἕνα τέτιο σκαρὶ δὲν ἄραξε. Τίς πρωτῆνες ὄρες ἀκοῦμε ποῦ γυρνάει τὸ πλήρωμα μεθυμένο. Οἱ ἀγριοφωνᾶρες τοῦ Σωτήρη καὶ τοῦ Καπετάνιου πέφτουν στὸν ὕπνο μας σὰν βρεγμένα μπαλόνια ἀπὸ παραβόσκιο. Πονοῦμε. Μονάχα ὁ καπετάν Κώστας μὲ τὸ Θεωράκη καὶ μὲ τὸ σκύλο ἔχουν μείνει πάνω στὸ καράβι. Ἀποβραδὶς εἶχανε τσακωθεί ὁ Μαυροειδής καὶ ὁ Σωτήρης ὁ δίοπος γιὰ τὴ βάρδια, πάντα αὐτοὶ οἱ δυὸ τους καυγαδίζανε γιὰ τὴ

βάρδια, ὁ Σωτήρης κατηγοροῦσε τὸ Μαυροειδὴ πῶς τὸστριβε πάντα καὶ ποτέ του δὲ φύλαξε καὶ ὁ ἄλλος πάλι τὰ ἴδια ἔλεγε γιὰ τὸ δίοπο. Ποιὸν νὰ πιστέψεις; Ὁ καπετάν Κώστας δὲν πονοκεφαλοῦσε, ἔβρισκε γρήγορα τὴ λύση, καθόταν ὁ ἴδιος βάρδια καὶ τοὺς ἔστελνε στὸ διάβολο καὶ τοὺς δυὸ.

Ὁ φοιτητής, ἡ ἀδερφή του κι ἐγὼ κοιμόμαστε πάνω στὰ τσουβάλια κάτω ἀπὸνα φεγγάρι ποῦ ταλαντευόταν σὰν σκοινοβάτης, εἶχε μεθύσει μαζί μὲ τοὺς ναῦτες ποῦ ἔκαναν ἀστεία πάνω στὴν τραβέρσα, πῆρε μάλιστα ὁ Ἀλέκος μιὰ βουτιά στὴ θάλασσα, τὸν ἔσπρωξε ὁ Σωτήρης ὁ πιὸ μεθυμένος. Τοῦ ἔριξαν ἕνα παλαμάρι καὶ ἀνέβηκε στὴν πρύμνη σουρώνοντας. «Τώρα εἶσαι σωστὴ Μποντικιέρα» τοῦ φώναζαν, ἔφασε καὶ μιὰ καρπαζιά ἀπὸ τὸν πλοίαρχο. «Γιὰ νὰ μάθει νὰ πίνει καὶ νὰ παίρνει ντούζ». Λέμε ἱστορίες γιὰ νὰ περάσει ἡ νύχτα, τὸ φεγγάρι χορεύει στὰ σκοιινιά, πᾶμε γιὰ τὴ γιόμοση. Ἀνάμεσα στὸν ἀδερφό της καὶ σὲ μένα κοιμάται ἡ μικρὴ Λία, βλέπει ἀγγελικὰ ὄνειρα καὶ γελᾷ, ἀπλώνει τὰ χέρια νὰ πιάσει τὸ ὄνειρο, ὁ ἀνεμος τῆς νύχτας παίζει μὲ τὰ μετὰξίνα μαλλιά της. Στίς τέσσερις τὸ πρωτὶ σαλπάρουμε, τὰ χέρια της εἶναι γύρω ἀπὸ τὸ λαιμὸ μου, γελᾷ, «ἔτσι κοιμήθηκα ἀπόψε; Ἔνα τεράστιο λευκὸ πουλὶ εἶχε κατεβεῖ καὶ καθόταν πάνω στὴν ἀντένα». «Θὰ εἶταν τὸ φεγγάρι Λία ποῦ ἔγινε πουλί». «Ὁχι λέει δὲν εἶταν τὸ φεγγάρι, εἶταν ἕνα μεγάλο ἄσπρο πουλί». Νομίζει πῶς τὸ βλέπει ἀκόμα πάνω στὴν ἀντένα.

Ὅταν στρίψαμε τὴ πούντα συναντήσαμε μιὰ ψαροπούλα κι ἀγοράσαμε ψάρι. Πίσω μας ἔχουμε δεμένη μιὰ ἄλλη ψαρόβαρκα. Δυὸ ἄντρες κι ἕνα μικρὸ παιδί, τὸ παιδαρέλι διασκεδάζει μὲ τὸν ἄσπρο ἄφρο ποῦ ἀφίνει πίσω ἢ μπροσά μας. Χώνει τὸ χέρι του μέσ' στὸ ἄσπρο ποτάμι καὶ χαίρεται τὸ νερό. Ἦσυχά καθόνται οἱ ἄντρες στὸ πίσω μέρος τῆς ψαροπούλας, μὲ τὴ ρεμούρκα γλυτῶνουν τὸ κουπί καὶ εἶναι φχαριστημένοι, ὁ ἕνας μάλιστα καπνίζει μὲ ραχάτι. Φέρνουμε μεγάλη βόλτα γιὰ νὰ μὴν περάσουμε τὸ κανάλι, ποιὸς ξέρει γιὰ πιά αἰτία, πηγαίνουμε σχεδὸν γιαλὸ. Μποτζάroume πολὺ λίγο, σχεδὸν ἀνεπαίσθητα, εἶμαστε ἀκόμα μέσ' στὸν κόρφο. Καθόμαστε πάνω στὰ τσουβάλια, κι ἀκοῦμε τίς ἱστορίες τοῦ καπετάν Κώστα τοῦ λουστρόμου ποῦ εἶταν ναύτης τ' ὄκεανου. Οἱ ἄλλοι εἶταν τῆς Μεσόγειος, «τοῦ γλυκοῦ νεροῦ». Διαμαρτύρεται ὁ Χαραλάμπης ὁ Παλαμισμένος, αὐτὸς εἶναι Αἰγινίτης κι ἔχει τὴν κούνια του στὴ θάλασσα. Κι ἡ Μποντικιέρα εἶναι ὕδραϊος μὰ δὲν κοιτάει νὰ μιλήσει, ἔχει δηλώσει πῶς εἶναι τσαγκάρης. Ἦστερα λέει: «Καράβι νὰ σοῦ πετύχει, ἔχει ἕνα ψιχάλι καρένα, δὲν εἶναι γιὰ ἀνοιχτὲς θάλασσες, ἀλλὰ μονάχα γιὰ κανάλια, ποταμοκάϊκο, ἀγιοβασιλιάτικο». Ξύνει τὸ σβέρκο του ὁ λουστρόμος, φτιάνει τὴν τραγιάσκα του, τραβάει ἕνα νεφέσι καὶ λέει:

«Ταξιδεύαμε τότες κάτι δευτέρα λιμάνια, Πόρτο Ἀλέγκρο, Ντεστέρο, Μπάχια μὲ κατευθύνση γιὰ τὸ Πόρτο Ρίκο γιὰ τίς Βερμούδες, πηγαίναμε μὲ στίμη καὶ μὲ πανιά. Χοντρή θάλασσα. Καὶ τὸν εἶχαμε δεξιὰ καὶ εἶχαμε γεμίσει νερά. Ἀδύνατο νὰ βάλουμε τὸ καράβι πάνω στὸ δρόμο τῆς ρότας, καργάραμε τίποτα, καὶ κάναμε νερά. Πεσμένοι ὄξω γιὰ ὄξω, ἢ καρένα μας καθάλουσε τὸ ἄλογο τῆς χούνας κι ἡ ἔλικα πολλές φορές δούλευε στὸν ἀέρα. Ὁ καπετάνιος φωνάζει νὰ πᾶμε στίς ἀντλίες, ποιὸς κουνάει, ἔχουμε κολλήσει σὰν χταπόδια στὸ ἄμπουρο, ὅστερα τρώμε μιὰ κατάπλωρα καὶ πᾶμε ἀπὸ τὴ μιὰ μὲ πάντα στὴν ἄλλη. Ἔχουμε κι ἕνα ναύκληρο μισοκερῆτη, καλὸ σκαρὶ, κινάει νὰ πάει στὴ μπόμπα, πιάνεται ἀπὸ τὰ ρέλια, πῶς διάολο κόβεται ἢ μπούμα καὶ τὴν τρώει στὸ κεφάλι. Ξεψύχισε σὲ λίγες ὄρες, κρίμας τὸν ἄνθρωπο. Εἶχε ἕνα ὄμορφο κορίτσι καὶ τὰ τελευταῖα του λόγια εἶταν: «Τὸ κορίτσι μου». Ποῦ τὸ εἶδαμε ἐμεῖς τὸ κορίτσι του;

Καβατζάroume τὸν κάβο, σωπαίνει ὁ καπετάν Κώστας, δεξιὰ μας ἢ Ἦδρα, μπαίνουμε στὰ κρητικὰ νερά, ὁ ἀέρας δυναμώνει. Φρεσκάρει καὶ τὸν

έχουμε μονόπαντα, Στο τιμόνι είναι ο Χαραλάμπης και μανουβράρει. Έχουμε σιγάρι και τη σημαία, κλαπαταρίζει στο τιμπουκι του πρυμίου άλμπουρου. Το καράβι δεν είναι καλοπατημένο και σκαμπανεβάζει και κάνει μεγάλο μπότζι. Ο καπετάνιος άνεβαίνει στην πρύμνη.

«Πάρε γραμμή, φωνάζει στο Χαραλάμπη, πάρε γραμμή επάνω στο μαστούνι και άδε τις μανουβρες. Κράτει Σαράντο. Νά όρτσάρουμε... Καλά είσαι. Λέβα λιγάκι ρε Μαυροειδη και μη ρεμπεύεσαι. Ο διάλογος νά σε πάρει, τώρα έπιασες νά κάνεις τη χωρίστρα σου»; Και πάλι. «Δεν παίρνεις κόβο ρε Μαυροειδη πανάθεμά σε»;

Και ο Θεωράκης πάνω στα ξάρτια χαιρέται που γράφει μισό σχεδόν κύκλο στον άερα και κάνει τον παρατηρητή.

«Πλοιο έν θψει... Άνεμοι βορειοανατολικοί».

«Κατέβα από κεϊ πάνω μη σε δώ στη θάλασσα και έλα νά φερμάρεις τις σκότες, δε βλέπεις που μποσκάρησαν»;

«Καλά είναι οι σκότες, οι ζουρλοι θέλουν φερμάρισμα». Κάνει νά σκαλώσει στην άντένα, ο πατέρας του δε βαστάει, βγάζει το πέτσινο ζωνάρι του. «Κερατά άν δεν κατεβείς που σου μιλάω, θα σε κρεμάσω στο μακαρά νά σε φάνε τα κοράκια». Κατεβαίνει στο φτερό ο μοϋτσος, Γλυστράει ίσια κάτω στο άλμπουρο μά δεν πάει για τις σκότες, χώνεται στις άναμεισάδες των τσουβαλιών κάτω από μιά κουβέρτα. Γρήγορα του περνάει ο θυμός του καπετάν Κώστα και δεν τον χτυπάει.

Το πλήρωμα είναι άλέστα, ο καιρός όσο βραδυάζει άντι νά λασκάρει δυναμώνει. Δεν είχαμε γάμπιες ή σταυρωτές, κάτι που έμοιαζε σαν φλίσι μά δεν είταν. Πηγαίναμε με τη μεγάλη ράντα του πλωριού, αυτή είταν ή μαίστρα μας, με το φλόκο και τον κόντρα-φλόκο, και με την πρυμιά ράντα και το μπριγιαντίνι. Κοντά στα ρέλια καθόταν ο σκυλος και γαύγιζε τη θάλασσα. Έρχεται πάλι ο καπετάν Κώστας κοντά μας, είχαμε πιά όρθοπλωρίσει και μās ράντιζε αλλά τί νά κάναμε; «Πονενομαίστρος λέει το βράδυ θα τον έχουμε Μαίστροτραμοντάνα και θα χορέψουμε». Σε λίγο πάλι λέει: «Νάχαμε λίγες κάσουλες βραστές, άς είταν και πετροψαρα, χτένια, τα άτιμα σου κάνουνε μιά κακαβιά...» Γυρνάει τα μάτια του στη θάλασσα. «Ο τόπος έδω έχει σφουγκάρι, σκυλοδουλιά νάσαι βουτηχτής, νά πρέπει νά κατεβαίνεις είκοσι μέτρα και νά σε κατεβάσουν είκοσι πέντε Έσκαζε το λοιπόν ο άνθρωπος και τότε θάβαμε στην άμμο. Το ρίχναμε νερό αλλά τίποτα, πρισκόταν προσίνιζε... Πόσες φαμίλιες όρφάνεψαν στην Αίγινα, στο Κρανίδι. Σφουγκαράδες Καλιμνιώτες έρχόντουσαν και πηγαίναμε στο Κρητικό Πέλαγο, στη Μπαρμπαριά, στη Μπεγκάζη. Τα δικά μας τα νησιώτικα είναι πιο καλά αλλά λίγα. Είτανε λέει κολαουζέρης». Κάθε τόσο κόβει την όμιλία του και ξαναρχίζει από άλλου.

«Ο άστακός το λοιπόν κάθεται μέσ' στο θαλάμι του, μόλις δεϊ το ροφό παθαίνει συγκοπή, ο βουτηχτής τότε βλέπει στο θαλάμι, άρπάζει τη δελφινιέρα και τότε καμακιάζει». Ο Μαυροειδής μπήκε στη μέση είπε πως έρχόταν Κρανιδιώτες με μηχανοκάϊκα. Που τάβλεπε. Ύστερα κλείνει πονηρά το ένα του μάτι. «Αυτός βρώμισε και σκουλίκιασε γιατί τάβαλε με τον Άη-Γιώργη, είχε ένα μαστούνι γεμάτο λίρες, ήθελε νά του το βάλουν στο μνήμα. Μιά μέρα ο γιός του θέλοντας νά δείρει το παιδί του, έσπασε το μαστούνι και πετάχτηκαν οι λίρες. Η μάνα του είτανε του Ψύλλα κόρη που είχε μπρατσέρες, έκανε βενζινοκάϊκα ένα φεγγάρι. Έξι άδέρφια και οι έξι έπιστήμων, ο ένας Προμηθέας, ο άλλος Πειραϊκός, ο τρίτος βγήκε από τη Μηχανική Σχολή Ναυστάθμου... Και ποιόνε βλέπω προχθές; το γέρο Κύρη, τον είχα πλωτάρχη. Για σου κύρ Ναύαρχε, του λέω, και μου δίνει το χέρι. Με θυμάσαι καθόλου; πως δε σε θυμάμαι, δεν είσαι ό... Του λέω τόνομά μου, με θυμήθηκε. Άχ μοϋ

λέει, νά κλείσω τα μάτια ν' αναπαυτεί το κορμί, νά πάει στο διάολο ή βρώμα ή σάρκα...». Κοιτάζει πάλι τον καιρό. «Μοϋ φαίνεται πως τον κέρδισε ο πουνέντες, ξάνοιξε ο πουνέντες, θα γυρίσει ο καιρός το βράδυ, θα ξαναμπουκάρει». Σηκώνεται τηράει τη θάλασσα και σα νά μονολογεί: «Άπό τα καζάντια πούχομε, από σταβέντο μπορεί κάτι νά τραβήξουμε...» Γυρνάει κατά το Μαυροειδη. «Η άμυαλιά σου δεν έχει όρια, άφίνεις άνοιχτή τη τέντα και τα τσουβάλια ξεσκέπαστα ενώ άρμενίζεις, που άκούστηκε; και τα νεροβάρελα άδετα και κάνουνε τέτια παταγή... Σάν τυφάλογο πηγαίνεις». Κάτι μουρμουρίζει ο Μητσάρας στα δόντια του, βάζει σα νά λέμε φόκο του λοστρόμου για νά λέει. «Άντε νά χαθείς άβανιά σου βγάλανε. Έγώ δεν είμαι δρακόνι καπετάν Κώστα». «Σκάρφη νά πās νά βρείς άμα θα πιάσουμε στεριά, την ξέρεις τη σκάρφη»;

Σουρούπωνε και μπαίναμε πιά στα κρητικά νερά. Τα γνωρίζουμε από το πολυ βαθυ χρώμα τους που πάει προς το μαυρο κατά το βράδυ, τέτια όψη έχουνε οι άνοιχτές θάλασσες, οι γιαλοι που δεν έχουν όρια, τα μεγάλα μπογάκια που βράζουν, άφροκοποϋν, άνοίγουν μεγάλες σπηλιάδες, χούνες, με άνοιχτά στόματα και χείτες σαν ψαράλογο και άσπρα πρόβατα που τα ξερνάνε οι κοιλιές τους και τα σκορπίζουν σε όλο το άπέρανο πλάτος του θαλασσινού κάμπου. Πέρ' από τα βάθη του ώκεανου έρχεται το άγριέμένο λεφούσι, περνάει το στενο του Γιβραλτάρ, χυμάει στη Μεσόγειο, την κάνει άνω κάτω και πάει καλπάζοντας κατά την Άσία. Ο καπετάν Κώστας είναι στο στοιχειό του, ή όργη αυτής της θάλασσας τότε μεθάει, νομίζει πως άρμενίζει στον ώκεανό. Δεν είναι όμως το ίδιο για μās τους άλλους. Αρχίζουμε νά σβαρευόμαστε. Ο καπετάνιος φώναξε το Μαυροειδη νά σκαντζάρει το Χαραλάμπη στο τιμόνι. Το Μινρούμπι χοροπηδάει πάνω στα κύματα παραδέρνει από δώ κι από κεϊ σα μεθυσμένο. Καρυδότσουφλο. Σουρωτή έρχεται ή θάλασσα, πότε στη μάσκα πότε κατάπλωρα το βαράει, το κούνημά του είναι σταυρωτό, νομίζεις που άλέθει το νερό, σα μπαούλο το κάνει και ή κουβέρτα μας σαρώνεται όλοένα άπο τα νερά, άδύνατο νά βάλουμε πλώρη κατά το λεβάντε.

«Άν πάμε σάϊκοι σε στεριά» μοϋ λέει ο καπετάν Κώστας «θα το χρωστάμε στον Άη Νικόλα». Βρωμόκαιρος. Νύχτα. Ο άερας δυναμώνει, από πονενομαίστρο και μαίστρο τότε γυρίζει σκυλοβοριά. Ο γιαλός γίνεται άξαφνα σκοτεινός, μαυρος, άβυσαλέος. Πέφτουμε κάθε τόσο μέσ' στο άνοιχτό στόμα της χούνας που μās καταπίνει μέσ' στη λιμασμένη κοιλιά της και μās ξερνάει στη ράχη του άφρισμένου άλόγου της. Είναι στιγμές που λέμε πως χανόμαστε μέσα στη νύχτα της χούνας. Μά ξάφνου είμαστε πάλι στην κορυφή. Το Μίνρουμπι κάνει φτερά σαν άσπρο γεράκι και ξαναπέφτει μέσ' στα ύγρα σκοτεινά σπλάχνα της θάλασσας, και τοϋτο γίνεται κάθε λεφτό. Τον έχουμε στο πλάϊ τώρα και μποτζάρουμε άγαρμπα. Το μπότζι είναι τόσο μεγάλο που τ' άλμπουρα λίγο θέλουνε κάθε φορά ν' άγγίξουνε στη θάλασσα. Όταν έρχονται οι μεγάλες μπουράσκες τότες είναι άληθινό γλέντι. Όλη ή κουβέρτα σαρώνεται, μπαίνουν από τη μιά και βγαίνουν από την άλλη. Ριχνόμαστε στις άντλίες και στα μπουγιέλα. Το νερό τρέχει από τα μπουνιά.

Για νά μη μās πάρει το κύμα ή για νά μη φουντάρουμε στη θάλασσα με το μπότζι, δεθήκαμε μ' ένα караβόσκοινο στις κολόμπες. Το κύμα χυμάει μέσα, έρχεται από μακριά καλπάζοντας, μουκανιέται σα βώδι ή σα θηρίο της ζούγκλας, καρβαλάει την πλώρη, παστρεύει ότι βρει στο δρόμο του, ξύλα έργαλεία, σκoiνιά, τσουβάλια, νεροβάρελα, βαρέλια του πετρελαίου, τέσσερα μās έχει πάρει και δεν ξέρουμε τί θα γίνει χωρίς καύσιμη ύλη για τη μηχανή και χωρίς νερό.

Ἡ νύχτα προχωρεῖ, τὰ πράγματα γίνονται ὄλο καὶ χειρότερα, τὸ μηχανοστάσιο καὶ οἱ καμπάνες ἔχουν γεμίσει νερά, στὸ ἀμπάρι τῆς πλώρης οἱ τροφές ἔγιναν λάσπη, ἂν ποδίσουμε σὲ κανένα ξερονήσι τί θὰ γίνουμε; Οἱ δύο γυναῖκες ποὺ κοιμόντουσαν κάτω στοὺς ράντζους φώναζαν καὶ ζητοῦσαν βοήθεια. Στὴν κουβέρτα εἶναι μονάχα ὁ καπετάνιος, ὁ λοστρόμος καὶ ἕνας ναῦτης στὸ τιμόνι. Οἱ ἄλλοι κοιμούνται κάτω καὶ ὁ Γρηγόρης ποὺ τὸν ποῦν αἰ τῶρα πιὸ πολὺ τὸ δόντι του ἐπειδὴ βράχηκε, οὐρλιάζει κάτω στὸ μηχανοστάσιο βουτηγμένος μέσ' στὰ νερά ὡς τοὺς ἀστραγάλους. Ὁ καπετάνιος τοῦ φωνάζει νὰ σκάσει γιατί μπορεῖ ἔτσι νὰ μεταδώσει τὸν πανικό.

Τὰ μεσάνυχτα λασκάρησε λίγο ὁ ἀέρας, τὸ μπότηλι λιγότεψε καὶ νιώσαμε τῶρα πιὸ πολὺ μέσ' στὰ διαστήματα τῆς σιγανεμιᾶς τὸ τράνταγμα καὶ τὸ χτυποκάρδι τῆς μηχανῆς ποὺ ἀγωνιζόταν μὲ τὰ κύματα. Ἡ ἐξάτμιση ξεφουσοῦσε σὰν κῆτος καὶ ράντιζε τὸν ἀέρα μὲ τὸ ζεστὸ χνῶτο τῆς καὶ μὲ τὰ σάλια τῆς.

Εἴμαστε ξαπλωμένοι πάνω στὰ τσουβάλια, ἡ Λία ἀρχίζει λίγο νὰ φοβᾶται, ἔχει χωθεῖ μέσ' στὶς κουβέρτες καὶ ὄλοένα φωνάζει τὸν ἀδερφό της νὰ πάει κοντά της. Ἡ σκιά τοῦ ἄλμπουρου γλυστράει καιρὸν καιρὸ στὸ πλάι της, τὸ φεγγάρι χύνεται πάνω στὸ πρόσωπό της καὶ φαίνεται χλωμῆ. Πότε πότε τὴν ἀκοῦς νὰ ρουκουνίζει χωρὶς νὰ ξέρεις τί ἔχει, ἴσως ἀπὸ φόβο. Ὁ ἀδελφός της εἶναι τῶρα πιὸ θαρραλέος καὶ σιγασφυράει καὶ τῆς κάνει ἀστεῖα καὶ τὴ σκεπάζει γιὰ νὰ μὴν κρῶσει. Ἔχει γι' αὐτὴν μιὰ στοργὴ σὰ μάνα. Ἄξαφνα ἡ φωνὴ τοῦ καπετάνιου σκίζει τὸν ἄνεμο καὶ κουρελιάζει τὸν ὕπνο μας. «Ἄλεστα. Ὅλοι στὰ πανιά». Πεταγόμεστε. «Ἔσεῖς νὰ κατεβεῖτε κάτω τ' ἀκοῦτε;» Τραχιὰ εἶναι ἡ φωνὴ του καὶ ἐπιταχτικὴ, πρῶτη φορὰ φωνάζει ἔτσι. Τὸ πλήρωμα ἀνεβαίνει ἀπάνω. Ἀγουροξυπνημένοι τρέχουνε στὶς σκότες. Κοντεύει νὰ μᾶς ξυλώσει τὰ πανιά νὰ μᾶς βγάλει ἀπὸ τὴ ρότα καὶ νὰ μᾶς ζουριάσει.

«Νὰ τὸν πάρουμε τραβέρσα» φωνάζει ὁ καπετάνιος. «Ἐμπρὸς καταπάνω του» φωνάζει κι ὁ Χαραλάμπης. Ὁ λοστρόμος δὲ συμφωνεῖ.

«Ἐγὼ λέω πὼς δὲν πρέπει νὰ στιγκάρουμε ἀκόμα, νὰ μαϊνάρουμε μονάχα τὴν πίσω ράντα καὶ τὸ μπριγκαντίνι καὶ νὰ πηγαίνουμε μὲ τὸ φλόκο καὶ μὲ τὴ μαῖστρα». Τὰ λόγια του τὰ παίρνει ὁ ἀέρας καὶ τὰ σκορπίζει στὴ θάλασσα. Θέλω νὰ τὸν πλησιάσω καὶ πιάνουμε ἀπὸ τὸ ἄλμπουρο, ἀπὸ τὰ ξάρτια, ἀπὸ τὰ ρέλια, ἀπὸ τὰ χερούλια, πᾶω ἀπὸ σκοινὶ σὲ σκοινί, ἀπὸ σκότα σὲ σκότα, γλυστρῶ στὸ ζωνάρι, τὰ νεροβάρελα κυλοῦν πάνω στὴν κουβέρτα καὶ κάνουν ἕνα διαβολεμένο θόρυβο. Ὅλοι οἱ δαιμόνοι, ὄλα τ' ἀγρίμια τῆς θάλασσας ἔχουνε σκαλώσει στὰ σκοινιά καὶ σφυρίζουν τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου. Βουνὰ οἱ φουσκοφερῖες καὶ τὰ κύματα, γκρεμίζονται μέσ' στὶς χοῦνες ποὺ ἄνοιξαν βουλιάζουν καὶ σκάνε. Βράζει ἡ θάλασσα σὰ νὰ ἔχει στὸ βάθος τῆς ἠφαιστειο, τρίζουν τ' ἄλμπουρα, οἱ ἀντένες, βογκάει ὄλο τὸ σκάφος, στενάζει ἀγκομαχάει, συγκορμίζεται.

Ὁ Σωτήρης βρίσκει νὰ κάνει ἀστεῖα ἀκόμα καὶ μέσ' στὸν κίντυνο. Κάθε τόσο τὸν ἀκοῦς νὰ φωνάζει: «Μὴν τὸ πηγαίνεις ἀπὸ τίς γοῦβες μπάρμπα». Ὁ Θεοδώρακης τραγουδάει:

Σὰν πεθάνω στὸ καράβι,

Ρίξτε με μέσ' στὸ γιαλό.

Νύχτα. Τὸ καράβι μας χάνεται καὶ ξαναφαίνεται, πέφτει μέσα στὸ σκοτεινὸ ὕγρὸ χάος καὶ ξαναβγαίνει στὴν ἐπιφάνεια καὶ πετιέται πάνω στὸν ἀφρὸ σὰν ἄσπρο πουλί. Ὁ Θεὸς παίξει μπιλιάρδο μὲ τ' ἄστρα. Μεθυσμένο φεγγάρι, ὁ πάτος μιᾶς γανωμένης καρβάνας, πέφτει μέσ' στὸ ἀμπάρι, μέσ' στ' ὄνειρο

τῆς Λίας, ἕνας ἠλεκτρικὸς γλόμπος χλωμὸς ἀπὸ τὸ κρῦο. Ἡ θάλασσα κι ὁ οὐρανὸς παίζουν ποδόσφαιρο τὴ σελήνη. Ἡ θάλασσα κλωτᾶει τὸ φεγγάρι, ἀνεβαίνει πέφτει ἀπάνω στὰ ξάρτια μας, μπερδεύεται. Γιὰ μιὰ στιγμή τὸ πιάσαμε στὰ δίχτυα μας ἀλλὰ μᾶς ἔφυγε. Τ' ἀστεῖρα πέφτουν βροχὴ ἐπάνω στὴν κουβέρτα. Χαλάζι. Χώνουμε τὰ κεφάλια μας μέσ' στὶς κουβέρτες. Στὴν κορυφὴ στὸ τιμποῦκι μας κάθισε ἕνα καὶ φέγγει σὰν μαργαριτάρι. Θάναι ὁ Σείριος ἢ κανένα ἄλλο διπλὸ ἄστρο. Παίζουμε μὲ τίς σφαῖρες τ' οὐρανοῦ ἔτσι καθὼς εἴμαστε ξαπλωμένοι καὶ ξεχνᾶμε τὴν τρικυμία.

Ἀρχίσαμε νὰ κρῶνουμε, τουρτουρίζουμε, χτυποῦν τὰ δόντια μας ἀπὸ τὸ νερό, ποὺ ἔχουμε φάει. Νιτσεράδες δὲν ἔχουμε, μονάχα ὁ καπετάνιος κι ὁ λοστρόμος φορᾶνε, καὶ τὰ σωσίβια εἶναι λιγοστά. Ζυγῶν τὸν καπετάνιο καὶ τὸν ρωτᾶω μὲ τὸ βλέμμα. Καταλαβαίνει καὶ λέει γιὰ νὰ μὲ καθησυχάσει: «Δὲν εἶναι θάλασσα εἶναι ἀπλὸς κυματισμός». Στὸ φεγγάρι τὸ πρόσωπό του δὲν προδίδει τίποτε ἄλλο ἀπὸ μιὰ μικρὴ νευρικότητα. Ἀπομακρύνομαι, πᾶω καὶ δένομαι στὸ ἄλμπουρο ὅπως πρῶτα, τὸν ἀκοῦω νὰ φωνάζει: «Κατεβεῖτε κάτω ὄλοι, τί διάολο θέλετε στὴν κουβέρτα. Νὰ μείνει μόνο ὁ λοστρόμος, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μαϊνάρουμε, ὁ καιρὸς γυρίζει». Λέω στὸν καπετάν Κώστα: «Νὰ βοηθήσω καὶ γὼ στὰ πανιά;». «Δὲν χρειαζόμεστε ἄλλα χέρια μοῦ ἀποκρίνεται κατέβα τὸ καλὸ ποῦ σοῦ θέλω κάτω στοὺς ράντζους».

Κατεβήκαμε στοὺς ράντζους. Εἶχαμε σηκώσει ὄλα τὰ πανιά. Ἡ μηχανὴ, τ' ἄλμπουρα, τὰ ξάρτια, τὰ σκοινιά, τὰ νερά καὶ τὰ μέταλλα κάνανε ὄλα μαζί μιὰ δαιμονικὴ συμφωνία. Σὰν ἄχερο τὸ χόρευε τὸ Μίνρουμπυ καὶ στριφογυροῦσε. Ἡ ἔλικα μούγκριζε καθὼς ἄλεθε τὸ χοντρὸ νερὸ ποὺ ἔβραζε καὶ ἡ ἐξάτμιση ξεφουσοῦσε σὰν κῆτος. Γερά κρατᾶει τὸ τιμόνι ὁ Μαυροειδής, τὰ μεσάνυχτα ὁ λοστρόμος ἀλλάζει τίς βάρδιες, οἱ ναῦτες εἶχανε πέσει στοὺς ράντζους, κανένας δὲν ἤθελε ν' ἀνεβῆ νὰ πιᾶσει τιμόνι. Ὁ καπετάν Κώστας βρίζει, κατεβαίνει φουριόζος καὶ πιάνει ἀπὸ τὰ μαλλιά τὴ Μποντικιέρα.

«Ἐγὼ εἶμαι τσαγκάρης φωνάζει ὁ Ἀλέκος δὲν εἶμαι τιμονιέρης». «Στὸ διάολο τὸ μούλικο» λέει ὁ Χαραλάμπης.

Σηκώνεται μὲ κόκκινα μάτια, ἀνεβαίνει στὴν πρύμνη καὶ σκαντζάρει τὸ Μαυροειδὴ στὸ τιμόνι.

Ἦστερα ὁ καπετάνιος σημείωσε στὸ ἡμερολόγιό του, τὴν πορεία τοῦ πλοίου τὴν κατεύθυνση τῶν ἀνέμων καὶ τὸ ἐπεισόδιο τοῦ Ἀλέκου καὶ τοῦ φεγγαριοῦ. Ἀνέβηκε πάλι στὴν πρύμνη φαίνόταν λίγο ἀνήσυχος μέσα στὴ νύχτα καὶ κοιτοῦσε ἐπίμονα στὸ σκοτεινὸ χάος τοῦ νεροῦ ποὺ εἶταν ἀνακατεμένο ἐδῶ κι ἐκεῖ μὲ φεγγάρι. Ἡ λάμπα τῆς θύελλας ταλαντεύεται κάτω στοὺς ράντζους, στὰ ξάρτια ἔχουμε βάλει τὰ δυὸ σινιάλα, κόκκινο καὶ πράσινο φανάρι στὴ σηματοδόχη καὶ τὸ τρίτο τὸ ἄσπρο φῶς στὴ μέση στὸ ἄλμπουρο. Ὁ καπετάνιος δίνει τῶρα γρήγορα καὶ νευρικὰ παραγγέλματα. «Θὰ μᾶς ρίξει ὄξω γιὰ ὄξω ὁ διάολος. Κάνε δεξιά, ἀργά... ἡμιταχῶς». Ἀκοῦω τὸν καπετάνιο νὰ λέει. «Περνάμε φυλάκειο». Θάναι κανένα νησί. Μπροστά μας ἕνα ἄσπρο φῶς σὰ νάρχηται ἀπὸ σταθερὸ φάρο. Εἶχαμε πέσει ἔξω ἀπὸ τὴ γραμμὴ ἴσως πηγαίναμε νὰ ποδίσουμε. Ρώτησα τὸ Χαραλάμπη, δὲν ἤξερε ἢ δὲν ἤθελε νὰ πεῖ. Ἄξαφνα ἀκοῦω τὸ λοστρόμο νὰ φωνάζει μὲ τὸν τηλεβόα: «Μίνρουμπυ Σ. Α. 17711, πηγαίνουμε στὴν Ἀφρικὴ, τρεῖς ἐπιβάτες φορτίο σιτάρι καὶ πίτουρο. Ἡ φωνὴ κουρελιάζεται στὸν ἄνεμο καὶ τὴν καταπίνει τὸ κύμα. Ἀναγκάζεται νὰ ἐπαναλάβει. Μιὰ ἄλλη φωνὴ μακρινὴ σὰν ἀλλόκοσμη ἔρχεται ἀπὸ πέρα. Σηκώνονται τὰ σινιάλα μέσ' στὴ νύχτα: κόκκινο, πράσινο. Περνάμε. Ἦστερα ὄλα χάνονται ἀπὸ τὰ μάτια μας σὰ νάταν ὄλα ὄνειρο καὶ μένει πάλι ἡ θάλασσα, ἡ ἀπέραντη ἢ τρικυμισμένη θάλασσα.

Δὲν ἀκοῦω πιά τὴν ἐξάτμιση. Τί ἔγινε; ἡ μηχανὴ σταμάτησε, ὁ καπνὸς

καί τὸ πετρέλαιο γεμίζουν τὴν κουβέρτα καὶ μᾶς πνίγουν. Ὁ λοστρόμος λέει: «Κάηκαν τὰ πετσίᾳ τῆς τρόμπας». Μυρίζουν ἀνυπόφορα, ὁ καιρὸς δυναμώνει ξανά.

«Ἡ σαλαμάστρα εἶναι κάτω» εἶπε πάλι ὁ καπετὰν Κώστας «πρέπει νὰ φτιαχτεῖ ἡ τρόμπρα, νὰ κρυώσει ἡ μηχανή, νὰ ξεκουραστεῖ λίγο. Ὅλοι στὰ πανιά παιδιὰ. Μαζέψετε τὰ πανιά». Πέσαμε ὅλοι στὰ πανιά, δὲν ἔλεγε πιά ὁ λοστρόμος πὼς δὲν εἶχε τὴν ἀνάγκη μας ἀφοῦ κι ὁ Θεωδωράκης ἀκόμα βοήθησε. Ὁ Χαραλάμπης μὲ τὸν Ἀλέκο μάζευαν καὶ δένανε τὰ πανιά στὶς ἀντένες. Οἱ μακαράδες στριγκλίζανε, ἔτριζαν τὰ σκοινιά καθὼς τὰ τραβάγαμε καὶ ὁ ἴδρος καὶ ἡ θάλασσα σούρωνε ἀπὸ πάνω μας.

Ξυλάρμενοι. Τὸ καράβι μας χοροπηδάει καταμεσίς στὸ πέλαγο σὰν καρυδοτσουφλο, τρεκλίζει, σπρώχνεται, σβουρίζει, εἶναι ὀλότελα στὰ χέρια τῆς τρικυμίας. Καὶ ὅλ' αὐτὰ μέσα σ' ἓνα ἀπαίσιο πανδαιμόνιο καὶ συντάραχο ποῦ μοιάζει μὲ συναυλία δαιμόνων. Κινδυνεύουμε. Ὅλοι τὸ διαιστανόμεθα μὰ κανεὶς δὲ θέλει νὰ τὸ πιστέψει καὶ νὰ τὸ μολογήσει. Μονάχα ἡ μικρὴ Λία τὸ λέει μὲ τὸ πελιδνὸ τῆς πρόσωπο καὶ μὲ τὴ σιωπὴ τῆς, μὲ τ' ἀνήσυχτα μάτια τῆς, μὲ τὸ παράπονο τοῦ μικροῦ παιδιοῦ ποῦ τὸ ἀφίνει κάθε τόσο νὰ σέρνεται. Πόσες ὥρες εἴμαστε στὴ διάθεση τῆς τρικυμίας; Ὅταν ἔπεσε λίγο βάλουμε μπρὸς τὴν μηχανή ἀλλὰ μόλις πῆρε δυὸ στροφές σταμάτησε. Σηκώσαμε τὰ πανιά. Ἀκούω τὸ λοστρόμο νὰ λέει πὼς κάπου θὰ ποδίσουμε γιατί μὲ τὰ πανιά ὄσο καὶ νάσαι φορτωσarisμένα δὲ μπορούμε νὰ πάμε.

Τὸ Μίνρουμπυ κάνει τώρα δυὸ μίλια μὲ τὰ πανιά. Ξημερώνει. Ὁ ἴδιος καιρὸς. Στὶς δέκα καλυμάρησε λίγο καὶ βάλουμε μπρὸς τὴ μηχανή. Ὅλη τὴ μέρα ἀρμενίζουμε πρῖμα, οἱ ναῦτες ἔχουν πολὺ κέφι. Ἡ Λία καὶ ὁ φοιτητὴς δὲ σηκώνονται καθόλου. Ὁ Θεωδωράκης παίζει πάλι μὲ τὸ Φρίντο. Τοῦ πετάει ἄγουρα ἀχλάδια καὶ ὁ σκύλος τοῦ τὰ φέρνει στὰ δόντια του. Οἱ δυὸ γυναῖκες ἄφισαν τοὺς ράντζους καὶ ἀνέβηκαν στὴν πρύμνη, ἡ γυναῖκα τοῦ δίοπου εἶταν χλωμὴ καὶ χωρὶς κέφι. Μακριὰ βλέπαμε μερικὰ ξερονήσια.

Βράδυ. Ὁ καιρὸς παίρνει πάλι, ὁ ἄνεμος σφυρίζει στὰ ξάρτια σὰν λυσασμένους, τὰ ξεμποσκάρει φέρνει πέρα δῶθε τίς ἀντένες, ἀναποδογυρίζει τὰ βαρέλια, παστρεύει τὴν κουβέρτα. Φωνάζουν οἱ γυναῖκες, οὐρλιάζει τὸ καραβόσκυλο, καὶ οἱ ἀνεμόλαμπες σβύνουν. Σύννεφα χοντρά, μαῦρα, δὲν παίζουμε πιά μὲ τὸ φεγγάρι. Αὐτὸ τὸ κακὸ βαστάει ὅλη νύχτα, δὲν κλείνουμε μάτι, Ὁ καπετάνιος φωνάζει. Πέφτουμε στὶς ἀντλίες ἀφοῦ κλείσαμε τίς μπουκαπόρτες, καὶ βάλουμε τίς γυναῖκες στὸ βάθος τῆς καμπίνας τοῦ πλοιοάρχου. Τὶς δυὸ μεγάλες ράντες μᾶς τίς εἶχε πάρει. Πηγαίναμε μὲ τὸ φλόκο καὶ μὲ τὸ μπριγκαντίνι, ὕστερα ὅμως μᾶς πῆρε τὸ φλόκο καὶ μαζέψαμε τὸ μπριγκαντίνι. Ἐνα κύμα ἀρπάζει τὸν τιμονιέρη καὶ τὸν πετᾶει στὴ θάλασσα. Ρίχνουμε ἀμέσως σωσίβια καὶ σκοινιά καὶ τὸν μαζεύουμε. Εἶταν ὁ Χαραλάμπης ὁ πιὸ καλὸς θαλασσινός. Τὸν ἀνεβάσαμε μισολιπόθυμο καὶ τὸν πῆγαμε στὸ ράντζο του. Σύνεφερε γρήγορα μὰ τὰ εἶχε λίγο χαμένα. Ἐφαγε πολὺ νερό, χτυπήθηκε ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἀπὸ τὸ φόβο καὶ σάσισε. Ὁ καπετάνιος πῆγε ὁ ἴδιος στὸ τιμόνι καὶ ἄλλαξε συχνὰ μὲ τὸ λοστρόμο ἀλλὰ εἶταν ἀδύνατο νὰ τὸ κρατήσει στὴ ρότα. Εἴμαστε καταπάνω στὸν καιρὸ καὶ μᾶς χτυποῦσε ἀλύπητα, ἀδύνατο νὰ τραβερσάρουμε. Ξημερώματα. Χαροπαλεύουμε ἀκόμα. Φορὲς νιώθουμε πὼς ἔφτασε τὸ τέλος μας ἀλλὰ στεκόμαστε ἀκόμα ὄρθιοι. Ὅλα τὰ σάρωσε ὁ ἄνεμος ἐκτὸς ἀπὸ τίς ψυχές μας. Ὡς πότε; Μπορεῖ σὲ λίγο νὰ τίς πάρει κι αὐτές. Ἡ κατάσταση μᾶς εἶναι ἀξιοθρόνητη, οἱ γυναῖκες ἀκόμα χειρότερα. Ἡ μικρὴ Λία ἔχει ἀκόμα λίγο θάρρος ἀλλὰ τὸ χάνει ὀλοένα. Γυρίζω καὶ τὴν κοιτάζω. Δυὸ δάκρυα λαμπυρίζουν στὰ μάτια τῆς. «Πότε θὰ φτάσουμε;». Γιὰ νὰ τίς δώσουμε θάρρος τῆς λέμε πὼς φάνηκε ξηρὰ. Ἦθελε νὰ σηκωθεῖ ν' ἀνεβεῖ

ἐπάνω καὶ νὰ κοιτάξει ἀλλὰ δὲν τὰ καταφέρνει νὰ σταθεῖ στὰ πόδια τῆς. Ὁ Θεωδωράκης ἔχει πέσει ἓνα κουβάοι στὴ μέση τῆς καμπίνας.

Γῆ. Τὴ βλέπουμε μὲ τὸ χάραμα. Εἶναι μιὰ στεριά στενόμακρη, πνιγμένη μέσα σὲ μιὰ ρόδινη καταχνιά. Ψηλὰ βουνὰ σὰν τὰ σύννεφα. Σωθήκαμε.

III

ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Οἱ ἄνθρωποι φεύγουν, ἡ χώρα ἐρημώνεται. Μετοικεσία λαῶν. Μεγάλα καραβάνια ἐρχονται ἀπὸ τὸ βάθος τῶν βουνῶν πρὸς τὴ θάλασσα. Ὁ τρελὸς ἤθελε νὰ μείνει πίσω ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους μέσα στὴν ἐρημὴ χώρα. Τρεῖς φορὲς ἔπεσε στὴ θάλασσα. Τὴν τρίτη φορὰ τότε φυλάγανε γερὰ μέσα στὴ βάρκα δυὸ λιμενοφύλακες καὶ ἓνας ἀξιωματικός. Πέσανε μὲ τὰ ρούχα καὶ τότε βγάλανε. Δὲν ἤθελε νὰ φύγει μαζί μὲ τοὺς ἄλλους, ἤθελε νὰ μείνει μόνος πίσω ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, πίσω ἀπ' ὅλα τὰ πράγματα καὶ ἄφισε τὸν ἑαυτό του νὰ πέσει στὴ θάλασσα. Θυμάμαι τὸ ναυάγιο τοῦ Μίνρουμπυ, εἶναι καιρὸς ἀπὸ τότε, σωθήκαμε εὐτυχῶς ὅλοι. Τώρα πάλι ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνέμους ἐρχονται οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὴ θάλασσα. Ὅπως καὶ τότε. Νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὸν πύρινο ποταμὸ ποῦ τοὺς κυνηγεῖ.

Κανεὶς δὲν ξέρει νὰ πεῖ ποῦ πάει ὅλο αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινο ποτάμι. Παίρνουν μαζί τους τὰ παιδιὰ τους, τὰ ζωντανά τους, καὶ ὅσα πράγματα μποροῦν νὰ σηκώσουν καὶ χύνονται ἀπὸ τὰ βουνὰ στὸν κάμπο, ἀπὸ τὸν κάμπο στὴν πολιτεία, ἀπὸ τὴν πολιτεία στὴ θάλασσα. Καὶ ὁ τρελὸς ἔπεσε γιὰ νὰ μὴ φύγει, ἤθελε νὰ μείνει πίσω ἀπ' ὅλα τὰ πράγματα μέσα σὲ κείνη τὴν ἐρημὴ χώρα. Ἦθελε νὰ βλέπει τὸν ἑαυτό του νὰ σεργιανίζει ἀνάμεσα στὰ βουνὰ πάνω στὸν κάμπο ἢ μὲς στοὺς δρόμους μιᾶς πολιτείας ποῦ ἐρημώθηκε ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους.

Πολεμικὸ πλοῖο ποῦ ἐγινε ἐπιβατικὸ στὴ μεγάλη ἀνάγκη μ' ἓνα μπαστοῦνι ποῦ τοῦ τὸ κόλλησαν στὴν πλώρη. Ὁ καπετάνιος δὲ μπορεῖ νὰ πάρει ὅλη τὴν πολιτεία, τὸ καράβι δὲν ἔχει ἀρκετὴ σαβούρα, κιντυνεύει νὰ μπατάρει ἀν' ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος καθίσει στὴν κουβέρτα. Ἀλλὰ ὁ κόσμος δὲν ἀκούει πιά διαταγές, βαρέθηκε νὰ ὑπακούει, μιὰ στιγμὴ φουσκώνει σὰν τὴ θάλασσα, θεριέβει, σπάνει τίς τρεῖς ζώνες τῶν στρατιωτῶν, σερῶνει ὅλα τὰ φράγματα στὸ δρόμο του, παστρεύει ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ χύνεται ἀκράτητος μὲς στὸ πλοῖο. Τίποτε πιά δὲν τὸν συγκρατεῖ. Καὶ ἡ μεγάλη κοιλιὰ τοῦ πλοίου γεμίζει, φουσκώνει, προίσκεται, βογκάει, τρίζει καὶ γέρνει, κοντεύει νὰ κρεπάει καὶ νὰ ξεράσει ὅλο τὸ ἀνθρώπινο ὑλικὸ ποῦ κατεβρόχθισε μονομιᾶς. Καίει ὁ ἥλιος τοῦ καλοκαιριοῦ, ἓνα θάμπος χορεύει στὰ μάτια μας, ὄσπρη σκόνη εἶναι χυμένη στὴν ἀτμόσφαιρα, κολλάει ἢ γλώσσα, πονᾶνε τὰ μέλη, τριβελίζουν τὸ κεφάλι δαιμονικὰ σφυρίγματα, χάλαζα φωνές, μιὰ βοή, μιὰ χλαγοὴ ἀπέραντη, ἀκατανόητη. Χάος. Μέσα σὲ κείνη τὴ σύγχυση τὸν βλέπω. Δὲν δυσκολεύομαι νὰ τὸν ἀναγνωρίσω. Πολλοὶ ἀπὸ μᾶς ἔχουν νὰ κοιμηθοῦν τέσσερις νύχτες στὴ σειρὰ. Τὶ ἀνεμοστρόβιλος ἀπὸ ἀνθρώπινες φωνές, στίβες ἀνθρώπινα κορμιά. Πανδαιμόνιο. Τσαλαπατοῦμε τὰ σώματα ὅπου τὰ βροῦμε, σὲ ὅποια θέση, σὲ ὅποια κατάσταση, σὲ ὅποιο μέρος. Ὅρθια, καθιστὰ ἢ ξαπλωμένα, μπρούμυτα, ἀνάσκελα, στὸ πλάι, στὰ χέρια, στὰ πόδια, στὸ κεφάλι, στὴν κοιλιὰ, στὰ λα-

γώνια, στη ραχοκοκαλιά στο στήθος. Πατάμε με όλο το βάρος μας επάνω στις καρδιές και στα νεφρά των γερόντων, των παιδιών, των γυναικών, δεν προσέχει κανείς ούτε τους άρρωστους, ούτε τους ανάπηρους, ούτε τα μωρά. Μια άρβύλα με πέταλα πατάει το κεφαλάκι ενός μωρού. Άκουμε τη μάνα να φωνάζει και να ζητά πίσω το παιδί της από τον άνθρωπο που της το πάτησε. Είναι ένας πελώριος στρατιώτης, μονάχα ή άρβύλα του ζυγίζει περισσότερο από το μωρό, και χωρίς το πόδι που τη φοράει, ή άρβύλα μπορεί να σκοτώσει μόνη της έναν άνθρωπο. Δεν χρειάζεται να την άφισεις να πέσει από ψηλά, το ίδιο αποτέλεσμα θα έχει να την αποθέσεις μαλακά πάνω σ' ένα κεφάλι. Συνηθισμένα πράγματα καθημερινά εκείνη την εποχή. Ο φίλος μου με βλέπει κίτρινο και μου λέει: «Έχεις την εντύπωση πως μπορεί να γίνει τίποτε;» Δεν ξέρω τί να πω μπροστά σ' αυτή την ψυχραιμία. Μονάχα ένα πράγμα: «να μην κρύψετε τίποτε, τίποτε, να τα πείτε όλα, όπως τα κοιτάτε, όπως τα βλέπετε, αυτό είναι το χρέος σας. Νά, κοίτα αυτό το ανθρώπινο κοπάδι, κοίτα το καλά. Δε νομίζεις πως αξίζει καλύτερη τύχη, καλύτερη μεταχείριση, καλύτερη ζωή; Δες πως το στιβάζουν, δες πως το τσαλαπατούν, δες πως το λυώνουν κάτω από τα πόδια τους. Άν εΐταν ποτήρι αυτός που τόσπασε θα γυρνούσε πίσω, θα το μάζευε και θα τόβαζε στη μπάντα. Θα ζητούσε και συγγνώμη από τον κάτοχό του. Τώρα είναι ένα ανθρώπινο κεφάλι, δεν αξίζει τόσος κόπος. Δεν έχει άδικο. Αυτός ο στρατιώτης έχει πατήσει ΐσαμε σήμερα χιλιάδες τέτια κεφάλια, γιατί να γυρίσει πίσω του να κοιτάξει. Την πρώτη φορά, τη δεύτερη, ΐσως και την τρίτη, το έκανε, εΐταν στην αρχή. Ύστερα αποκτᾶ κανείς συνήθεια». Τόν κοιτάζω, είναι ο ΐδιος, ή ΐδια όμιλία, ο ΐδιος τρόπος που σκέφτεται και εκφράζεται, μονάχα έχει καταβληθεί, φαίνεται κουρασμένος από τα βάσανα, από τις κακουχίες. Ή φωνή της μάνας αναστατώνει όλο το καράβι, μᾶς τρυπάει την καρδιά. Ζητάει από τον καπετάνιο το παιδί της, το ζητάει από τον κάθένα μας. Ο στρατιώτης δε φαίνεται πουθενά, κάπου χώθηκε. Ένας άνθρωπος του πλοίου λέει: «Δεν προσέχουν τα πράγματά τους τ' αφίνουν όπου τύχει. Πορπατᾶς μέσα σε τόσο κόσμο που να δεις, γλυστράς, σε σπρώχνουν, πατᾶς πάνω σ' ένα πακέτο, που να φανταστείς πως είναι μωρό παιδί. Έτσι τα τυλίγουν τα μωρά; Μανάδες να σου ζήσουν... Ύστερα φωνάζουν: Το παιδί μου: Που να σου το βρει το παιδί σου, να σου το γεννήσει ο στρατιώτης; Τώρα δε θέλει να το ρίξουμε στη θάλασσα, θέλει να το κρατάει μαζί της να το κάνει φυλαχτό». Νιώθω ένα κρύο στο σώμα μου ᾶν και ο ήλιος καίει. Ή μάνα παλεύει με τους ανθρώπους που θέλουν να της πάρουν το παιδί. Λιγοθυμάει. Βρίσκουν καιρό και την παίρνουν κάτω στο ᾶμπάρι. Ένας κρατάει μια πετσέτα γεμάτη. Είναι το παιδί. «Άμα βγοῦμε στ' ᾶνοιχτά, λέει ο ναυτικός, θα το πετάξουμε στη θάλασσα, Είναι το ξιμο... Καλύτερα να σε φᾶνε τα ψάρια παρά τα σκουλίκια». Μιλάει και φουμαρίζει αδιάκοπα.

Ή Λία ανεβαίνει πάνω στο πλοίο με μια φιλενάδα της. Μᾶς φέρνει κάτι να φᾶμε. Θα μείνει πίσω λίγες μέρες, θα φύγει μ' ᾶλλο καράβι. Τη γνώρισε. «Δεν είναι ή μικρή που ναυάγησε με το «Μίνρουμπυ;» Τώρα έχει λίγο μεγαλώσει μᾶ είναι πάντα παιδί. «Στην αρχή είχε το περισσότερο θάρρος ᾶπ' όλους μας, ὕστερα εΐδε τα σκουρα...» Γελάμε για να διώξουμε τις θλιβερές ἀναμνήσεις. Θυμάμαι ᾶκόμα εκείνο το φεγγάρι, εκείνο το μεθυσμένο φεγγάρι. «Βλέπεις το Θεωράκη;». Μου λέει: «Από τότε που χάθηκε ο φίλος του ο Φρίντος ἔγινε μελαγχολικός. Το Μίνρουμπυ κάνει τώρα το γύρο των νησιών, κουβαλάει τρόφιμα στο λαό». Λέμε ᾶκόμα κάτι. «Άμα ἔφυγαν οί δυο κοπέλες μπορέσαμε και μιλήσαμε. Ο θόρυβος που γίνεται ᾶκόμα μᾶς κόβει, ο συνωστισμός μεγαλώνει. Πρόβατα. «Δε χωράει πᾶ οὔτε βελόνα, που να τους βάλουμε» φωνάζουν οί ᾶνθρωποι του πλοίου. «Πρέπει να χωρέσουν». Στις τζι-

μινιέρες, στα ᾶλπουρα, ἔξω από τα μπόρντα. Ο καπετάνιος φωνάζει να κατεβοῦμε όλοι στο ᾶμπάρι. Κανείς δεν κουνιέται, ξέρουμε τι θα πεί αυτό. Το ᾶμπάρι είναι γεμάτο ὡς τα μπουनिया, που να χωρέσουμε κει μέσα. Είναι γεμάτο βᾶδια, πρόβατα, μουλάρια, και ᾶνθρώπους, και σου λείει κατεβείτε στο ᾶμπάρι. Σᾶ να σου λείει, περάστε παρακαλᾶ στις καμπίνες της Πρώτης. Ήξαισία.

«Νύχτα επάνω στην πλώρη μου λείει ξέρεις τί πάει να πεί;» Στο ᾶμπάρι θα πεθάνουμε από ᾶσφυξία, καλύτερα να πεθάνεις από πολύ ᾶέρα παρά από ᾶσφυξία, καλύτερα από θάλασσα. Άν χαθῶμε στο δρόμο δε φέρνει καμιά εὔθυνη ο καπετάνιος. Εΐπε να κατεβοῦμε στο ᾶμπάρι και κανένας δεν κουνήθηκε από τη θέση του. Πᾶς να σταματήσει το ποτάμι, ο τόπος ἔρημᾶνεται, θα δαγκάσουν το σκάφος με τα δόντια τους και θα το σταματήσουν. Εΐπε: «Νᾶ φέρουν κι ᾶλλα καράβια να πάρουν τον πληθυσμό ή να σταματήσουν τον πανικό». Φαίνεται πᾶ πράος τώρα, δοκιμάζουμε να ποῦμε πᾶ πλατιά αυτό που ζήσαμε μαζί και χωριστά. «Εΐσαι ζωντανός;» Βᾶζω το χέρι μου επάνω του και πασπατεύω το κορμί του, δεν πιστεύω πως είναι ο ΐδιος που μᾶς βοήθησε τότε να περάσουμε τη θάλασσα πάνω σ' ένα πλεούμενο. «Άπό καιρό σε εΐχα ξεγράψει ᾶδερφέ μου. Μια νύχτα μάλιστα ἤρθες στον ὕπνο μου ὡς ἔρχονται οί νεκροί. Ή φωνή σου είχε τον ΐδιο ἤχο, το ΐδιο χρώμα, ένα χρώμα ξανθᾶ σαν τη φωτιά. Έκαιγε. Ξαναιδεις φωνή να καίει και μάλιστα μέσα σε ᾶνειρο; Περιέργα πράγματα». Γυρίζει τα μάτια πάνω στο λαό και λέει πικρά: «Δες και πές μου ᾶν μπορείς πᾶ να κοιμηθείς. Φαντάσου την εικόνα ἔτσι ὡπως τη βλέπεις, φαντάσου μια νύχτα να την κόβεις με το μαχαίρι, να εΐσαι πάνω σ' ένα καρυδότσουφλο με τριάντα ᾶνθρώπους». Τα θυμάμαι όλα ὡπως ἔγιναν, τον ᾶκούω να μου τα διηγείται και μου φαίνεται πως δεν τάχησα ο ΐδιος. Περιέργο, σᾶ νᾶναι ή ἱστορία ενός ᾶλλου. Βλέπω ᾶκόμα μπροστά μου εκείνη την ᾶγρια θάλασσα ὡπου εΐχαμε πέσει χωρίς νερό, χωρίς ψωμί, χωρίς ηξίδα, χωρίς ᾶστρο της τραμουντᾶνας. Έρχομαστε από το Μωριά, από το Λαφονήσι κι εΐχαμε φύγει από τα νύχια των Ψαροματαίων που θέλανε να μᾶς παραδώσουν. Τρία μερόνυχτα να θαλασσοδέρνεσαι στα τυφλά, χωρίς να ξέρεις που πηγαίνεις. Ο ᾶνεμος μᾶς είχε ξυλώσει τα πανιά και πηγαίναμε σχεδόν ξυλᾶρμενοι. Μᾶς είχε πάρει και το μπούσουλα και το τιμόνι. Το ᾶστρο της τραμουντᾶνας δεν το βλέπαμε γιατί εΐταν συννεφιά.

Στιβαγμένοι ο ένας πάνω στον ᾶλλο ὡπως και τώρα, χειρότερα από τώρα, το πλεούμενο εΐταν μικρό, ο τόπος λίγος, ἔμεις τριάντα νοματέοι. Ο ένας είχε για στᾶμα του και για σκέπασμά του έναν σύντροφο. Οποιοι εΐταν στη βάση κοίτονταν πάνω στα νερά του ᾶμπαριού κι εΐχαν για κουβέρτα τους ᾶποπάνω. Και ὅσοι εΐταν στην ἐπιφάνεια εΐχαν για κρεβάτι τα κόκαλα των συντρόφων τους και για σεντόνι τον οὐρανό και τη νύχτα. Και ἔκανε μια δροσιά... Φαντάσου αυτούς που εΐτανε στον πάτο, τους στίβαμε και τους βγάξαμε λάδι, ὕποφερναν και βογκοῦσαν μᾶ ζεσταινόντουσαν. Ήμεεις οί από πάνω τους κατουράγαμε και τους ξερνούσαμε ὄλη τη νύχτα. Πᾶς να γινόταν; Κᾶναμε ὄμως μια συμφωνία, ν' ᾶλλάξουμε θέση. Έτσι, ὅσοι εΐτανε ᾶπάνω πᾶγαιναν κάτω και οί κάτω ᾶπάνω, για να μην ὕπαρχει παράπονο. Μερικοί νόμιζαν πως θα κέρδιζαν με την ᾶλλαγή ᾶλλά γρήγορα ἔβλεπαν πως ή τύχη των ᾶπάνω με τους κάτω εΐταν ή ΐδια. Ή ἔκλογη εΐταν ᾶνάμεσα στην ψύξη και στην ᾶσφυξία. Την πρώτη νύχτα ἐγᾶ κατουροῦσα τους ᾶλλους, ᾶν μετακινῶμεθα θα φουντάγαμε όλοι στη θάλασσα, γι' αυτό, τη δουλιά μας την κᾶναμε ἐκει ἐπὶ τόπου, ὄλες τις δουλιές μας.

Το πρωΐ που ἔπεφτε λίγο ο καιρός και βλέπαμε ᾶλλάζαμε. Της κουβέρτας κατέβαιναν στο ᾶμπάρι και του ᾶμπαριού ᾶνέβαιναν στην κουβέρτα. Το

ἄλλο βράδυ ξύπνησα ἀπότομα, ἕνας ἀπὸ τοὺς συντρόφους εἶχε ὅπως ἔλεγον «ἀκράτεια». Στὴν ἀρχὴ ἔβριζαν μερικοὶ ὕστερα τὸ εἶδαν σὰν ἀνάγκη καὶ τὸ δέχτηκαν ὑποτακτικὰ, μοιραία. Τὸν Ἄφτιὰ πού τὸν ἔχουμε γιὰ ἀρχηγό, τὸν θεωροῦνε γιὰ ὑπεύθυνο τῆς συμφορᾶς τους καὶ τότε βρίζανε. Παράλογο εἶτανε καὶ ἀστεῖο νὰ μᾶς βλέπει κανεὶς μιὰ σωροβολιὰ κορμιά, σὰν ψωριάρικα ζῶα, νὰ τριβόμαστε γιὰ νὰ ζεσταθοῦμε, νὰ βογκᾶμε, νὰ βρωμιζόμαστε μεταξύ μας. Μᾶς πείραζε τοῦτο τὸ κατάντημα τῆς ἀνθρωπιᾶς μας ἀλλὰ τί νὰ κάναμε. Δυὸ νύχτες. Καὶ τὴν τρίτη ὅτῃ λίγη ἀστροφεγγιὰ βλέπουμε τὸ καῖκι ν' ἀπομακρύνεται ἀντὶ νὰ ζυγώνει στὴ στεριά. Ρωτᾷ τὸν καπετάνιο ὁ Ἄφτιὰς, δὲν ξέρεي τίποτα. «Ξέρω κι ἐγώ, λέει, γυρνᾶμε ἔτσι φαίνεται, γυρνᾶμε πίσω, τί θές νὰ κάνουμε;». Τὸν πᾶναι ἀπὸ τὸ λαϊμό, στὴ μανία του τί νάκανε, ἔχει τὴν εὐθύνη γιὰ τριάντα ἀνθρώπους. «Κερατὰ τοῦ λέει ἂν ὡς τὸ πρῶτὸ δὲν ωιάσουμε στεριά θὰ σὲ ρίξω στὴ θάλασσα νὰ σὲ φάνε τὰ ψάρια». Τοῦ πέρασε ἢ ὑπόνοια πὼς μᾶς κοροΐδευε ἢ πὼς εἶτανε βαλτὸς ἀπὸ τοὺς Ψαροματαίους νὰ μᾶς πνίξει. Γούρλωσε τὰ μάτια καὶ κοιτοῦσε τρομαγμένος, ἀναμάσησε μερικά λόγια καὶ ρίχτηκε στὸ τιμόνι. Ὁ καιρὸς ἀγρίεψε πιὸ ὕστερα, τὸ καράβι στριφογύρισε σὰ νὰ τὸ πῆρε σίφουνας. Δὲ θυμᾶμαι πόσες ὥρες κράτησε αὐτὴ ἢ τρικυμία, ἄξαφνα μονομιᾶς ἔπαψε τὸ βουητὸ καὶ ὄλα γαλήνεψαν, ἔμοιαζε νὰ χύθηκε λάδι ὀλόγυρα καὶ μέσα στὴν ψυχὴ μας. Ἄσπρα πουλιὰ πετοῦσαν στὸν ἄερα. Μετρηθήκαμε. Δυὸ σύντροφοι πεθαμένοι, ἕνας παράλυτος, ἕνας τρελός. Εὐχαριστήσαμε τὴν τύχη μας. Ἄσπροι γλάροι πετοῦσαν πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα. Εἶχαμε ἀράξει σὲ μιὰ περίεργη ἀκρογιαλιά. Κόκκινη θάλασσα, κοραλένια. Πεινοῦμε. Θάψαμε τοὺς νεκρούς, πήραμε τὸν τρελὸ μαζί μας ἂν καὶ ἤθελε νὰ μείνει πίσω μόνος μέσα στὴν περίεργη ἀκρογιαλιά. Πηγαίναμε γιὰ ψωμί, γιὰ νὰ σώσουμε τοὺς ἄλλους πού ρχόντουσαν πίσω μας». Αὐτὰ ἔγιναν τότε, ὁ Ἄφτιὰς τὰ θυμᾶται ὅσο κι ἐγώ. Τώρα ἐδῶ εἶναι μιὰ ἄλλη θάλασσα καὶ ὁ Ἄφτιὰς δίπλα μου. Πρὸ ὀλίγου ἕνας τρελὸς ἔπεσε στὴ θάλασσα. Σ' αὐτοὺς πού τὸν ἔβγαλαν εἶπε πὼς δὲν ἔκαμαν καλὰ νὰ τὸν βγάλουν ἔξω, εἶταν ἀτομικὴ του ὑπόθεση. Παιδί. Μιὰ τρικυμία ἔβροκε μέσα του, ἔτρωγε τὰ βλαστάρια τῆς καρδιάς του. «Ὁδήγησα ὄλους τοὺς συντρόφους μας ἴσαμε τὸ τέλος. Ἄν ὁ τρελὸς εἶναι ἐδῶ μέσα θὰ μᾶς τὰ πεῖ ὄλα. Ἐχω μιὰ ὑποψία πὼς θὰ τελειώσουν ὄλα καλὰ». «Μακάρι λέω ἐγώ τὰ τελειώσουν». Ψημένο ἀλάτι γιὰ νὰ μὴ σαπίσουν τὰ σώματα. Ἡ Λία θάνατι ἀκόμα στὴν παραλία. Ἡ πρωϊνὴ καταγίδα τοῦ ἡλίου. Οἱ ἀνθρώποι πού σφίνουσι τὰ χρώματά τους. Πέρασε κάμποση ὥρα, φυσᾷ ἕνας περίεργος ἄνεμος μέσ' στὰ μάτια του καὶ τοὺς ταράζει τὴ γαλήνη. Γυρίζει μὲ κοιτάζει. «Σᾶς τόλεγα πὼς εἶναι ὁ ἴδιος, ποῖος ἄλλος ἤξερε αὐτὴ τὴ λεπτομέρεια νὰ πέφτει στὴ θάλασσα». «Ὅλοι αὐτοὶ μοιάζουν στὰ καμώματα». Γελάει, τὰ βῶδια μουκανίζουν κάτω στὸ ἀμπάρι. Ταξιδεύουμε. Ἡ στεριά δὲ φαίνεται ἢ Λία εἶναι μιὰ φαντασία.

Ἄλλάζει ὁ καιρὸς, ἄσπρες μέδουσες, δὲν εἶναι πιὰ λυωμένα μέταλλα, μπουρίνι ἔρχεται ὅσο βραδυάζει. Ἄπ' τὸ καμίνι τῆς φωτιᾶς τοῦ ἡλίου πέφτουμε στὸ ξεροβόρι. Ἄκοῦς πού φωνάζουν; «Ὁ τρελός». Ἐνα ἀγόρι ξανθὸ κι ὠραῖο σὰν ἄγγελος. Τὸν ἀκοῦμε νὰ κουβεντιάζει μὲ τὰ κύματα, λύνεται ἢ γλώσσα του μὲ τὸν βραδυνὸν ἄνεμο. Ποῖος θὰ τοῦ θυμίσει τὴν καταγωγὴ του; Ὀνειρεύεται ἕναν καινούργιο κόσμον, ὅπου ὄλα τὰ πράγματα θάχουν ὁμορφιά καὶ καλοσύνη. Ἐρχεται πού τὸ κοντρόλ. «Ὁ διάολος νὰ σᾶς πάρει φωνάζει ὁ ἐλεγκτής, πᾶτε νὰ μοῦ ξεφύγετε. Ἀνάθεμά τον πού σᾶς ἔκαμε ἀνθρώπους. Κοιτάει τὴ θάλασσα ὁ καπετάνιος μ' ἕνα μεγάλο κανοκιάλι. Ἐνας λέει: «Τί περιμένετε καὶ δὲν τοῦ σπάζετε νὰ μοῦτρα τοῦ κερατᾶ, σᾶς βρίζει καὶ τὸν κοιτᾶτε;». «Ὁ κοντρολιέρης εἶναι καλὸς ἀνθρώπος, βρίζει μὰ εἶναι χρυσός».

Νύχτα. Βροχὴ, ἄερας, θάλασσα. Μᾶς ἔκλεισαν καὶ τὰ καπάκια τῆς

δεύτερης ὅπου μπορούσαμε λίγο νὰ ξαπλωθοῦμε καὶ στεκόμαστε σύξυλοι καὶ μᾶς χτυπάει τ' ἀγριοκαίρι. Δὲν ἀκούγεται πιὰ ὁ τρελός. Νειρεύεται ἕνα ὠραῖο ξημέρωμα, ψηλὰ βουνὰ ἀπὸ ἔβενο στὸ βάθος μιᾶς σμαραγδένιας θάλασσας. «Ἄν δὲ σήκωναν τὰ καπάκια λέω στὸν Ἄφτιὰ ἢ ζέστη ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸ σαλόνι θὰ ζέσταινε τὰ νεφρά μας. Τώρα μᾶς πριονίζουν μὲ χοντρὸ πριόνι, ἢ γλώσσα μας εἶναι ἄνοστη, ξερὴ, τὰ ἄντερά μας καίνε καὶ γουργουρίζουν. Ἡ βοὴ τοῦ καιροῦ δὲν τὸν ἀφίνει νὰ μ' ἀκούσει, σκύβω στὸ αὐτί του. Δὲ μ' ἀρέσει τὸ παιδί ἔτσι πού εἶναι, νὰ τὸ τραβήξουμε παραμέσα. Προσπαθοῦμε, ἀδύνατο, ἔχει κολλήσει καὶ βυζαίνει τὸ σανίδι.

Πρῶτ'. Ἡ ἀνεμοθύελλα πέρασε. Στὸ βάθος ταξιδεύουν ἄσπρα νησάκια. Ποῦ εἶναι τὸ παιδί; ρωτᾶμε. Κανεὶς δὲν ξέρει. Τὸ εἶδαν καὶ τριγυνοῦσε στὴν πρύμνη. Ἡ μάνα του κάνει σὰν τρελὴ, πού νὰ ψάξεις μέσα σ' αὐτὸ τὸν κόσμον. Τοῦ φωνάζουν μὲ τ' ὄνομά του. Τίποτε. Κανεὶς δὲν τὸ εἶδε. Γυρνᾷ ὁ λαστρόμος ὄλο τὸ πλοῖο καὶ ρωτᾷ; «Μήπως εἶδε κανεὶς σας ἕνα ἀγόρι μὲ ξανθὰ μαλλιά καὶ γαλάζια μάτια...;». Τὸ πλοῖο ἀφίνει πίσω του μιὰ μακρυὰ ἄσπρη γραμμὴ. Γυρνᾷ καὶ λέω στὸν Ἄφτιὰ: «Εἴμαστε τυχεροί, ἀράξαμε τότε μέσα στὸν κόρφο, μὲ τόσες λίγες ζημιές. Πιὸ τυχεροὶ ἀπὸ τὴν πρώτη φορὰ». Μὲ κοιτάζει, δὲν ξέρει τίποτα γιὰ τὸ ναυάγιο τοῦ Μίνρουμπου, δὲν εἶταν μαζί μας. «Χάσαμε μονάχα τὸ Φρίντο, τὸ καραβόσκυλο. Ὁ Θεοδώρακης εἶναι ἀκόμα ἀπατηγόρητος ὅπως ἔμαθα. Εἶχαμε πέσει σὲ ρηχὰ νερά, σ' ἕνα ξεκόρφι τῆς Δυτικῆς Κρήτης. Τὴ Λία ἐπειδὴ δὲν μπορούσε νὰ βαδίσει τὴ σήκωναμε στὰ χέρια. Φτάσαμε στὸ Νιοχώρι. «Ναυτικοί;» μᾶς λένε. «Ναυτικοί». «Ἕλληνες;» «Ἕλληνες». «Καὶ ποῦθε ἔρχεστε;» «Ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ». «Καὶ ποῦνε τὸ καράβι σας;». «Πέσαμε ἔξω καὶ τ' ἀφίσαμε στὸν κόρφο». Μᾶς παίρνουν καὶ μᾶς βάνουν σ' ἕνα σπῆτι νὰ μᾶς ἀνακρίνουν. Δὲ βρίσκουν τίποτα ὑποπτο καὶ μᾶς ἀφίνουν. Κοιμηθήκαμε κάτω ἀπόνυμαγέλο πλατάνι, ἐκεῖ μᾶς βροῦκατε τὸ πρῶτ' ἢ ἄλλα τὰ ξέρετε. Ἐρχόντουσαν ἀκόμα κι ἄλλοι πολλοὶ ἀπὸ τίς στεριές τοῦ Μωριᾶ, κατατρεγμένοι ὅπως εἶχαμε ἔρθει κι ἐμεῖς. Ἐρχόντουσαν ἀπὸ τὸ βορρᾶ ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ περνοῦσαν τὸ πέλαγος μὲ μικρὰ πλεούμενα, ἀκόμα καὶ μὲ βάρκες. Ὅσοι ἔφθαναν. Καὶ μεῖς προσπαθοῦσαμε μὲ τὸ καλὸ ἢ μὲ τὸ κακὸ νὰ βάλουμε τοὺς καραβοκυραίους καὶ τοὺς καπετάνιους νὰ στείλουν καράβια καὶ νὰ πάρουν τοὺς συντρόφους πού μένανε ἀκόμα στίς ἀκτὲς καὶ στὰ γυρογιᾶλια τοῦ Μωριᾶ».

«Θυμᾶμαι» λέει ὁ Ἄφτιὰς. Σηκώνεται καὶ κοιτάζει τὴν ἄσπρη γραμμὴ πού ἀφίνει πίσω της ἢ ἔλικα. Σηκώνομαι μαζί του. Σὰ νὰ σηκωθήκαμε κι οἱ δυὸ ἀπὸ μακρυὰ ἀρρώστια καὶ εἶναι ὁ κόσμος γύρω μας πολὺ ἀλλοιωτικός. Ὁλοκάθαρος. Ἡ κακοκαιριὰ ἔχει περάσει. Γελοῦμε. Σκέφτεται κανεὶς γιὰ ὠραῖες μέρες πού θάρθουν. Ἄληθεια, ὁ νέος μᾶς διασκέδαζε, τὰ ἄλλα εἶσαν πράγματα πού μπορούσε κανεὶς νὰ τὰ συναντήσει σ' ἕνα ὁποιοδήποτε πλοῖο πού μεταφέρει ξεριζωμένους ἀνθρώπους. Ἄνοιγει τὰ χεῖλιά του, εἶναι ἀκόμα λίγο μπλὲ ἀπὸ τὸ βραδυνὸν κρῦο, τὰ μάτια του κοιτᾶνε τὸν ὀρίζοντα. «Δὲ μᾶς εἶπε γιὰτί ἤθελε νὰ μείνει πίσω». «Μᾶς ἄφισε ὁμως νὰ τὸ καταλάβουμε» λέω ἐγώ. «Δὲ φαινόταν καθόλου... Ἡ ὁμιλία του εἶταν πολὺ ἤρεμη καὶ λογικὴ». «Ἐτοῖ εἶναι. Οἱ τρελοὶ εἶναι οἱ λογικότεροι ἀνθρώποι. Ποῦ νὰ πῆγε τώρα;». «Ποῖος ξέρει».

Βράδυ. Ἐνα κοραλένιο βράδυ. Ξανθὸ κρασί ἐπάνω στὴ θάλασσα. Σωπαίνουμε. Μποροῦμε ν' ἀκούσωμε τὸ μπλοῦμ πού κάνει ἕνα σῶμα πέφτοντας στὸ νερό. Τίποτα.

Περνοῦμε μιὰ σμαραγδένια θάλασσα, μὲ ἐβένινα νησιὰ στὸ βάθος ταξιδιάρικα, στεφανωμένα μ' ἕναν φωτεινὸ κύκλον πού ἔχει τὸ χρῶμα τοῦ ἄλικου κρασιοῦ.

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

Ὁ ἥλιος κυκλοδιώκτος
ὡς ἀράχνη μ' ἐτόλιγε
καί με φῶς καί με θάνατον
ἀκαταπαύστως.
ΚΑΛΒΟΣ

I

Πέρα ἀπ' τὰ τείχη, πέρα ἀπὸ τὴν πόλη,
καθὼς ξεκόπηκα μιὰ νύχτα ἀπ' τὰ μεγάλα πλήθη
κ' ἔμπαινα πῶς βαθεῖα μὲς στὰ σκοτάδια
κι' ἄφηνά πίσω μου μιὰ μνήμη ἀπὸ καμπάνες
ξάφνου σὲ κάτι σκόνταψα:
μέγα κορμὶ μοῦ φανερώθηκε μπροστά μου.
Τῆ σήψη του τί μουσικὰ καλοναρχοῦσε ὁ λίβας!
γύρω του σκόρπισε μὲ οὐγγὴ ματωμένα ἕνα κοπάδι αἰῶνες,
μέσα στοὺς βούρκους βούρκωνε ὅλη ἡ ἔρημος
σπρώχνοντας μὲ τὰ χέρια μου τὰ σύννεφα.
Ἔσκυψα μέσα μου σὰν σὲ βαθεῖα χαράδρα κ' εἶπα:
μάγος θάναι:

σὰν μπαίναμε κατόπι σ' ἕνα μπάρο
γύρισε μοῦ συστήθηκε: Ἰζιμ Μπλαϊκερ
βέβαια χάριχα πολὺ

ἔροξε μιὰ φορὰ τὰ ζάρια
ἔφερε ντόρτια κ' ἔπινε βερμουτ
μοῦ ἔπε πὼς κάποιος μέλλεται νὰ γεννηθεῖ
—Παρακαλῶ δουλειά:

—Ταχυδακτυλογογὸς ἀπ' τὴν Ὀντέσσα
μύριζε θρούλους μακρυνούς καὶ νεκρολίβανα
κ' ἔμοιαζε κάποιον μπεγλιβάνη τῆς Σεβίλλιας
στὰ μάτια του κοιμόταν ἕνας θάνατος
μοῦ ἔπε πὼς μέλλεται νὰ γεννηθεῖ κάποιος δικός τους:
Ἰησοῦς!

μαζεύτηκε ἕνα γύρω του πλῆθος ληστὲς κ' ἀγύρτες
τὰ ἔπαιξε ὅλα ἔπαιξε καὶ τὴν ψυχὴ του
τὰ ἔχασε ὅλα ἔχασε καὶ τὴν ψυχὴ του
τέλος μαχαίρωσε ἀπ' τὴ λύσσα του μιὰ σερβιτόρα καὶ τὴ
νύχτα

ἦρθε τὸν ἔπιασε τὸν ἔδεσε ἡ Φρουρὰ τῆς Πολιτείας
πῆρε μαζί καὶ τὶς ἀρκοῦδες του

κάτω τὸ πλῆθος σφύριζε
σὰν ἔφτασε στὴν πόρτα γύρισε μοῦ φώναξε:
σὲ καρτερῶ τὴν ἄλλη νύχτα μπρὸς στὴ γέφυρα τῆς Μπὸν
σὲ καρτερῶ

καὶ μὴν ξεχνᾶς τὸ σύνθημά μας:
Ἰησοῦς!

στὴ γέφυρα τῆς Μπὸν φοροῦσε καὶ τὰ σάβανά του
μεσαίωνας

στὸ νοῦ μέσαίωνας

καὶ στὴν καρδιὰ μικρὸς μέσαίωνας

φωνὴ μὲ χτύπησε ἀπὸ πάνω:

εἶμαι ὁ Ἄδαιλάρδος

φωνὴ μεγάλη:

κι' ἀνατέλω ἀπ' τὸ κορμὶ σου ὦ Ἄνθρωπε
φοροῦσε σῆμα τοῦ θανάτου τὴν Ἀνάσταση
τραβῆξε ἔμπρὸς του ἕνα μανδύα ἀπὸ ἄσπρα σύννεφα
τίναξε κάτω τὰ σκοιλήκια ἀπ' τὸ κρανίον του
κι' ὁ Καρλομάγνος χαμογέλασε στὸ πνεῦμα του
σ' αὐλὲς βασιλικὲς μεσουρανοῦσε ὁ ἴσκιος του
μὰ τὸ σκοτάδι τὸ σκοτάδι τὸ σκοτάδι
κῦμα τὸ κῦμα καταχτοῦσε τ' ἄδεια μνήματα
εἶμαι ὁ Ἄδαιλάρδος ὁ Ἄδαιλάρδος ὁ Ἄδαιλάρδος
τώρα κι' ὁ γδοῦπος του ἀντηχοῦσε μὲς στὰ βράθρα
κάτω περνοῦσαν καρβάνια οἱ σταυροφόροι
κι' ἀλχημιστὴς στὰ σταυροδρομία τοὺς χουσαφιζε
γιὰ αἰρετικὸ στὸ τέλος τὸν μνήσανε
καὶ πρὶν φωτίσει τὸν ἀνέβασε στὸ πλῆθος
σὲ μιὰ φωτιά ἀπὸ πάθη κι' ἀναθέματα
καὶ τὸ κορμὶ του ὦ τὸ κορμὶ του

σὰν κρατήρας
φώτιζε ἀκέρειον μὲς στὴ νύχτα τὸ μέσαίωνα

III

τὴν τρίτη νύχτα νύχτα μήτρα τῆς ἀγῆς
σὰν τὸ κορμὶ μιᾶς σκοτεινῆς μεγάλης πόνης
τὴ θέρισε στὴν ἀγκαλιά του ὁ Γαβριὴλ Ἀρχάγγελος
κι' αὐτὸς

ἀνέβαινε στὴν ὄχτη τοῦ ἄλλου κόσμου
χίλια φθινόπωρα σκορποῦσε σὰν πουλιὰ μὲ τὴν παλάμη του
τὴ σάρκα γδύθηκε καὶ ντύθηκε ὡς γλαυδὰ τὸ στερέωμα
τὸν εἶχε πάρει ὁ ἀστερισμὸς του

κ' ἡ φωνὴ του
βούλιαζε σ' ἄλλες ἐποχὲς πλανῆτες θάλασσες
μνήμη παράλυτη στὰ ἔρειπωμένα κοιμητήρια
πατοῦσε κάτω δυὸ λιοντάρια βενετσιάνικα
δίχως λιβάνι δίχως μῦρα δίχως σμύρνα
πατοῦσε ἀπάνω στοὺς αἰῶνες κ' ἔτσι ἐκήρυττε:

Δὲν εἶναι φῶς μηδὲ σκοτάδι εἶναι ἡ φτερούγα του
γύπα μεγάλου ποῦ ξεκόπηκε ἀπ' τὸ Σύμπαν
ναυαγισμένος μὲς στὴ γῆ τὸ φῶς τῆς σκέπασε
ναυαγισμένος στὴν καρδιὰ τὰ μάτια τύφλωσε
Οὐράνια Τόξα ποῦ τὸν ζώνουν εἶναι οἱ μέρες

δὲν εἶναι φῶς μηδὲ σκοτάδι μηδὲ πνεύματα
τάφος ζεστός θὰ μᾶς τυλίξει ἢ πρώτη ἄβυσσος
πάνω ἀπ' τ' ἀνθρώπινα εἶναι μῦθος σὰν χιτώνας
νεροῦ ποῦ πέθανε στὴ μάχη καὶ σκυλεύτηκε
κ' ἐγὼ τοῦ φώναξα :

Τζιμ Μπλαϊκερ Ἀδαιλάρδε γιὰ τῆς Νύχτας
μὴ φεύγεις δός μου τ' ὄραμά σου

μὲ τὰ χέρια μου
ἄγγιζα τὰ μαλλιά του στὰ κλαδιά καὶ στὸ φεγγάρι
τὴν ὄψη του ἄγγιζα

μ' ἄλλοίμονο μᾶς χώριζε
ἢ ὄχτη αὐτοῦ τοῦ κόσμου

κι ὅπως ἔπεφτα
ἀπὸ μιὰν ἄβυσσον ἐγὼ σ' ἄλλη βαθύτερη
χύθηκαν πάλι τὰ σκυλιὰ ψηλά στὴν ὄψη του
κ' ἢ σήψη τώρα κυβερνοῦσε τὸ στερέωμα

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑΣ

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΝΕΜΟΥ

Εἶμαι ὁ ἀτρόμητος ὁ μέγας ἀγνωστος,
ἔρχομαι ἀπὸ κεῖ ποῦ ἀρχινᾷ τὸ χάος
τὰ πόδια μου εἶναι πολὺ λαφρὰ γιὰ τὴ σκληρή σας γῆ
τὰ φτερά μου πολὺ μεγάλα γιὰ τὸν οὐρανὸ σας
ὅταν γυροῦσα μοναχὸς πάνω ἀπ' τὴν προκατακλυσμαία
σφαῖρα

κολυμπώντας σὲ μιὰ θάλασσα ἀπὸ ὀλόφωτα φεγγάρια
στὴν ἀκατοίκητη σιγή

δακρῶντας ἀστέγρια,
κάποτε σὲ μιὰ γόνιμη στιγμή
ἐπέταξα τὸν πρῶτο σπόρο τῆς ζωῆς
ἐφύσηξα πνοὴ στὴν παγωμένη λάσπη!

Α! ὅταν ἄναψα τὸν πρῶτο κεραυνὸ πάνω ἀπ' τὰ μαλλιά σας
ὅταν βρόντησα τὸ πρῶτο ἠφαίστειο
ἀπάνω στὸν κρυστάλλινο οὐρατὸ
σὰν κρέμασα τὶς ἠλεκτρισιμένες Πολιτεῖες τῶν νεφῶν
στὸν κύκλο τῆς φωτιᾶς καὶ τοῦ νεροῦ
τὴ φαντασμαγορία!

Ὅταν τινάζω τὴ χ αίτη τῶν ἀγέρωχων βουνῶν
καὶ θερίζω μὲ τὸ μαστίγι μου φαρμακερὰ πελώρια κρίνα
ἕνας ὠκεανὸς πηδᾷ κάτω ἀπ' τὰ στήθη μου
μὰ σὰν σπρώχνω τὶς βάρβαρες φυλές σὲ νέες κατακτήσεις
καὶ σαρώνω τὸν κόκκινο χαλκὸ τῆς φθινοπωρινῆς φυλλω-
σιᾶς

τὴ δαμασμένη γῆ τὰ γνάμια μου ματώνουν . . .

Α! ὅταν σάλπισα στὸ κέρατο τοῦ σατανᾶ
τοῦ πρῶτου πόνου τὴν κραυγὴ
στὰ πέματα τοῦ κόσμου . . .

Οἱ ἀνθρώποι μὲ φοβοῦνται γιὰτὶ ἔχουν λησμονήσει τὴν
Ἀγάπη

γιὰτὶ μ' ἀρέσει νὰ κατακυλῶ στὶς μολυβένιες στέγες σας
τὴν ὑποψία τοῦ θεοῦ

νὰ παίζω στὴν ἄμμο τοῦ καιροῦ μὲ τὰ μικρὰ σας ἔργα

— γεφύρια οὐρανοξύστες καλύβια κι' ἐκκλησιές

νὰ σέρνω σφυρίζοντας τῆς φλόγας τὸ χορδὸ,

νὰ τυμπανίζω στὸ γαλάζιο ἄπειρο κάποια μέλλουσα δόξα

μ' ἀρέσει νὰ γελῶ σ' ἀόρατες χορδές καὶ νὰ βογγῶ σὲ
μυριάδες τέλια

τὸ θαῦμα τῆς ζωῆς

τὴ μέθη τοῦ θανάτου!

Εἶμαι ὁ ἀτρόμητος ὁ μέγας ἀγνωστος
χοάνη τῆς δημιουργίας ἢ πνοή μου
στρόβιλος τοῦ χαμοῦ . . .

Εἶναι μικρὰ τὰ δῶρα ποῦ σᾶς φέρνω
ὅταν γδύνω τὸν οὐρανὸ

καὶ ντύνω τὰ γυμνὰ κλωνιά με διάφανες δαντέλλες
ὅταν ριπίζω στὶς θάλασσες πολύχρωμα ταξίδια
καὶ βρέχω στὶς φωτισμένες πλατωσιές
μυριάδες τοὺς γιορταστικούς μου στόλους...

Εἶναι μικρὰ τὰ δῶρα πὸν σὰς φέρνω
ὅταν ἀνοίγω τῆς αὐγῆς τὸν κάλυκα
καὶ τοικυμίζω πάνω ἀπ' τὰ παρθένα ὄνειρά σας
τοὺς βράχους καὶ τοὺς ἀγροὺς τῆ γόνιμη γύρη,
ὅταν δένω τ' ἀρώματα σὲ λαμπεροὺς κρυστάλλους
καὶ λύνω τοὺς τυφλωτικούς πελώριους σταλαχτίτες
σὲ βροντερὰ νερά σ' ἀσίγαστα ποτάμια.

Εἶναι μικρὰ τὰ δῶρα πὸν σὰς φέρνω...
ὅταν σέρνω τὴ φλεγόμενη αὐλαία
φωνές τῶν μεθυσιμένων ἀποδημητικῶν,
καθὼς ὑφαίνω τὶς φλόγες τοῦ λυόφωτου
τῆς σκιᾶς τὰ βάρανθρα
λικνίζω σὲ μετάξινη κλωστή τὴ βελουδένια ἀράχνη
καὶ πλάθω τὰ κορμιά ὀλοένα στῶν θεῶν τὴν τελειότητα
γιατί φοβᾶστε μήπως φύγω ξαφνικὰ στὴ μέση τῆς γιορτῆς
με τὴν κλεμένην ὁμορφιά
καλπάζοντας στὸ ἄγνωστο
καὶ μένει γύρω ἢ σιγαλιὰ ἀπ' τὰ κλειστά τῆς μάτια.

Οἱ ἀνθρώποι με φοβοῦνται γιατί ἔχουν λησιμονήσει τὴν
Ἀγάπη!

Μὰ σὰν θὰ ξαναρθῶ νὰ ζεστάνω τῶν σπόρων τὴν καρδιά
νὰ τοικυμίσω τὶς φλέβες τῶν δέντρων
νὰ βάρω τὰ χεῖλη τῶν καρπῶν στὰ χρώματα τῆς μέθης
νὰ καθρεφτίσω στὸ πρόσωπο τοῦ ἀρρώστου
τῆς ξεγνοιασιάς τὸ ρόδο,
θὰ χτυπήσω ὅλες τῆς καμπάνες τῆς γῆς
θὰ τοικυμίσω ὅλες τὶς σημαῖες τῆς ζωῆς
θ' ἀνάψω ὅλα τ' οὐρανοῦ τὰ ἠλεκτρικά,
τύμπανα κύμβαλα σάλπιγγες χορδές
καὶ στὰ φτερά μου τὰ σπασμένα τέλια.

Μὲ μιὰ κραυγὴ θ' ἀνοίξω τὰ βάρη τοῦ ὠκεανοῦ
ν' ἀστράφουνε στὰ μάτια σας
σ' ἓνα καινούργιο φῶς,
ἄγνωστα μέταλλα μαγνήτες θησαυροὶ ἔξωτικοὶ
θ' ἀνοίξω τὴν καρδιά τῆς γῆς
νὰ σὰς προσφέρω τ' ἄγνωστα δῶρα τῆς εὐτυχίας.

Τῶν νεφελῶν οἱ ἄγγελοι θὰ ὑψώσουν τὰ φτερά
τότε τῆς γῆς οἱ γυιοὶ θὰ δώσουνε τὰ χέρια
σ' ἓνα ὑπερκόσμιο χροῖ,
ἐγὼ πὸν ἔρριξα τὸν πρῶτο σπόρο τῆς ζωῆς
πρῶτος τὴ λευτεριά νὰ σὰς χαρίσω...

ΒΑΣΙΛΗΣ ΛΙΑΣΚΑΣ

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΗΣ ΠΡΙΓΚΗΠΟΥ

Τὸ σπίτι μένει πάντα εἰς τὴν πρίγκηπο,
Ἐκεῖ ὅπου φυσαίει τὸ μελτέμι!
Ἄν τὰ παιδιὰ γινήκαμε μεσήλικες
καὶ φύγαμε μακριὰ καὶ τὸ ἀφήκαμε
τὰ χελιδόνια πάντα τὸ θυμοῦνται.
Στὰ μπαλκόνια του χτίζουν τὶς φωλιές τους
κάθε ἀνοιξή! Καὶ στὸν κισσὸ βουίζει τὸ μελισσολόι!
Τὸ σπίτι ἐγκαταλειμμένο τί νὰ σκέπτεται στὴν Πρίγκηπο!
κι' οἱ ροδοδάφνες καὶ οἱ ἀκακίες;
Πόσο μακριὰ σταθῆκανε κ' ἀπομείνανε
τῶν περασμένων ἡμερῶν οἱ ἥλιοι
τῶν ὡραίων παιδικῶν μας ἀναμνήσεων.
Ἄν καὶ τὸ ὄραμά τους πάντα μπρὸς στὰ μάτια μου
προβάλλει

σὰν τὸ παράπονο γιὰ πράγματα πὸν πέρασαν
ζητᾶ με ρεμβασμοὺς νὰ ἐπιβάλλει
μιὰ συνοχὴ τοῦ εἶναι, μέσα σὲ μιὰ λεπτὴ διάθεση
ποιητικῆς μελαγχολικῆς δημιουργίας.

Οἱ μεγάλες οἱ ὡραῖες οἱ κάμαρες
θὰ θυμοῦνται βέβαια τὰ περασμένα
σὰν εἶχαμε λ.χ. παιδάκια τὸν κοκκίτη,
ἢ σὰν παίζαμε καὶ τρέχαμε καὶ κυνηγιούμαστε σὰν
τρολλά,

ἢ σὰν μουλώναμε τὸ βράδυ στοὺς καναπέδες
τῆς μεγάλης τῆς σάλλας καὶ περιμέναμε τὸ μπαμπά,
πὸν θὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν πόλη! Δὲν ἀνάψαμε τὶς λάμπες
ἀκόμα,

ἀλλὰ στὴν τραπεζαρία εἰτοιμάζει τὰ σερβίτσια ὁ Παῦλος!
Νά! τ' ἀμάξι ἀκούστηκε καὶ πεταχτήκαμε
«ἔρχονται τὰ φρούτα!» Θυμάσαι Κώστα!
ὁ μπαμπὰς ὁ καλὸς μᾶς ἐσήκωνε ἀγκαλιὰ
καὶ τὸ γέμι του μᾶς τζινοῦσε ὀλίγο!
Τώρα ἀνοίγει τὰ πακέτα. Ὑπάρχουν ὡραία φρούτα,
καὶ πάντοτε πάντοτε, μπαμπάκα μου!
σπάνια, ὡραία βιβλία, με ταξίδια...Καὶ παιχνίδια!
Ἐγὼ διὰλεγα τὰ βαπόρια, κέλεγα: Θὰ γίνω καπετάνιος!
ὁ μπαμπὰς διόρθωνε: «ἀρχιτέκτων!» Ἡ γιὰ
διαφωνοῦσε: «διπλωμάτης ὁ Σάββας σὰν τὸν Πασά!
ἀρχιτέκτων ὁ Κοτσιῖκος!» Σὺ ἀδελφί μου
προτιμοῦσες τᾶμάξια: Ποῦ εἶναι τὸ καμτσίκι μου;
Καὶ παρακολουθοῦσες τᾶλογα, τὰ σκυλιὰ τῆς πόλης
καὶ τὰ πετηνάκια τοῦ κουμασιῶν μας. Ὁ Νίκος
μὰ μικρὸς δὲν ἔπαινε μέρος στὶς κουβέντες
μὰ παρακολουθοῦσε τὰ πάντα!

Ποῦ εἶναι τὸ πλήρωμά σου Καπετάνιε!
Ποῦ εἶναι τὸ καράβι σου! οἱ οἰκοδομές σου
ἀρχιτέκτονα! Τὰ ἔργα σου διπλωμάτη! Συγγραφέα!

Τὸ καράβι μου σκέφθηκα σὰν σὲ ὄνειρο
καὶ ξαφνιάσθηκα, ἴσως δὲν τὸ πρόφτασα!
Δὲν ἔτρεξα ὅσο ἔπρεπε! Κύταξα δεξιὰ
κι' ἀριστερά! Κι' ὁ δρόμος θέλει παρωπίδες
Μὰ μήπως ἐννοεῖτε ὅτι ἔφυγε τὸ καράβι μου
χωρὶς ἐμένα; Τὸ καράβι σας θὰ εἴτανε
καὶ θὰ εἴμουν ξένος! Μὰ ὄχι τὸ δικό μου!

Τὸ καράβι μου...

Τὸ καράβι...

Τὸ βαπόρι ξεκινούσε ἀπὸ τὸ Παντύχι
ἀπὸ κεῖ ποῦ φυσᾷ τὸ μελέμι
τῶν ἀναμνήσεων.

Τὰ παιδιὰ στὸ μπαλκόνι τὸ προσμένανε
καὶ κυττάζαμε, μὲ ἀπληστία, τὸ κύμα
εἶναι ἓνα μικρό, μικρούτσικο, σημάδι
στὸν ὀρίζοντα καὶ μεγαλώνει
μέσα στὴν μαβιά τὴν θάλασσα,
Δὲν τὸ βλέπετε καὶ τώρα ἀκόμη!

μέσα στὴν ξενητεία σου Κώστα μου!
ἔστερα ἀπὸ τόσα χρόνια!

Τώρα θὰ διακρίνης τὸ φουγάρο του! Κωτσῆκο!

Καὶ τὶς ρόδες. Ἐκεῖ μακρὰ πίσω ἀπὸ τοὺς γλάρους!

—Ναὶ δὲς εἶναι τὸ δίγωνο κι' ἔρχεται ἀπὸ τὸν Γαλατά!

—Ὁχι καλὲ, εἶναι τὸ direct τέτοια ὥρα!

—Ἀπὸ τὴν Γιόλοβα, ἀπὸ τὸ Παντύχι,
δὲν ἔρχεται τὸ καράβι!

Ἀπὸ τὸν πόνο, μόνο ἀδέλφι μου
ἀναβλύζει ἡ δημιουργία!

—Τὸ ξέρω! Σὲ ποῖονα τὸ λὲς! ἀπὸ τὴ νοσταλγία,
ἀπὸ τὴ θλίψη, ἀπὸ τὶς τύψεις, ἀπ' τὴν ἀγάπη,
ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις τὶς ὥραιες...

Σὰ νὰ μὴν τὸ ξαίρω ἐγὼ ὁ ξενητεμένος,
μοῦ ἀποκρίθηκες. Καὶ σὲ ἐννοιῶθα τόσο βαθειά!

Ἔτσι ἀρχίσαμε στὸν νοῦ μου μέσα, καρδιά μου!
καὶ συνεννοοῦμεθα πάλι! χωρὶς πομπὴ καὶ χωρὶς γράμμα
σύ, σὲ Βρυξέλλες καὶ γὼ στὴν Ἀθήνα

Σὰν ἦθε καὶ κάθησε πλάγι μου, ἡ γοητὴ κ. Α.

Μοιάζει σὰν παραζαλισμένη ἀφότου

πάνε πέντε χρόνια, πέθανε ὁ ἄντρας της

—Ξαίρετε, πέθανε ὁ ἄντρας μου! μοῦ ἐπανέλαβε

—Ναὶ τὸ ξέρω πέθανε στὴν Ἑλβετία

καὶ ἡ γυναίκα μου ἡ Monette! τὴν θυμάστε

—Αααα! ἔκαμε. Καὶ μείναμε σιωπηλοὶ
κάμποση ὥρα.

—Ἐδῶ πάντα εἴτανε δροσιὰ! Δὲν βρῖσκετε;

στὸν ἄλλο μπάγκο τώρα θάχει λίγο ἥλιο

Ἔτσι θὰ σκέπτεται ὁ τζιτζικας σὰν νοιώθη νᾶρχεται ὁ
(χειμῶνας

συλλογίσθηκα. Πῆγε στὸν ἥλιο ἡ κ. Α.

Θὰ θυμᾶται τὴν Ζάκυνθο, τὰ παιδικὰ της τὴν παλιὰ
(Ἀθήνα

Καὶ γύρισα καὶ γὼ στὴν Προίγκηπο!

Ἔβλεπα τὰ χρυσάνθεμα τοῦ φθινοπώρου,
τὶς ὥραιες τὶς ντάλιες τοῦ ἐπάνω κήπου μας,
πρὸς τὸν ἤσυχο συνοικιακὸ δρόμο.

Κι' ἄκουσα, τὸ πιστεύεις Κώστα μου!

τὴν κραυγὴ τοῦ Τούρκου πωλητῆ,
ποῦ φώναζε λυπητερὰ κάθε βράδυ, τὸν πόνο τῆς
φτώχειας του,

γιὰ νὰ πουλήσει τὶς προματίες του στοὺς δρόμους.

Ἐνῶ, γύρω μου στὸν κήπο τὸν βασιλικό,

ὁ ἥλιος ἔπαιξε μὲ τὰ λουλούδια καὶ μὲ τὶς πρασινάδες!

Ἄγνωστα παιδάκια γύρω στὰ παρτέρια, τρέχανε
πηδούσανε καὶ φωνάζανε καὶ γεμίζανε τὰ μάτια τους
ἀπὸ παραστάσεις ὥραϊων παιδικῶν ὥρῶν
ποῦ θὰ τοὺς μείνουν ἀλησμόνητες ἴσως!

Τώρα κάθομαι σαυτὸ τὸ καφενεῖο
ἀντίκρου στὸ Poste Restante καὶ ἀντιγράφω
Νοσταλγία!

Γεράματα κιόλας;

ΣΑΒΒΑΣ ΧΟΤΖΗΣ

Ο ΜΗΝΑΣ

25 ΜΑΡΤΙΟΥ

Οι εθνικές γιορτές όλων των λαών αντιπροσωπεύουν φυσικά κάποιο μεγάλο εθνικό γεγονός που υψώθηκε σε σύμβολο αιώνιο για να φτερώνει πάντα τους πόθους και τις ελπίδες μιας φυλής. Άλλα η 25η Μαρτίου, ως μη φανερά εγωϊστικό, είναι μία μέρα απ' όλες πιο βαθιά σε νόημα και πιο υπέροχη σε συμβολικότητα και σε δημοφιλία.

Είναι ο ευαγγελισμός της Μαρίας και ο ευαγγελισμός της φυλής μας. Είναι η άσπλη σύλληψη του θεού - ανθρώπου αλλά και μαζί η σύλληψη της ιδέας της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας από το ζυγό της δουλείας και της τυραννίας. Το Έθνος την ημέρα τούτη ευαγγελίζεται, όπως η παρθένος τον Ίησού, την έλευση της σωτηρίας. Έτσι το θρησκευτικό και το εθνικό αίσθημα γίνονται ένα και εκφράζονται με την καλήν άγγελία την ημέραν αυτή της ανοίξεως στη φύση και στη ζωή.

Ο ελληνικός λαός βαθύτατα χριστιανικός και εθνικός, δεν μπορούσε παρά να συνδέσει αυτά τα δυο αίσθημα στο σύμβολο της 25ης Μαρτίου, που εικονίζει και θα εικονίζει πάντα τον ευαγγελισμό του Έθνους, την αναγέννηση και την ελευθερία.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΦΥΛΛΟ ΜΑΣ

Είναι καθιερωμένη κοινοτυπία η διαπίστωση, πως διατυμπανίζεται σκόπιμα η τάχα μεγάλη έπτυχία που σημειώνουν τα κάθε λογής έντυπα απ' το πρώτο τους κι' όλες φύλλο. Η διαπίστωση αυτή προειδοποιεί κι' εμάς για τη δυσπιστία που θα προκαλούσε στους αναγνώστες μας, αυτού του είδους η άναγγελία. Όμως είναι αδύνατο σ' όλους εμάς ν' αποκηρύξουμε κάτι το έντελως πρωτοφανές που σημειώθηκε με την εμφάνιση

των «Νέων Ρυθμών». Αφού μέρες δλάκερες τα περίπτερα, τα βιβλιοπωλεία, τα Γραφεία μας κι' οι γνωστοί συνεργάτες του περιοδικού, κατακλυζότανε με αγωνιώδη ερωτήματα για την ημέρα της κυκλοφορίας του, μόλις κυκλοφόρησε σημείωσε καταπληκτική ζήτηση. Νέοι, άνθρωποι των γραμμάτων, φοιτητές, καλλιτέχνες, φιλότεχνοι, όλοι όμησαν μ' ασυνήθιστο ενδιαφέρον να ξεδιψήσουν στις σελίδες ενός όργανου, που ξέρει τι ζητάει, που προσφέρει θαρρετά μια νησίδα αισθητικού προσανατολισμού μέσα στο πέλαγος της καλλιτεχνικής αναρχίας, που τοποθετεί μέσα στα μεγάλα προβλήματα του καιρού μας το συναισθηματισμό, το ελληνικό τουτο κίνημα της τέχνης, όπως τόνοιωσε και το διακήρυξε με το έργο του ο Έλληνας ζωγράφος Τάκης Βαλσάμ. Ο έξαιρετικός αυτός καλλιτέχνης, κρατώντας μες στην παλέτα του από δέκα πέντε χρόνια το πιο σίγουρο αισθητικό κατόρθωμα του καιρού μας, δίνει τώρα με το όργανό μας, στο δημιουργικό και ερμηνευτικό μέτωπό του, το βάρος που χρειαζότανε η νέα αισθητική για να βρει το λυτρωμό και την ανανέωσή της. Έχουν δίκιο όλοι εκείνοι που μας κατακλύζουν με γραμματα, με ερωτήσεις, με λόγια επαιών και θαυμασμού και σκύβουν πάνω στις σελίδες του πρώτου φύλλου μας για να βρουνε απόκριση στις αγωνίες τους, το δρόμο τους πούχασαν απ' τ' αγκάθια και τους τριβόλους των σφραλιστών και των άλλων. Ο συναισθηματισμός, φαίνεται, πως γέμισε πια την καρδιά των ευαίσθητων ανθρώπων. Το ρεύμα του, η φλόγα του, η ισοροπία των ρυθμών του, η τόλμη της εκφραστικής αναπηδήσεως, το φως της φαντασίας του, η ανθρωπιά του θερμοῦ συναισθήματός του, παρέσυρε απ' την πρώτη στιγμή προς το μέρος του, όλη την παρθενική εφεδρία των αληθινών δημιουργών και την άδικτη παράταξη της πνευματικής νεολαίας. Η χαρά μας, η συγκίνησή μας, είναι πολύ μεγάλη. Δεν είναι χαρά άτομική, προσωπική, περικλεισμένη στα έγωκεντρικά φρούρια των έρ-

μητισμών και της παράλογης φιλοδοξίας. Είναι η χαρά της ίδιας της τέχνης, της μεγάλης δημιουργικής επικοινωνίας, που προμηνύει μιαν αληθινή ανάσταση στην αισθητική του συγχρόνου καλλιτεχνικού προβλήματος. Ο ιδρυτής του συναισθηματισμού Τάκης Βαλσάμ δοκιμάζει βέβαια ιδιαίτερη ικανοποίηση να βλέπει έτσι ζεστά και άμεσα την αξιοποίηση του λαμπρού του παραδείγματος. Οι υποχρεώσεις όλων μας πληθαίνουν. Θα δώσουμε το νόημα και την έκφραση του συναισθηματισμού προς όλες τις πλευρές, με όλη την άφοσίωση και το ζήλο που ταιριάζει σ' ένα τόσο ευρύ ελληνικό αισθητικό απόχημα, θα κάνουμε το συναισθηματισμό την άρχουσα αισθητική άρχή, με την οποία ο καθένας δημιουργός θα βρίσκει το γνήσιο δρόμο του. Από τη στήλη έτούτη στέλνουμε τη συγκίνησή μας για την πρώτη άροκαλύπτη ύποδοξη και την ύπόσχεση της άδιάκοπης συνέχειας προς έναν άγώνα τόσο αληθινό, όρατο και πολύτιμο για όλους.

ΟΙ... ΚΡΥΠΤΟΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΣΤΕΣ

Παράλληλα με τους αυθόρμητους ανθρώπους του πνεύματος που πολιτισμένα κι' αυθόρμητα τάχτηκαν με το μέρος μας, υπάρχει και μια κατηγορία ανθρώπων, που είτε υποστηρίζουν πως ήταν από καιρό συναισθηματιστές, είτε που μιλάνε για τις νέες τάσεις στην τέχνη αναφέροντας μάλιστα και αυτό το συναισθηματισμό και δε μιλάνε καθόλου για την πηγή του για τον ιδρυτή του για τη δική μας κίνηση—θέλουμε να πιστεύουμε πως έτούτοι οι... κρυπτοσυναισθηματιστές ό,τι κάνουν το κάνουν δίχως πρόθεση, από επιπόλαιη ίσως αναμέτρηση των πραγμάτων κι' ελπίζουν πως γρήγορα όσοι νιώθουν μια συγγένεια και κάποια κατανόηση θα βρεθούν στις γραμμές μας. Θα θέλαμε εν τούτοις να τονίσουμε πάλι και ξαναπάλι, μέχρι χορτασμού, πως ο δικός μας συναισθηματισμός του Βαλσάμ, είναι μια καινούργια συγκροτημένη αισθητική θεωρία, που καθορίζοντας βαθειά τα όρια της αισθητικής επιτεύξεως πάνω στη θαρρετή πρόσμι-

ξη των ζωντανών στοιχείων της παράδοσης με τα τολμηρά εκφραστικά μέσα, προεχτίνονται άπεριόριστα τη μετουσίωση του σχήματος εις τ' αντίκειμενα μέσα στο ύπαρχτο, και όλα τ' άλλα ιδιαίτερα και καθορισμένα στοιχεία των, αποτελεῖ μια νέα σχολή, άσχετη με κάθε προηγούμενη ή σύγχρονη παράχρηση της λέξεως συναισθηματισμός. Γιατί στη δική μας ποίηση δεν πρόκειται για το νόημα και την έννοια μιας λέξης, του συναισθηματισμού ή του συναισθήματος, αλλά για δλάκερη αισθητική θεωρία που αποτελεί έκφραση κι' ερμηνεία, θεώρηση και δημιουργική αναπροσαρμογή των πιο δυναμικών, των πιο τολμηρών και πιο ισοροπημένων στοιχείων του καλλιτεχνικού όραματος. Δεν μας κάνει έντύπωση ούτε η παρανόηση ούτε η άποσιώπηση ούτε η διαστροφή που μπορεί να γίνει στο αισθητικό μας πιστεύω και κάποτε ίσως και σκόπιμα. Άπλως σημειώνουμε τα διάφορα κρούσματα. Όπως τα σημειώνουμε πάντα, άκούραστα, άσυμβίβαστα, σκληρά, όμά, ευγενικά και άγρια, ανάλογα με τις εκάστοτε περιστάσεις. Σύμφωνοι...

ΤΑΞΙΔΙΑ ΠΟΙΗΤΩΝ

Τον παλιό καιρό που τα ταξίδια των ανθρώπων αποτελούσαν μια δύσκολη και σπάνια απόλαυση, είχαν και μιαν ουσιαστικότερη άπόδοση. Τα ταξίδια μάλιστα των ποιητών, συντελούσαν πολύ στην προσφορά πλούσιων και ώριμων καρπών, απ' τους οποίους έχουμε άφθονη συγκομιδή σε στίχους, σε ταξιδιωτικές έντυπώσεις, σε στοχασμό και σε πληροφίες για τους ξένους τόπους που είδαν τα μάτια τους. Στην εποχή μας που τόσο εύκολα και με καταπληκτική ταχύτητα παίρνει κανένας τον καφέ του στο Ζάπειο και την άλλη νύχτα κοιμάται στο Παρίσι, στο Λονδίνο ή και στη Νέα Υόρκη, φαίνεται πως άπομακρύνθηκε και το τελευταίο ίχνος της σοβαρότητας που έκλειναν οι ώραιες ταξιδιωτικές περιπλανήσεις. Έτσι έξηγείται και η έπίμονη καλωσύνη γνωστού νέου ποιητή μας, που δεν κουράζεται να μας πληροφορεί πόσα εικοσιτετράωρα περνάει στην Κυ-

ανή άκτη και πόσα στην Έλβετία. Τα γεύματα του κι' οι γνωριμίες του με κάποια ευρωπαϊκά όνόματα, έχει τη γνώμη ά ποιητής μας πώς μας ενδιαφέρουν τόσο ώστε ν' αρκείται μόνο σ' αυτά, και ν' αφήνει να ένοου με όλοι έμεις οι κοινοί θνητοί το πνευματικό του μπόι, πόσο πολύ μεγαλώνει πλάι από τους συμποσιαστές του και τους συνταξιδιώτες του... Γι' αυτόν άκριβώς το λόγο δεν αποφάσισε ακόμα να μας πληροφορήσει για τα σύγχρονα πνευματικά ρεύματα που άπασχολούν σήμερα την Ευρώπη και τον κόσμο όλάκερο, για το ούσιαστικό δράμα του ανθρώπου, για τη θέση της λογοτεχνίας μας εκεί κάτω στους άλλους τόπους, για το κάταντημα στο όποιο βρίσκεται σήμερα ο προσφιλέστατός του συρρεαλισμός. Μήπως ντρέπεται για όλα τα δικά του άμαρτήματα και προτιμάει έτσι τη σιωπηλή άποχή από τα άγκαθοτόπια των νέων αισθητικών τάσεων; όπως όδηποτε είμαστε γιομάτοι από ευγνωμοσύνη για την άκριβεια των κινήσεών του, που έχει την καλωσύνη να μας κατατοπίζει κάθε τόσο. Δεν θα παραλείψει ελπίζουμε να μας γνωρίσει, πώς πίνει τελευταία και τον καφφέ του.

ΟΙ... ΕΠΑΦΕΣ ΤΟΥ

Με άρθρο του σ' ένα περιοδικό ο κ. Σπανδωνίδης, μας έξηγει τις... έπαφές του με την ποίησή μας. Άπ' αυτές τις... έπαφές μάθαμε τόσα πολλά ώστε μερικά όνόματα που δεν τον άπασχολούν καθόλου, διερωτώνται ποιά τάχα έξαιρετική τύχη τους άπομάκρυνε από τις θερμές αυτές έπαφές του. Σύμπτωση ή Λογοκρισία του περιοδικού που τόσο άφθονα φιλοξενεί την έπαρχιακή πλήξη του; Όποιο άπ' όλα κι' αν συμβάλνει, καλό θάτανε να προσέχει τη σοραρότητά του ο κ. Σπανδωνίδης, γιατί είναι από τις πιο άσημαντες ιδιότητες ενός πνευματικού ανθρώπου.

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

Αυτό μάλιστα! Είνε ποίηση με τα όλα

της... Όστερα από τις Γκρέτες και τις γβόνες έπί ποδός ή Έρμιόνη μας! Μέσα από τα άνθηρά και τους κήπους των παιδικών θρύλων, από τους πορφυρούς κορόμβους και το κρόκινο φεγγάρι, περνάμε λίγες ώρες στα τρισόλβια άστρα και στα ήδονικά έλιξίρια για να ζανάρθωμε πάλι στο παιδικό εκείνο γειτονοκόριτσο, τη στρουμπουλή Έρμιόνη. Τίποτα δε γίνεται γύρα μας, τίποτα δεν κούνησε άπ' τον τόπο του. Κι' αυτά όλα οι δέκα τόσοί στίχοι μέσα σε δέκα χρόνια! Έτσι βγαίνει το άληθινό άπόσταγμα: με σφίξιμο, με ζόρι, με τανισμούς. Και για να καταπλεγούνε κυριολεκτικά οι άνάλγητοι μαικήνες του άνέσυραν τα μέγιστα στοιχεία των δεκάξη στιγμών, που θυμίζουν τερατώδη ζωύφια, σαν εκείνα που συχνάζουν σε πεθαμένους. Πόσα μακάβρια έναβρύνονται οι άσπονδοί φίλοι του ποιητή της Έρμιόνης!..

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΗ

Ένας από τους νέους μας ο κ. Κρίτων Άθανασούλης, που τον έκτιμούμε γιατί έχουμε κιόλα δείγματα του ταλέντου του, μας γράφει παράλληλα με τον ένθουσιασμό του για το κίνημά μας, πώς τον εσφονιασε ή λέξη σχολή που μ' αυτήν ο συνεργάτης μας Νίκος Παππάς θέλησε να καθορίσει την αισθητική κίνηση του συναισθηματισμού. Λέει με λίγα λόγια πώς ο όρος σχολή παρεξηγήθηκε συχνά στον τόπο μας και πήρε την έννοια της μόδας.

Συμφωνούμε βιάπόλυτα με τη γνώμη του κ. Άθανασούλη με τούτη μη διαφορά, πώς ή σχολή δεν είναι πάντα μόδα και ή μόδα δεν είναι πάντα σχολή. Μέσα στην ιστορία των κινήματων της τέχνης υπήρξαν και σχολές που είσαν μόδες αλλά τούτες πέρασαν χωρίς ν' άφίσουν ίχνη της διαβάσεώς των. Άλλες, όπως ο ρομαντισμός έδωσαν έναν Μπάυρον, έναν Πούσκιν, έναν Ουγκώ, έναν Ντελακρουά και τους άλλους. Και ο Γκόγκολ, ο Ντίκενς, ο Τολστόϊ, ο Ντοστογιέφσκη, ο Μπαλζάκ, ο Ουίτμαν είναι ρεαλιστές... Άς άφίσουμε λοιπόν στη μπάντα τους όρους, τις έτικέτες, τις «σχολές» και άς κοιτάξουμε κατάματα το ούσιαστικό γεγονός της

τέχνης, γιατί δεν είναι ή σχολή που κρίνει την τέχνη, άφοδ σε κάθε σχολή υπάρχουν καλά και κακά έργα, αλλά ή τέχνη κρίνει και δικαιώνει τη σχολή και την έπιβάλλει στη συνείδηση του καιροδ. Στην περίπτωση τούτη τέχνη και σχολή δεν είναι δυο χωριστές έννοιες αλλά ένα και το αυτό πράγμα. Όσο για το συναισθηματισμό, αυτός στηρίζεται γερά πάνω στο δημιουργικό έργο των συνεργατών του και φυσικά δε μπορεί να χαρακτηριστεί σα μόδα, εκτός για κείνους που δεν ξέρουν ή δε θέλουν να βλέπουν..., και τους συγχωρούμε.

ΜΙΑ ΝΙΚΗ

Με ίκανοποίηση άγγέλουμε στους άναγνώστες μας, πώς οι «Νέοι Ρυθμοί» πέτυχαν νάρθου σ' έπαφή με τον Ίταλό αισθητικό και ποιητή δόκτορα Niccolo Sigillino, συγγραφέα της όγκωδέστατης Παγκόσμιας Ποιητικής Γραμματολογίας «Η κρίση της Καλλιόπης» για να συμπεριληφθεί έπάρεια στο σημαντικό τούτο έργο και ή Νεοελληνική Ποίηση.

Παρ' όλο που το έργο βρίσκεται υπό έκτύπωση, ο διαπρεπής διανοούμενος, δέχτηκε να τροποποιήσει το κεφάλαιο για την Έλλάδα, δείχνοντας σύγχρονα ζωηρότατο ενδιαφέρον για τις επιτεύξεις της νεώτερης ποίησής μας και ζητώντας βιβλία των πιο καινοτόμων συγχρόνων ποιητών μας, που κιόλας του έστάλησαν με χαρακτηριστικά κείμενα μεταφρασμένα στα Ίταλικά από την ποιήτρια Ρίτα Μπούμη, μαζί με μια σύντομη εισήγηση για τη Νεοελληνική Ποίηση από την ίδια.

Το γεγονός αυτό μπορεί να θεωρηθεί ή πρώτη νίκη των «Νέων Ρυθμών» στον πνευματικό άγώνα που εγκαινιάζουν και στον όποιο συμπεριλαμβάνεται και ή με κάθε μέσο διάδοση της λογοτεχνίας μας στο έξωτερικό, όπου το περιοδικό μας ήδη έχει πολυαριθμούς άναγνώστες.

Γιατί πιστεύουμε, είναι καιρός με αυτή την έθνική υπόθεση να καταπιαστούνε άνθρωποι ειδικοί, σοβαροί με κύρος, έγγλι-

ματισμένοι στο ευρωπαϊκό πνευματικό κλίμα και προ παντός τίμιοι και άμερόληπτοι και άξιοι.

ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΜΑΣ

Το έπιτελείο των συνεργατών των «Νέων Ρυθμών» πρόκειται να πλουτισθί από ξένες πνευματικές προσωπικότητες, που αγαπούν το άρχαιο και νέο έλληνικό πνεύμα και που κιόλας έτοιμάζουν πρωτότυπα άρθρα για τις σελίδες μας.

Έκτός του Niccolo Sigillino, που έχει πρόθεση ν' άσχοληθί για τη νεώτερη ποίησή μας και έξωγραμματολογικά, με άρθρα του σε μεγάλες εφημερίδες της Ρώμης όπου κρατά τις στήλες της κριτικής και που υποσχέθηκε πρωτότυπη συνεργασία στους «Νέους Ρυθμούς», κι' οι γνωστοί Ίταλοί ποιητές Lionello Fiumi και Giuseppe Villaroel έτοιμάζουν άρθρα για τις σελίδες μας, μέσα στο πνεύμα των επιδιώξεων του Συναισθηματισμού.

Ελπίζουμε ακόμα πώς σύντομα θ' άναγγείλομε τη σύνδεση των «Νέων Ρυθμών» και με άλλες ευρωπαϊκές χώρες και συγκεκριμένα τη Γαλλία, το Βέλγιο, την Έλβετία και την Ίσπανία, σε τρόπο που με εκπροσώπους ποιητές και λογοτέχνες στις χώρες αυτές, να καλλιεργηθί μια άμοιβαία πνευματική επικοινωνία, που ή σημασία της δε χρειάζεται να τονισθί.

ΟΙ ΑΣΩΤΟΙ ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΝ

Όστερα από την έπιστροφή της άγγλικής ζωγραφικής στην παράδοση του ρεαλισμού που καλλιεργήσαν ως γνωστό οι πρωταγωνιστές ζωγράφοι Κόλνστορη, Μπέλλ, Ρότζερς και Πάσμορ, με μια ιδιότυπη σχολή ιδρυμένη το 1937, ο κορυφαίος Ίταλός σουρεαλιστής ποιητής Σαλβατόρε Κουασιμόντο, έπιστρέφει κι' αυτός σε μια ποίηση

πιδὸ πολὺ ρεαλιστική, μὲ καθαρὰ λογικὰ ἐκφραστικὰ μέσα.

Καὶ ἂν μὲν στὴν Ἀγγλία ζωγράφοι πού χρονία ὑπηρετοῦσαν τὸν αἰσθησιασμὸ καὶ τὴν «ἀφρημένη» τέχνη, σὰν τὸν Πάϊπερ καὶ τὸν Μοῦρ αὐτοκηρύχτηκαν «νεορομαντικοί», γιὰ νὰ γεφυρώσουν τὸ χάσμα ἀνάμεσα κοινοῦ καὶ καλλιτέχνη καὶ ν' ἀνταποκριθοῦν στὴν ἀνθρώπινη ἀποστολὴ τῆς Τέχνης, ὅπως λέγουν, δὲν ἀμφιβάλλομε πὼς κι' ἡ σιωπηλὴ στροφὴ τοῦ Κουασιμόντο ὁμολογεῖ τὰ ἴδια πράγματα καὶ ἡ ἀπόφασί του θάχει ἐκτεταμένες συνέπειες στὴν ποίηση τῆς χώρας του.

Οἱ Ἀγγλοὶ ζωγράφοι δὲν διαστίζουν νὰ διακηρῶνουν πὼς ὁ Σουρεαλισμὸς ἔφερε τὴν Τέχνη στὸ ἀδιέξοδο, πὼς κατάντησε τὴ ζωγραφικὴ διακοσμητικὴ, ἓνα μεγάλο ζωγράφο, καραγκιοζοποιό, ἔξω ἀπ' τὴν πραγματικότητα καὶ τὸν ἄνθρωπο.

Ἀπὸ τὰ παγκόσμια αὐτὰ φαινόμενα τῆς Τέχνης, φαίνεται ἀκόμα πιὸ καθαρὰ ἡ βαθύτερη σημασία τοῦ Συναισθησιασμοῦ, πού ἀπὸ 15 χρόνια ὁ ζωγράφος Βαλαμί εἶχε προκαθορίσει σὰ μελλοντικὴ τάση, καὶ σήμερα πλαισιωμένος ἀπὸ τὴν πιὸ ἐκλεκτὴ μερίδα τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς πρωτοπορίας, δίνει ἀπὸ τὴ μικρὴ μας χώρα τὴν ἀληθινὴ ἀνανέωση στὴν Τέχνη, χωρὶς νὰ ἐξανγκαστῇ νὰ καταφύγει στὴν ἀδοξὴ ἐπιστροφή τῶν ἀσώτων Πάϊπερ, Μοῦρ, ντὲ Κίρικο καὶ τόσων ἄλλων.

ΓΛΑΥΚΑ...

Στὰ «Νέα» (φύλ. 26 Μαρτίου) ὁ κ. Εὐαγγελίδης ἀσχολεῖται μὲ τὴν τέχνη καὶ προσπαθεῖ νὰ μᾶς πείσει (;) πὼς ἡ τέχνη μορφώνει καὶ διαπαιδαγωγεῖ τὸ λαὸ μὲ τὸ *Συναισθημα*. Μὰ αὐτὸ ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὴ βάση τῆς συναισθηματικῆς σχολῆς καὶ τὸ λάβαρο τοῦ κινήματός μας. Μὰ ὁ κ. καθηγητῆς οὔτε λέξη δὲν ἀναφέρει γιὰ τὸ αἰσθητικὸ μας τοῦτο κίνημα... Πάει καλά. Τὸν συγχωροῦμε καὶ τὸν κατατάσσουμε ἀνάμεσα στοὺς κρυπτοσυναισθηματιστές.

Πὼς ὅμως νὰ τοῦ συγχωρήσουμε τοὺς ἀλλαγμοὺς ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ ὅταν γράφει κριτικὲς γιὰ τὶς ἀρλοῦμπες τῶν σουρεαλιστῶν ἀφοῦ ὁ σουρεαλισμὸς τὰ ἀντίθετα ἀκριβῶς προσβεύει;

Η ΜΟΥΣΙΚΟΚΡΙΤΙΚΗ

Στὸ προηγούμενο φύλλο μας σ' ἓνα σημείωμα πού τὸ τιτλοφοροῦσαμε «ἔδῳ κύριοι βλέπετε» μιλήσαμε ἢ μᾶλλον ἐσαυτοῖς κάποιον τεχνοκριτικὸ καθημερινῆς ἐφημερίδας, ὁ ὁποῖος εἶχε φαίνεται λησμονήσει πὼς ἔγραφε στὴ στήλῃ τῆς κριτικῆς τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν καὶ ὄχι στὴ ρουμπρίκα τῆς Μοῦσικῆς.

Τὸ ἴδιο θὰ λέγαμε καὶ γιὰ ἓνα μουσικοκριτικὸ τῆς ἴδιας ἐφημερίδας πού ἂν τύχαινε νάταν εἰκαστικὸς θὰ ἔγραφε ἴσως γιὰ τὸ χροῦμα τῶν μαλλιών ἢ γιὰ τὴ χροιά τοῦ προσώπου ἢ γιὰ τὰ φορέματα τῶν «ὑπὸ κρίσιν πινάκων». Εἶναι ὅμως «ἐντεταλμένος διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς μουσικῆς μας κινήσεως» καὶ ἰδοὺ τί γράφει σχετικὰ μὲ τὶς συναυλίες μας:

«Ὁ... (ἐκτελεστής) ἔπαιξε κατὰ τρόπον πού ἀπέσπασε τὰ θεομύθερα χειροκροτήματα τοῦ κοινοῦ». Ἀκολουθεῖ ἡ βιογραφία τοῦ συνθέτη ὅπως αἴφνης θὰ τὴν εὑρίσκει κανεὶς στὸ Μικρὸ Λαροῦς. Καὶ συνεχίζεται ἡ «κριτικὴ»: «... Ἀκούεται εὐχάριστα (τὸ ἔργο) καὶ θὰ κέρδιζε κατὰ τὴ γνώμη μας πολὺ ἂν εἶταν συντομώτερο». Ἐπειτα ἔρχεται ἓνα γεγονός ἐορταστικῆς σημασίας ὅπου ὁ κριτικὸς βρίσκει εὐκαιρία νὰ μιλήσει σὲ πρῶτο πρόσωπο. Ἐπεται κατὰ «περὶ προγραμματικῆς μουσικῆς» σὲ ἀντικειμενικὸ τόνο πού τελειώνει μ' αὐτὴ τὴ φράση: «Ἐν πολλοῖς (τὸ μουσικὸ κομμάτι) θυμίζει τὸ ἀριστούργημα σ' αὐτὸ τὸ εἶδος». Καὶ κατὰ ἄλλο: «Τὸ Νυχτερινὸ τοῦ Ντβόρζακ εἶναι μιὰ ρεμβώδης ποιητικὴ σελίδα τοῦ μεγάλου Τσέχου συνθέτη καὶ παίχθηκε περίφημα». Ἐκφράζει τὸ θαυμασμὸ του γιὰ τὴ γνωστὴ μας καλλιτέχνηδα τοῦ πιάνου πού «ἐρμήνευσε ἀληθινὰ ὑπέροχα κ.τ.λ.». Πιὸ κάτω παρελάνουν τὰ ἐπίθετα «καλλίτερα» «ὠραία» «λαμπρά» «ἀ-

ριστοουργηματικά». Καὶ συνεχίζει: «Κατόπιν τούτου... ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐκλεκτῆς καλλιτέχνης ἔλαβε πολὺ δικαίως τὰς διαστάσεις θριάμβου».

Τέλος: «Ἡ ὀρχήστρα στάθηκε προχθὲς σὲ ὅλος ἀνώτερο ἐπίπεδο καὶ οἱ μουσικοὶ τῆς ἐπευφημήθησαν μὲ ἐνθουσιασμὸ».

Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ μαντέψει κανεὶς τὸν «μουσικοκριτικὸ» εἶναι ὅμως ἀδύνατο νὰ μείνει ἀπαθὴς μπροστὰ στὴν κριτικὴ του...

ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΟΓΑΛΛΙΚΗΣ ΦΙΛΙΑΣ

Ἡ ἔγκυρη περιοδικὴ ἐγκυκλοπαιδικὴ ἐκδόση Larousse, γνωστὴ σ' ὅλο τὸν κόσμον, ἔξακολουθεῖ δυστυχῶς ἀκόμα νὰ ἐρμηνεύει τὴ λέξη «Grec» πού δὲ σημαίνει τίποτ' ἄλλο παρὰ «Ἕλληνας», ὅπως τὴν ἐρμήνευε καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν ἱπποτικῶν χρόνων... Δηλαδή: grec=κατεργάτης, χαρτοκλέφτης, μικροαπατεώνας.

Κι' ἀκόμα κάτι χειρότερο: Ἐξηγώντας τὴ λέξη Greece=Ἑλλάδα, καὶ ἀναφερόμενος στὰ τελευταῖα ἱστορικὰ χρόνια, ὁ... φιλέλληνας αὐτὸς συντάκτης, λέγει πὼς τὸ 1940 μᾶς ἐπετέθηκε ὁ Ἄξονας κι' οἱ Γερμανοὶ εἰσέβαλαν στὸ ἔδαφός μας, ὅπως ἔγινε καὶ μὲ τὶς ἄλλες χώρες τῆς Εὐρώπης...

Γιὰ τὸ πρῶτο νομίζομε πὼς στοιχειώδεις λόγοι ἀβρότητος ἀπὸ μέρους τῆς Γαλλίας, ἐπέβαλλε τὴν ἀπάλειψη τῶν κακῶν ἰδιοτήτων ἀπὸ τὸ πλευρὸ μιᾶς λέξης πού σημαίνει πιά γιὰ ὅλο τὸν κόσμον Ἑλληνας.

Δὲ εἶχε σὲ τίποτα νὰ ζημιωθῇ ἡ γαλλικὴ γλώσσα, ἀφοῦ κανένας Γάλλος δὲ μεταχειρίζεται τὴ λέξη «grec» γιὰ νὰ βρίζει ἓναν κατεργάτη πού κλέβει στὰ χαρτιά.

Ὅσο γιὰ τὸ δεύτερο τὰ πράγματα δὲν εἶναι τόσο ἀπλά κι' οὔτε ἔλλειψη πρωτοβουλίας ἢ ἀμέλεια μπορεῖ νὰ τὰ δικαιολογήσει. Ἐδῶ ἔχομε φανερὰ δείγματα κακῆ πρόθεσης. Ὁ Γάλλος συντάκτης φθονώντας προφανῶς τὰ φορτὰ τῶν δαφνῶν πού ἐσώρρασε ἡ Ἱστορία κατὰ τὸν πρόσφατο παγκόσμιον πόλεμον πάνω στὴν Ἑλλάδα καί, μὴ βρίσκοντας κατὰ τὴν ἴδια χρονικὴ περίοδο στὴ χώρα του οὔτε ἓνα φύλλο γιὰ σιφάδο, νό-

μιζε πὼς ἂν ἀποσιωποῦσε τὸ ἀλβανικὸ ἔπος, θὰ ἰσοπέδωνε τὴν κατάστασι. Ἀλλὰ εὐλογημένοι Γάλλοι, ἀκόμα τὰ αἵματα ἐκείνα δὲν ἔχουν στεγνώσει κι' ὁ κόσμος πολὺ καλά θυμᾶται σὲ ποιὲς μεγάλες χώρες εἰσέβαλε σχεδὸν ἀμαχητὶ ὁ Ἄξονας καὶ σὲ ποιά μικρὴ ἔφαγε τὰ μούτρα του ἐπὶ ἔξῃ μῆνης.

Καὶ τώρα θὰ θέλαμε νὰ γνωρίζαμε τί λέει γιὰ τὰ παραπάνω τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν Ἑλλήνων διανοουμένων, πού τυφλὰ πιστεύει, πὼς ἡ Γαλλία ἀπὸ ἔρωτα καὶ μόνο στὴν Ἑλλάδα, συντηρεῖ τώρα ἔξῃνα χρόνια τὶς Σχολές της, τὰ Ἰνστιτοῦτα της, τὶς Ἀποστολές της καὶ τ' ἄλλα πνευματικὰ της προνόμια.

Ὅσο γιὰ τοὺς λιγοστοὺς πού πάντα δισπιστοῦσαν στὶς μέχοι ἀσφραξίας γαλλικῆς περιπτύξεως, στὴν εἰλικρίνεια καὶ στὴν ἀνιδιοτέλειά τους, ξέρομε τί σκέπτονται:

Τὶ ρόλο παίξουν τὰ διάφορα πνευματικὰ γαλλικὰ ἱδρύματα στὴν Ἑλλάδα καὶ τί χρειάζονται ἂν δὲν εἶναι σὲ θέση ὄχι πιά νὰ ἐμπνεύσουν καὶ νὰ προετοιμάσουν εἰρηνοκλίμα ὅταν κρίνεται στὸν τόπο τους ὁ δικὸς μας τόπος, ἀλλὰ σὰν ἀποφεύγουν νὰ προασπίσουν μιὰ χώρα, πού μὲ τόση ἐμπιστοσύνη τους φιλοξενεῖ, ἀπ' τὸν κίνδυνο τῆς δυσφήμισης καὶ τῆς κακότητος ἀλήθειας;

Καὶ μήπως εἶναι ἡ πρώτη φορὰ; πρὶν δυὸ χρόνια, ἄλλος Γάλλος διανοούμενος, ἀφοῦ φιλοξενήθηκε ἐδῶ στὴν κατοχὴ, σὰν ἔφτασε στὴ Γαλλία, τύπως ἓνα «διαφωτιστικὸ» βιβλίον, ὅπου ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς χαρακτηρίζονταν ἐκεῖ, μὲ βαρύτερα ἀκόμη ἐπίθετα, ἀπὸ κείνα πού περιλαμβάνει ἡ λέξη «grec» κατὰ τὸν Larousse. Τὸ παρήγορο εἶναι, ὅτι σὰν καὶ πρόπερσι, ἔτσι καὶ τώρα προκλήθηκε κῦμα διαμαρτυρίας ἀπ' τὸν τύπο, πού σημαίνει ὅτι ἡ πνευματικὴ μας ἀξιοπρέπεια δὲν εἶναι κάτι μὲ τὸ ὁποῖο μπορεῖ ἓνας ξένος νὰ παίξει ἀτιμωρητὴ.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΕΙΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΕΙΝ

Ὁ κ. Ρουσόπουλος εἶναι γνωστὸς ὄχι μόνο σὰν ἐπιστήμονας ἀλλὰ καὶ σὰν Ἀνθρωπος. Σήμερα ἀκριβῶς πού ἡ διδασκαλία τῆς Ἀγάπης ἔχει τόσον ἀτονίσει ἀκόμη καὶ

στη συνείδηση των έντεταλμένων για τη διαδοσή της, και τη σφετερίζεται ο λεγόμενος σύγχρονος πολιτισμός, μιὰ φωνή ύψώνεται από την Ελλάδα, για να την υπερασπίσει.

Στη σημαντική του όμως διάλεξη ο σεβαστός καθηγητής, μολονότι επιστήμονας μαθηματικός, προσπάθησε να βασιστεί σε μιὰ μεσαιωνική δογματολογία, για να αποδείξει ότι ο άνθρωπος δεν δημιουργεί αλλά μόνο κατασκευάζει, σε αντίθεση έτσι με την παγκόσμια παραδεχτή έννοια του δημιουργείν που σημαίνει: συνθέτω κάτι το πρωτότυπο, το καινούργιο, μιάν αξία ανανεωμένη, φτιάχνω στον αντίποδα της μίμησης. Όλων των γλωσσών τα λεξικά έτσι ξεηγούν τις λέξεις δημιουργώ, δημιουργός, δημιουργία.

Ο Αϊνστάϊν και η Κιουρί πρέπει να διαφέρουν (και στην όρολογία) από ένα κοινό δάσκαλο φυσικής, όπως και ο Μπετόβεν από ένα κοινό δάσκαλο μουσικής, και ο Χριστός από έναν ισοωμένο, και ο Παστέρ από ένα γιατρό, και ο Έντισον από έναν ηλεκτρομηχανικό κ. τ. λ.

Τους πρώτους η παγκόσμια παραδοχή όρθα τους λέγει δημιουργούς και την εργασία τους δημιουργία με την έννοια της νέας σύνθεσης αξιών. Οι δεύτεροι είναι απλώς πνευματικοί κατασκευαστές. Οι πρώτοι είναι οι προπορευόμενες αιχμές του Θεού (ή της φύσης) στην προοδευτική εξέλιξη, που έτσι πανθειστικά τη δημιουργούν, και είναι αυτοί που κάνουν τον άνθρωπο Άνθρωπο. Είναι οι πρωτοπόροι. Οι άλλοι είναι οι δευτεροπόροι.

Στην δημοτική καταγωγή της η λέξη δημιουργός (δήμος + έργο) σημαίνει: ο εργαζόμενος για το λαό.

Πρέπει λοιπόν να προτρέπεται ο Άνθρωπος να γίνενα όχι μόνο πνευματικός κατασκευαστής (ή χειρώναξ του πνεύματος, κατά τον Πλάτωνα), αλλά και, πολύ πιο πέρα απ' αυτό, συνθέτης νέων αξιών, ανανεωτής και ανωτεροποιός ζωής, δηλαδή δημιουργός. Πρέπει να προτρέπονται οι νέοι να τείνουν όχι απλώς προς το καλό αλλά προς το άριστο. «Έπεςθαι και όμοιοϋσθαι Θεῷ», λέγει ο Πυθαγόρας, δηλαδή: ο δημιουργείν.

Ο Όρφέας, ο Ηράκλειτος, οι Προφήτες, δεν ονομάστηκαν μέχρι τώρα κατασκευαστές,

αλλά μεγάλοι ανανεωτές, σπορείς αξιών ζωής, δηλαδή δημιουργοί.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΙΝΟΥΜΕ

Είναι χωρίς προηγούμενο ή ύποδοχή που έγινε στο πρώτο φύλλο μας από τους νέους. Είναι πρωτοφανής ο ένθουσιασμός και η συμπάθεια με την οποία οι έοι άγκυλιάζουν την κίνησή μας. Καθημερινά παίρνουμε γράμματα με συνεργασίες, γεμάτα από συμπάθεια, άγνό ένθουσιασμό και ένθαρυντικά λόγια. Δε μας ξενίζει το γεγονός. Οι νέοι διψούν σήμερα για κάτι πιο σίγουρο, πιο σταθερό που δε μπορεί να τους το δώσει ούτε η παράδοση, ούτε ο συρρεαλισμός, ούτε πάλι οι διάφορες ύπαρξικές ή персонаλιστικές θεωρίες. Είναι φυσικό οι νέοι να βλέπουν τον συναισθηματισμό σαν το πιο γνήσιο, το πιο άληθινό, το πιο σύγχρονο ζωντανό αίτημα, που δεν φοχεται να καθιερωθεί με άριόρι θεωρίες με προγράμματα αλλά βγαίνει μέσα από την τέχνη των προδρόμων του. Αλλά γι' αυτό έχουμε γράψει και θα γράψουμε τόσο που να φωτιστεί ή άποιή μας και να διαλυθούν όλες οι παρεξηγήσεις και παρερμηνείες που τυχόν θα προκύψουν. Είναι φυσικό στην άφετηρία και στην όλη πορεία ενός κινήματος να γεννηθούν έρωτήματα που είναι άλλωστε γόνιμα, όταν δεν δημιουργούνται σκόπιμα για να συσκοτίσουν τα πράγματα, και θα τα αντιμετώπισουμε με τη δημιουργία αλλά και με την κατάλληλη διαφώτιση.

Δίνουμε παρακάτω μερικά άποσπάσματα των επιστολών που λαμβάνουμε με τη σειρά τους:

Ο κ. Γ. Νικολάου μας γράφει: «Κάθε παρακμή τη διαδέχεται μιὰ σύγχιση που φαίνεται σαν παρα φύση. Θα προσδιορίσετε αυτή τη σύγχιση; Έγώ δεν είμαι συναισθηματιστής όμως γράφω ένιότε συναισθηματικά ποιήματα. Σας στέλνω κ.τ.λ.»

Ο κ. Α. Άραχταίος: «Το περιοδικό σας «Νέοι Ρυθμοί» με γέμισε από μιὰ μεγάλη χαρά. Αυτή η «συνθετική» κίνηση ύπα-

γορευμένη και προσδιορισμένη από αυστηρά αισθητικά κριτήρια, αυτή η προσπάθεια για την κατάκτηση της ένότητας και τον στέρεο προσανατολισμό (ύστερα από τις άπελπιστικά άνεματίστες περιπλανήσεις μας) δεν είναι δυνατόν παρά να εμπνεύσει στις ψυχές των νέων ανθρώπων τη χαρά που σας άνεφερα να με κατακλύζει αυθόρμητα. Από την πρώτη στιγμή αισθάνομαι πως πρέπει να σταθώ θεμός του άναγνώστη. Επί τέλους και η δική μας πνευματική κίνηση άναδίνει τον πρώτον οργανωμένον ήχον της, τη δική της φωνή, αυτόχθονη όσο και γενική. Επί τέλους κάποιος άνεμος άρχίζει να πνέει κι' από τα δικά μας χώματα και να φέρνει το δικό μας μήνυμα, τη δική μας προσφορά...»

Ο κ. Τ. Μωραΐτης: «Με μεγάλη χαρά και έκπληξη είδα το καινούργιο μας περιοδικό. Δεν ξέρω πως άκριβώς πρέπει να εκφραστώ. Αλλά είμαι βέβαιος πως οι «Νέοι Ρυθμοί» είναι το περιοδικό που μας έλλειπε και που από πολύ καιρό καρτερούσαμε. Σε σας έλαχε η χαρά να ξεκινήσετε για ένα τόσο όραίο και εύγενικόν άγώνα, για μιὰ τέχνη άπαλλαγμένη απ' τα ξεπερασμένα πια σχήματα της παράδοσης όσο κι απ' τις παρανοήσεις κι έκκεντρικότητες του συρρεαλισμού που τόση σύγχιση έχει δημιουργήσει. Σε σας τους άληθινούς δημιουργούς του καιρού μας άπομένει το βαρύ τίμημα και χρέος να δώσετε μιὰ καινούργια αίσθηση και μιὰ νέα άνθηση στη νεοελληνική μας τέχνη. Έμεις οι νέοι γιομάτοι πίστη και θέληση για κάτι καινού-

γιο και όραίο, μένουμε θερμοί συμπαράστατες στο έργο σας».

Ο κ. Κρίτων Άθασασούλης: «Αν βέβαια ήταν να σας κολακέψω γιατί την ευθύνη που πήρατε την δικαιώσατε, θα παρέλειπα να το κάνω, γιατί τώρα δε μιλω για την ευθύνη της έκδοσης ενός περιοδικού, όσο για τη μεγάλη ευθύνη του να γίνει το περιοδικό όργανο για το παρουσίασμα της πιο έλληνόπρεπτης αισθητικής εκδήλωσης του «Συναισθηματισμού», που εγκαινιάζει μιάν έποχή στην περιοχή των γραμμάτων και τεχνών, που μόνο με τις έποχές της πνευματικής άναγέννησης, μπορεί να παραβληθεί».

Ο κ. Τ. Χατζηνηκολής: «Ο έρχομός σας που ήρθε τόσο άναπάντεχα—όσο κι άν από πολύ καιρό προσμέναμε κάτι παρόμοιο—κι έτάραξε τα βαλτωμένα νερά, με γέμισε χαρά κι έλπίδα».

Ο κ. Β. Βάφρας: «Εύχομαι κάθε πρόοδο στο περιοδικό των «συναισθηματιστών». Νομίζω ότι άποτελεί ένα κίνημα υγείας. Έχω όρισμένες αντιλήψεις πάνω σ' αυτό το κίνημα και έλπίζω σύντομα να μου δοθεί ευκαιρία να σας τις άναπτύξω».

Ο κ. Α. Μ. Σιακής: «Με ένδιαφέρον παρακολουθώ τις αισθητικές τάσεις του Νέου Περιοδικού σας, καταβρόχθισα, είναι η κυριολεξία, τις σελίδες του κ.τ.λ... Εύχομαι ο συναισθηματισμός να πάρει καλό δρόμο και να προκόψει».

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Στην αΐθουσα του Ρόμβου είχα την ευκαιρία να δω το Γουναρόπουλο σε μια σειρά από λίγους πίνακες και να επανασυνδέσω ύστερ' από τόσον καιρό τις σημερινές με τις άλλωτινές έντυπώσεις μου. Δεν το κρύβω πώς ο Γουναρόπουλος με συγκίνησε άλλοτε άρκετά, όπως συγκίνησε και συγκινεί ίσως πολλούς από τη γενιά μου. Με συγκίνησε γιατί στην τέχνη του είχα βρει δυο στοιχεία του εαυτού μου: το όνειρο και την πλαστική φόρμα. Το μόνο που δε μπορούσα να νιώσω ήταν η σύνθεση και η τεχνική του, αλλά κι αυτή σιγά σιγά την κατάλαβα. Σήμερα που ήρθα ξανά σε επαφή με την τέχνη του δε μπορώ να πω το ίδιο. Την ένιωσα ίσως περισσότερο στα καθέκαστά της αλλά δεν είχε πάνω μου την πρωτινή γοητεία της. Μου φάνηκε σαν κάτι που διέγραφε την καμπύλη του, που ένώθηκε με την αρχική του προέλευση και έκλεισε τον κύκλο του και «τέλειωσε». Ένα τελειωμένο που σημαίνει την αορίσωση αλλά και το τέλος, που σε κάνει να ονειρεύεσαι αλλά όχι να δραματίζεσαι, όχι να είσαι en avant. Είταν μια εποχή που η ζωγραφική του Γουναρόπουλου ήταν πρωτοποριακή και η προσφορά της εσήμαινε μέσα σε μια ζωγραφική που την έπνιγαν ακόμα τα παράσιτα του γερμανικού εμπρεσιονισμού. Είταν ο δεύτερος πόλος της ανανέωσης ύστερ' από τον Παρθένη. Η φήμη του χρωσιέται φυσικά στο ταλέντο του, στους νέους τρόπους που έφερε από την Ευρώπη και πάσκισε να τους εγκλιματίσει στα ελληνικά χρώματα και στη σχέση του με το συρρεαλισμό. Θα φανεϊ ίσως παράξενο το ότι σχετίζω το Γουναρόπουλο με το συρρεαλισμό, όμως δεν είναι καθόλου άσχετη η πορεία του σαν ζωγράφου με την κίνηση του ελληνικού συρρεαλισμού. Κάποιος άπολογιτής του συρρεαλισμού σημειώνει αν δεν κάνω λάθος το όνομα του Γουναρόπουλου πλάι στον Έμπεριόκο.

Αλλά ως αφίσουμε την ιστορία και ως δούμε ξανά από κοντά το παράδοξο αυτό έργο. Ένας κόσμος ονειρώδης, μουσικός, υπερούσιος, κρυστάλλινος και υδάτινος που θυμίζει συχνά τα ένυδρεια όταν δεν δίνει

το υποθαλάσσιο μυθικό τοπίο. Πλασμένες από την ίδια ύλη του ονείρου βγαίνουν μορφές ασύλληπτες σε τελειότητα, σε καμπυλότητα, αφηρημένες μαζί και άπτες, που τις συλλαμβάνεις σαν σώματα και την ίδια στιγμή τις χάνεις σαν μουσικές όπτασίες. Όντα άνυπαρκτα στην αβλόγητά τους, ύπαρκτα περιγράμματα, ήχοι, χροϊές, μουσικότητες.

Τί μένει; Στην καλύτερη περίπτωση, το άρωμα που έχουν σί μελωδίες, ή μουσική της καμπύλης και συνακόλουθα το συνθετικό παράλογο, ή δεξιοτεχνία, ή άναισθητική παραμόρφωση που συγγεί το φόντο του μουσαμά με την πλαστική λεπτομέρεια μιας μορφής, ή στυλιζασιόν, ή διακόσμηση.

Ο Γουναρόπουλος ζήτησε να παντρέψει το υποσυνείδητο με το λόγο, με την ελληνική φόρμα, αλλά έμεινε στη γραμμική δηλαδή σε κάτι έξωτερικό, το σωμα διαγράφεται μέσα στον άβέβαιο αφηρημένο χώρο με τη μαθηματική καμπύλη που ανάβει και σβύνει στη μαγγανεία των χρωμάτων και των γραμμών.

Μ' όλο το σεβασμό που έχω στην προσωπικότητά του πρέπει να τ' όμολογήσω πώς η τωρινή του έκθεση με άφισε μέσα στην μουσειακή εκείνη «άδιαφορία» που άφίνουν τα ωραία έργα όταν πια πάφουν να ξυπνούν και να συνταράσσουν τα συναισθήματά μας, και να δημιουργούν προεκτάσεις. Όταν σταματήσουν.

Η άκουαρέλα είναι ένα είδος που ταιριάζει στην ιδιοσυγκρασία του κ. Αλεξίου, στην αισθαντικότητά του, αυτό το βλέπει κανείς με την πρώτη ματιά. Αγαπά το ελληνικό τοπίο και προσπαθεί να το δώσει με την ύλη που του ταιριάζει και με τα μέσα που θέλουν να εκφράσουν αυτή την ύλη. Αλλά άκριβώς εδώ είναι το πρόβλημα: το υλικό να μη μένει υλικό, να μη θυμίζει τη σύστασή του αλλά να μετουσιώνεται σε συναισθημα και μ' αυτό ο ζωγράφος να πλάθει τον όρατό του κόσμο. Τότε το νερό δεν είναι νερό όπως το συναντούμε στη φυσική του σύσταση αλλά όπως το τραγουδεί ένας ζωγράφος. Ο κ. Αλεξίου λοιπόν δεν τραγουδεί αλλά περιγράφει. Ζητεί ν' άποδώσει μ' έναν συντηρητικό εμπρεσιονισμό, που θυμίζει την άκα-

δημαϊκή του προέλευση γιατί του λείπει το παλμώδες εκείνο φωτοχρωματικό παιχνίδι του κλασικού εμπρεσιονισμού. Σε μερικές τέρες του φαίνεται να πλησιάζει την αίσθηση του τοπίου που όμως δεν την αίσθητοποιεί, γιατί δεν έχει άρκετά τη χρωματική άφή και την όραση του άληθινού τόπου. Το «Τοπίο» είναι ένα καλό κομμάτι στο είδος του, το «Μπροχάμι» με τα μικρά χρωματικά πλάνα του, μεταδίδει κάποια αίσθηση αυτόχθονη. Η «Ραφίνα» όχι, είναι ξεθωρη ή έντύπωση, άδιαφορη, ο ζωγράφος δέ στάθηκε εδώ με συγκίνηση. Στη «Βουλιαιμένη» το άπότομο και το βραχώδες με τα ισκιόφωτα, με τις χροϊές, με το βάθος του νερού και τα χρωματικά παιχνιδίσματα δίνει το ξαναλέω μια περιγραφή αλλά όχι μια έντύπωση πολύ περισσότερο ένα συναισθημα.

Παρ' όλ' αυτά ο κ. Αλεξίου αισθάνεται κάποτε την ανάγκη να διακόψει την στατική

ειδυλλιακή μονοτονία του με κάτι έσωτερικότερο, «δραματικότερο». Τότε δίνει το «Γυρίζοντας στο χωριό». Έδώ η παλέτα σκουραίνει, άρχίζει να σκοτεινιάζει στον γελαζούμενο ελληνικόν ουρανό, ένας άνεμος πνέει, καμπυλώνει τά κλαριά των δέντρων, ο άνθρωπος κάτω άπ' αυτόν τον ταραγμένο ουρανό πασχίζει να σηκώσει το βάρος του, κάτι γίνεται στην ψυχή του ζωγράφου αλλά μονάχα στην ψυχή του, γιατί η έκφραση του ψυχικού περιστατικού άφίσταται άρκετά από την άφορμή που τη δόνησε.

Ελπίζω ο κ. Αλεξίου να έννοει τί θέλω να πω. Ένα πράγμα θα είχα να του συστήσω: Να μην κάθεται άπέναντι στο αντίκείμενο αλλά να προσπαθεί να βρίσκεται μέσα του να είναι η ψυχή του τοπίου του, τοπίο και καλλιτέχνης να είναι ένα. Τα άλλα είναι σπουδή.

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΖΗΣΗ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ: «Προανάκρουσμα»
(Διηγήματα)

Η Φροϋδική θεωρία που στάθηκε μια έπα νάσταση στην επιστήμη της ψυχολογίας δεν άφισε ανεπηρέαστη την τέχνη του λόγου. Και η ποίηση (όρα συρρεαλισμός) και το μυθιστόρημα κοίταξαν να επωφεληθούν από την ανακάλυψη και την εφαρμογή της ψυχαναλυτικής μεθόδου. Ποιητές και συγγραφείς άρχισαν να γράφουν «ψυχαναλυτικά». Το αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές ήταν να κάνουν επιστήμη και όχι τέχνη. Τα πρόσωπα και οι στιγμές τους μπορεί να είναι ψυχαναλυτικές καταπώς τις ήθελε ο Βιεννέζος γιατρός αλλά όχι ψυχολογικές, τους έλλειπε δηλαδή η ψυχολογική αλήθεια. Απόδειχναν ένα θεώρημα αλλά δεν ζούσαν μια δικιά τους ζωή, δεν συγκροτούσαν έναν τύπο, δεν ζειθαν. Οι ψυχαναλυτές συγγραφείς ξεχνούσαν πως η ανάλυση στο μυθιστόρημα έχει λόγον ύπαρξεως έφ' όσον γίνεται σύνθεση και βιωμένη ζωή.

Ο συγγραφέας του «Νευρωτικού Κοριτσιού» δεν είχε όλοτετα ξεχάσει αυτό τον κανόνα αλλά το έγχειρομα ήταν λίγο δύσκολο. Όσοτοσο το βιβλίο αυτό παρ' όλα τα ψεγάδια του στάθηκε μια καλή άρχη και μια αξιόλογη προσπάθεια για την κατοπινή εργασία του.

Σήμερα δοκιμασμένος πια διτὰ δηλ. και στη ζωή και στην τέχνη, έχοντας περάσει από το καμίνι του πολέμου και της κατοχής, έχοντας αποκομίσει πείρα αλλά και γνώση, έχοντας αντιληφθεί τα άρχικά του σφάλματα. Έρχεται μ' έναν τόμο διηγήματα με τον γενικό τίτλο «Προανάκρουσμα» να δικαιώσει τις προσδοκίες μας. Ο κ. Παπαθανασίου δεν πορεύεται φυσικά πάνω στον ίδιο δρόμο με μās, αλλά τοῦτο δὲ μās ἐμποδίζει να δούμε και να εκτιμήσουμε τη δουλειά του. Αν έρθει κοντήτερα μās τόσο το καλύτερο, το ποθοῦμε και το ενχόμαστε. Κι' ακόμα το ελπίζουμε γιατί είδαμε πού και πού μερικά σημάδια πολὺ απόμακρα βέβαια αλλά ποιὸς ξέρει. Κάποτε δηλαδή, κι αυτό συμβαίνει όταν η ψυχή ζητάει να εκφράσει το αγωνι-

ώδες και το ανέκφραστο που την κατακαίει, λυγίζει ή καμπυλότητα, σπάζει ή εὐθεία και προβάλλει γυμνό το συναίσθημα. Απέχει ωστόσο να δικαιωθεί και αισθητικά με τη συναισθηματική του άποψη, γιατί ο συγγραφέας είναι ακόμα μέσ' στην παράδοση που όμως δεν την μιμείται δουλικά, δεν την αντιγράφει αλλά αγωνίζεται να την ξαναδημιουργήσει. Και έχει τοῦτο σημασία μια κι από κείνη τη στιγμή ξεχωρίζει προσωπικά από τους ακαδημαϊστές, από τους μιμητές το βλέπει κανείς στο ύφος του και σε κάτι φραστικούς συνδυασμούς που ανατρέπουν την γνωστή ρυθμοποιία της κλασικής πρόζας, με το πλέξιμό τους.

Ο κ. Παπαθανασίου μιλάει με τα πράγματα και όχι με τα σύμβολά τους. Είναι από αυτή την άποψη ένας πραγματιστής που είπε πως θα πορευτεί πάνω στον ίδιο και σίγουρο δρόμο της πρόζας και όχι στα επίκιντυνα φτερά του λυρισμού. Κρατάει τα δυο θεμελιακά σκέλη του διηγήματος: το θέμα και την αφήγηση αλλά για να πλέξει μ' αυτά την ψυχολογική θέση και το συνακόλουθο περίγυρο των ήρώων του. Στη «Βερίτσα Ναζή» στο πρώτο του διήγημα έχει μια τρυφερότητα σχεδόν ειδυλλιακή. Η φράση του θυμίζει τις καλύτερες στιγμές του «Νευρωτικού Κοριτσιού» αλλά στο «Πεσών εμάχετο» έχει σελίδες δυνατές, σπαραχτικές, φρικιαστικές. Η μικρή φράση, ή αιχμηρή, ή κοφτερή που κοντανασαίνει και αγωνίζεται ν' ανεβεί τα σκαλοπάτια της νύχτας. Ένας ρυθμικός βηματισμός έδω στο ύφος, ένας ρυθμικός συχνά λόγος. Αιμόσφαιρα. Η μύγα που τριγυρνάει άσταμάτητα και κόβει τη σιωπή. Η γριά που κουνιέται κάπου κάπου στην καρέκλα της και κοιμάται. Ο μικρός ξέσκεπος με τα ροδισμένα μάγουλα. Είναι εικόνες σίγουρες και ύποβλητικές, δεν σβύνουν εύκολα.

Στη «Ντόρη μου Λέστα» μια όψη της κατοχής με τα κουρελια, τα σκουπίδια, τους πεινασμένους, τους πρησμένους, τους πεθαμένους των δρόμων... και τις μελωδίες ενός πιάνου. Δυο τρεις φράσεις από τα δυο άλλα διηγήματα δηλ. τη «Συνηθισμένη Ιστορία» και τον «Πάτερ Ήσύχιος», πούναι το άρτιώτερο και το μεγαλύτερο της συλλογής, δείχνουν ένα γράψιμο σύντομο, άμεσο, κοφτερό

και δυναμικό, ένα ύφος ρεαλιστικό και έμφαργές: «Όταν ή φωνή του άστυφύλακα έφρασε στ' αυτιά του Άντώνη Φλέσκα όχιές δάγκωσαν την καρδιά του». Κι άλλου: «Ο Πότερ Ήσύχιος γερό καύκαλο, ψηλός, ίσιος σά λαμπάδα που ύπηρετούσε το θεό στοῦ Άη-Λιά το μοναστήρι». Και παρακάτω: «Όμως χόπ ντοῦρος βλοσυρός συννέφιαζε ο Πάτερ Ήσύχιος».

Ένα πράγμα μονάχα πρέπει να προσέξει ο κ. Παπαθανασίου γιατί αυτό έχει συνέπεια στο ύφος του που βλέπω πως το νοιάζεται, το φροντίζει και το δουλεύει. Πρώτα απ' όλα μερικές νεοτροπίες που είναι ξένες στη γλώσσα μας, ύστερα ή συχνή στίξη που ανακόπτει το βήμα και κουράζει αντί να ξεκουράζει. Η παύση πρέπει να είναι φυσική και αισθητική μαζί, από την ανάγκη της άναπνοής που διαιρεί το χρόνο συμβατικά άρ-

χιτεκτονικά αλλά δεν του ανακόπτει τη ροή. Ο ίδιος ο ψυχικός κραδασμός δημιουργεί περνώντας από τον έλεγχο των συνειδησιακών ειρμών, το ρυθμό του ύφους.

Τελειώνοντας θα έλεγα πως ο κ. Παπαθανασίου με το «Προανάκρουσμα» κάνει ένα σοβαρό βήμα σαν πεζογράφος. Πλουταίνει σε εμπειρίες, βαθαίνει στα θέματά του έτσι που δὲ μένει στατικά ήθογραφικός όταν ζωγραφίζει την ελληνική ζωή, το ελληνικό περίγυρο και το άτομικό και έθνικό δρόμο και αξιοποιεί αισθητικά τον κόσμο του, ανθρώπους, πράγματα, ιδέες σε μια μορφή, που δεν είναι βέβαια ακόμα εκείνη που εμείς θα θέλαμε, αλλά που ωστόσο είναι μια μορφή. Και δεν είναι τοῦτο χωρίς σημασία.

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Τὰ ξένα φύλλα δημοσιεύουν μεγάλους έπαινους γιά τήν πρωτοβουλία τοῦ Ἀγγέλου Σικελιανοῦ σχετικά μέ τήν ανέγερση μνημείου στόν μεγάλο ἑλληνιστή καί φιλελληνα Ρενέ Μαρδοχαίο Γκουαστάλλα.

—Δημοσιεύτηκε τελευταία ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Σέργουιντ Ἀντερσον ποῦ πέθανε τό 1941 καί ποῦ δίκαια θεωρεῖται ἕνας ἀπό τοὺς πῶ ἀντιπροσωπευτικούς ἀμερικανοὺς συγγραφείς τοῦ μεσοπολέμου. Ἀποτελεῖται ἀπό 3117 ἐπιστολές.

—Ποῖος συγγραφέας ἀμερικανός διαβάζεται περισσότερο στή χώρα του; Αὐτό τό ἐρώτημα τέθηκε ἐδῶ καί δεκαπέντε χρόνια στοὺς ἐκδότες καί βιβλιοπώλες τῆς Ἀμερικής. Ἡ ψηφοφορία ἔφερε τότε πρῶτον τὸν συγγραφέα τοῦ «Κεντρικοῦ Δρόμου» τὸν Σίνκλαιρ Λιούις. Σήμερα στό ἴδιο ἐρώτημα τήν πλειοψηφία τήν πῆρε ὁ Εὐγένιος Ὀνῆλ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ γνώμη τῶν ἐκδοτῶν θά διαβάζεται ἀκόμα καί τό 2000 μ.Χ.

—Δεύτερος ἔρχεται τώρα ὁ Σίνκλαιρ Λιούις τρίτος ὁ Ρόμπερτ Φρόστ. Ἀκολουθοῦν οἱ: Χεμινγκουαίη, Κάρλ Σάντμπεργκ, Τζῶν Στάινμπεκ, Τ. Σ. Ἐλιοτ, Μένκεν, Σανταγιάτα καί Ἔντνα Στ. Βίνσεντ Μίλλαιη.

—Πρὸ καιροῦ πωληθήκαν σέ μιὰ δημοπρασία στό Λονδίνο οἱ τόμοι τῆς περιφημῆς βιβλιοθήκης Bishop.

Ἄνάμ-σα στὰ σπάνια βιβλία ὑπῆρχε κι' ἕνας Αἰώωπος τυπωμένος στήν Βάλε τῆς Ἑλβετίας τό 1501 μέ βιβλιοδεσία τοῦ Μαϊολί ποῦ ἔπιασε τό ποσόν τῶν 24.000 δολλαρίων (!)

—Στήν ἀμερικανική ζώνη κατοχῆς τῆς Γερμανίας ἀνεκαλύφθη καί κατεσχέθη ἡ βιβλιοθήκη Στράιχερ.

Ὁ Τζούλιους Στράιχερ ἦταν ὁ τρομερός διώκτης τῶν Ἑβραίων ἐπὶ Ναζισμοῦ καί ὁ μεγαλύτερος πυρπολητής βιβλίων. Ἔταν ὁμως φαίνεται καί βιβλιόφιλος (!) γιατί τὰ σπάνια καί τὰ καλοδεμένα βιβλία τὰ ἔβανε στήν μπάντα κι' ἔκανε ἔτσι μιὰ πλοῦσια καί σημαντική βιβλιοθήκη. Χάρis σ' αὐτὸν τὸν εὐεργέτη... πολλοὶ μεγάλοι Ἰσραηλίτες συγγραφεῖς βρίσκονται τώρα σέ δυὸ κρατικές βιβλιοθήκες τῆς Νέας Ὠόρκης καί τῆς Οὐάσιγκτον.

—Τὸ ἔπαθλο Μπόλιγκεν γιά τὴν ποίηση δόθηκε φέτος στόν ἀμερικανὸν ποιητὴ Ἐζρα Πάουντ ἀπὸ μιὰ Ἐπιτροπὴ ποῦ τὴν ἀποτελοῦσαν, ὁ Κόνραντ Αἴκεν, ὁ Τ.Σ. Ἐλιοτ, ὁ Ρόμπερτ Λόουελ, καί ἡ Κάθριν Ἀνε Ρότερ.

Τὸ περίεργο εἶναι πῶς ὁ Ἐζρα Πάουντ ἔχει καταδικαστεῖ ἀπὸ τὰ δικαστήρια τῆς πατρίδας του ὡς προδότης σέ ἰσόβια δεσμά, γιατί εἶταν ἐκφωνητῆς σέ ἰταλικὸ στάθμὸ κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ πολέμου.

Τώρα ἔχει κλειστεῖ σέ μιὰ φρενολογική κλινική ἀλλὰ ὅπως φαίνεται δέν ἔχει χάσει τό χιούμορ του.

Τὴν ἐπαύριο τῆς βραβεύσεως του ἔλεγε στοὺς δημοσιογράφους: «Ποτὲ δέν ἔγραψα

καλύτερους στίχους παρὰ ἀφ' ὅτου εἶμαι τρελλός...».

—Ἐνας ἄλλος δοσίλογος συγγραφέας ὁ γνωστὸς Σάρλ Μωράς περνάει τίς μέρες του στὴ φυλακὴ ἐν εἰρήνῃ καί μετανοῶν... Προκειται νὰ ἐκδόσει κι' ἕνα βιβλίο ὅπου θά ἐξηγεῖ τὰ σφάλματά του καί... ἴσως θά τὰ δικαιολογεῖ. Τὸ βιβλίο ὅμως θά τυπωθεῖ μέ ψευδώνυμο καί θά κυκλοφορήσει στό Βέλγιο καί στὴ Νότιο Ἀμερικῆ.

—Στὸ Μουσεῖο Σερνούχι ἐξετέθησαν τελευταία ἀρχαῖοι μπρούτζοι τῆς Κίνας ποῦ ἀνήκουν στόν δέκατο τέταρτο αἰῶνα π. Χ. τῆς περιόδου Σάνγκ Υν καί πρέπει νὰ λογαριάζονται ἀπὸ τὰ ἀνώτερα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος.

—Στὸ τελευταῖο κινηματογραφικὸ φεστιβάλ τῆς Βενετίας τὸ κοινὸ ἔδειξε ἐξαιρετικὴ προτίμηση στὰ ντοκουμαντέρ τῆς τέχνης καί τῆς ἐπιστήμης, Ὁ φακὸς κι' ἐδῶ ἔθασματούργησε. Ζωντάνεψε ἀπ' ὄλες τίς πλευρὲς τὸ ἔργο τοῦ Μαγιόλ, τοῦ Βάν Γκόγκ, τοῦ Σεζάν, τοῦ Καρπάτιο. Ἔναι ἕνας θαυμάσιος τρόπος νὰ ρθεῖ σέ ἐπαφὴ τὸ πολὺ κοινὸ μέ τὴν τέχνη καί μέ τὴν ἐπιστήμη.

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

Ἀπὸ τὸ ἐρχόμετο τεῦχος θά καθιερώσουμε στὴν ἑτακτικῆς ἀλληλογραφίας ὅπου οἱ ἀναγνώστες μας θά βρίσκουν ἀπάντηση στὰ γράμματά τους, σύντομη καί ὅσο γίνεται ἀναλυτικὴ κρίση στὰ χειρόγραφα ποῦ μᾶς στέλνουν καί ἀπόκριση στὰ ἐρωτήματα καί στίς ἀπορίες τους. Φιλοδοξοῦμε νὰ κάνουμε τὴν ἀλληλογραφία μας ἐν ἑξ ἑκτικῶν μέσον πνευματικῆς ἐπικοινωνίας μέ τοὺς νέους καί ἐλπίζουμε νὰ τὸ ἐπιτύχουμε.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Γ. Μυλωνογιάννη: «Μεθεόρτια». Ποιήματα. Ἐκδόσεις «Λογοτεχνικὴ Γωνιά», Ἀθήνα 1948.

Ζήση Παπαθανασίου: «Προανάκρουσμα». Διηγήματα. Ἐκδόσεις Γκοβόστη, Ἀθήνα 1949.

Διῆς Ζωγράφου: «Ἀγάπη». Διηγήματα Ἐκδότης «Ἰαρός», Ἀθήνα 1949.

Γάκη Τσάκου: «Πεταλίδες». Ποιήματα. Ἐκδότης Μανοῖδης, Ἀθήνα 1949.

Γ. Λιάκου: «Ὁμίχλη». Ποιήματα. Ἐκδόσεις «Ποιητικὴ Τέχνη», Ἀθήνα 1949.

Π. Δευκαδίτη: «Ἀσίγαστη Θάλασσα». Ποιήματα, Ἀθήνα 1949.

Γ. Θέμελη: «Ὠδὴ». Ποιήματα. Θεσσαλονίκη 1949.

Π. Θαλασσινοῦ: «Στενὲς Θάλασσες». Ποιήματα. Ἀθήνα 1949.